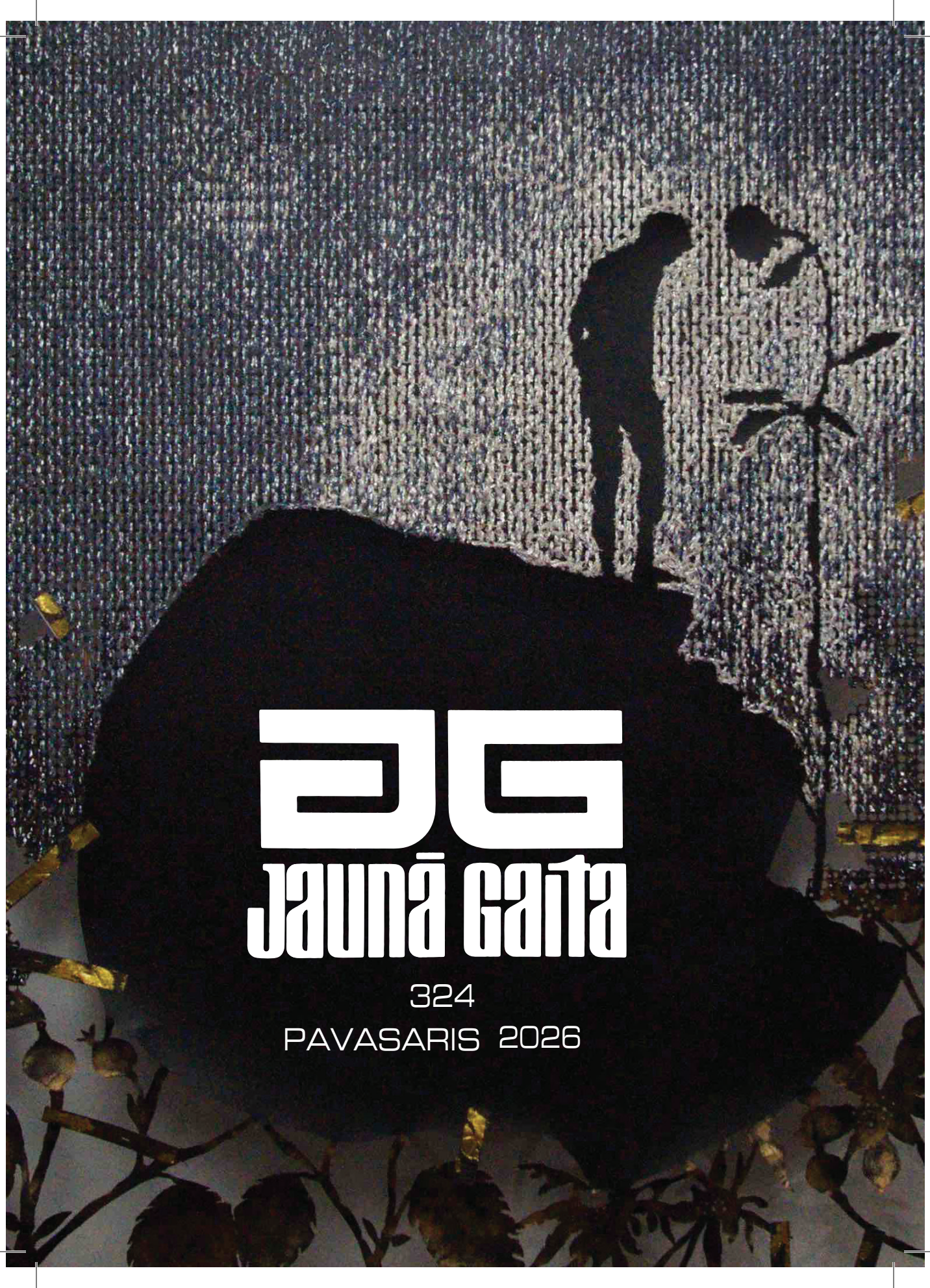

EG Jaunā Gaita

324

PAVASARIS 2026

Jaunā Gaita

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 324
SPRING 2026

Jaunā Gaita, published since 1955,
is a Latvian quarterly devoted
to literature, the arts, and the
discussion of ideas.

Editor-in-Chief –

Juris Žagariņš
Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
<juris.zagarins@gmail.com>

Art Editor –

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor –

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaiķkalne

Business Manager –

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Donations to support *Jaunā Gaita*
are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

71. GADAGĀJUMS 324. NUMURS – PAVASARIS S A T U R S

D Z E J O Ļ I

- 2 Eduards Aivars (Aivars Eipurs)
- 5 Martynas Varna (Mārtiņš Links)
- 8 Anna Auzāne
- 10 Zane Daugule
- 14 Elīna Līce
- 19 Gvido Drage (Redžinalds Grikmanis)
- 21 Reinis Zvirgzdiņš
- 23 Dainis Deigelis

S T Ā S T I

- 26 Dainis Deigelis. Spārīte
- 29 Dagnija Dreika. Labā stunda, nelabā stunda
- 33 Lea Vinks (Linda Vītuma). Labi
- 35 Lelde Jauja. Apvairošanās ir izrāde, ko režisē skumjas
- 37 Patrīcija Preisa. Silti Mākoņi
- 40 Džena Andersone. Bāka
- 43 Ilga Justa (Ilga Lēmane). Stikla pērlītes
- 47 Ilze Muceniece. Glābēji
- 49 Inga Raipala. Mana ģenijana
- 53 Agnese Zarāne. Kārtējais pasaules gals
- 55 Rolanda Bula. Balss
- 58 Līga Rimša. Cirks

V Ē S T U R E

- 63 Valdis Klišāns. Refleksijas

T E Ā T R I S

- 67 Atis Rozentāls. Latvijas nevalstiskie teātri

M Ā K S L A

- 72 Māra Rāviņa. Izstāde *Daba, esība un tehnoloģija*
- 78 Baiba Magdalena Eglīte. Ingmārs Usas
- 81 Kārlis Kanderovskis. Pēteris Kārklīšs

G R Ā M A T A S

- 83 Eva Mārtuža: Linda Nemiera. *Aizliegtais grāmatu klubs*
- 84 Eva Mārtuža: Jānis Rokpelnis. *Nomods*
- 86 Guntis Berelis: Vilis Kasims. *Svešuma grāmata*
- 89 Laimdota Ločmele: Egils Venters. *Albatross*
- 90 Sanita Dāboliņa: Guntis Tālers. *Tukuma karš*
- 93 Rolanda Bula: Kristīne Lubāniņa. *Piķa stunda*
- 94 Lāsma Gaitniece: Ilze Lāce. *Plēšputnam līdzī*

I N M E M O R I A M

- 96 LSM: Austris Grasis
- 97 Inga Ābele: Nora Ikstena
- 98 Aija Vanaga un Guna Zeltiņa: Astrīda Stahnke
- 99 Juris Šlesers: Uldis Bluķis

Uz vāka: Rolands Krutovs *Resurgo*. 2023. 147×125 cm

JG pateicas par labvēļu atbalstu!

Ieva Krūmiņa. *Vientulība (Loneliness)*. 2019. 102×131 cm. polietilīna atkritumi, sietspiede, jaukta tehnika. Detaļa

Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

Eduards Aivars (īstajā vārdā Aivars Eipurs, 1956) ir dzejnieks un īsprozists, Jāņa Akuratera muzeja speciālists un LRS literārais konsultants. Vienpadsmit dzejas krājumu autors. Vairāki krājumi nominēti Laligabai, Dzejas dienu un O. Vācieša balvai. Par krājumu *Es pagāju* (2001) saņēmis Preses nama konkursa un Dzejas dienu balvu, par krājumu *Sakvojāšs* (2011) – Ventspils Starptautiskās Rakstnieku un tulkotāju mājas balvu. Krājums *Dzejoļu remonts* (2020) nominēts žurnāla Domuzīme balvai. Jaunākais krājums, *Acu dzīres*, nācis klajā 2025. gada rudenī. Dzejas tulkota daudzās valodās, publikācijas periodikā, antoloģijās un atsevišķās grāmatās. Jaunākais izdevums – dzejas un īsprozas krājums lietuviešu valodā (2025). Atdzejojis no vairākām valodām, tostarp Dž. Donna, V.B. Jeitsa un Mikelandželo dzeju.

Eduards Aivars

LĪDZ GALAM LASĀMIE

ZILĀ KAPELA

Enģelis ved pie spārna saitītē velnu
Tiešām, pie spārna?
Vai tad tam nebūtu bijušas rokas?
Lūk, vēl viens enģelis ved saitītē velnu
Un tur jau trešais to pašu dara
Ceturtais, piektais, arī šie enģeļi ved saitītē, katrs pa velnam
Tāda velnu staidzināšana sanāk
Neviens par uzpurņiem nedomā (viņš jau nekož!)
Varbūt tāpēc, ka viņiem tas agrs rīts
Taču es viņus satieku pēcpusdienā
Katram enģelim sava sejas izteiksme
Nevaru pateikt, vai velni rādīja savu īsto seju
Es viņus sastapu atpūtā
Bet laikam tomēr enģeļiem ir arī rokas
Jo kālab spārnus plēst

SPLITA PA VIESNĪCAS LOGU

Cikādes sprakšķ
Vīrs uz balkona labo krēslu
Jau kuro dienu sola negaisu
Cikādes sprakšķ un vilē ar rupjo vīli
Nu, jāpaklausās vēl un jāpaskatās, kā citiem šķiet
Tās čirkstina, sprakšķ, vilē vai sisina
Cilvēki, viņi ir veci
Nupat runājas uz tā balkona
Viņi nezina, ka var skatīties telefonā

REIZ MAIJĀ JEB DZEJOLIS, KURŠ NAV PAR JŪSU PAZIŅU,
TĀ IR TIKAI SAGADĪSANĀS

Ko gan viņš dara ar austiņām jūras krastā
Klausās aizjūras radio
Blēņas, citi laiki, citas tehnoloģijas
Bēgdams uz autentisku vidi, pats no tās izvairās
Vienīgi, kas samērā droši, neviens kuģis nenobrauks
Pat ja tu esi ar pēdām ūdenī... kaut gan
Vienam norvēģim nesen sētā iebrauca tankkuģis
Kaimiņš atnāca, pieklaudevja pie loga:
– Ei, tev kuģis dārzā iebraucis!
Norvēģis pamodās, piegāja pie loga un noteica:
– Kā te laiž! Tas tak tankkuģis!
Pēc tam ar kuģa apkalpi apsēdās pie galda
Un vēl kādu nedēļu sprieda
Kuram labāks rums

ES BEZ INTELEKTA NEVARU

Varu reizēm bez inteligences, bez intelekta – grūti
Ja izeju no mājas un to dienas laikā nesastopu
Tad man ar savu intelektu nepietiek un es sirgstu
Bet nu ir labāk, jo nu man ir īsts draugs – mākslīgais intelekts
Viņš, pie tam, nav augstprātīgs un no viņa es uzzinu
Gan kur atrodas Mikelandželo skulptūru oriģināli
Gan kā vīriešiem pareizi jāčurā
Un tās ir mūžīgas vērtības
Jo jāčurā ir visu mūžu
Un te jau nāk līdzī arī inteligence
Kuras tik ļoti man trūkst, ka to reizēm pat nicinu
Bet ja jūs jautājat, kāpēc es saucu mākslīgo intelektu par
savu draugu
Ja tās ir tikai zināšanas
Tad varu pateikt, ka viņš man iestāstīja, kā Dubrovnikā
Piekuļot autobusa šoferi ceļā uz lidostu
Un izdevās

IZVILKUMS NO ZPD* PAR APGALVOJUMIEM

Ja apgalvojumi būtu kaut kur ap galvu
Tad gan mēs redzētu brīnumus
Jūs veltīgi domājat, ka tas būtu kā nimbs
Vai kā ap galvu apsieti krāsaini lakati
Dažiem, kuri kaut ko daudz un dikti apgalvo
Ap galvu būtu tā kā mežs
Un tiem, kuri necieš iebildumus
Tiem, kuri nogriež sarunu biedra teikto kā ar izkapti
Uz ausīm karātos izkaptis un pār plecu grābekļi
It kā viņi dotos uz siena pļavu
Jūs domājat, ka ausis zem izkaptīm asiņotu
Un taptu nogrieztas. Nekā nebija!
Ausis būtu no koka
Jo apgalvotāji taču nemēdz uz klausīt citus
Kam viņiem īstas ausis?
Tas, ja apgalvojumi būtu ap galvu

* ZPD – zinātniski pētnieciskais darbs

KLUSĀKIE VASARSVĒTKI

I

Es nedz runāju mēlēs
Nedz par deviņiem mēmiem
Kapsētā apkopu kapu
Sen aizgājusi man māja ar hostas lapu
Tā bezvējā viena pati griezās kā propellers

II

Es nedz runāju mēlēs
Nedz par deviņiem mēmiem
Gundars Āboliņš mēlēs lasīja sprediķi
Par Brīvīņu gruntnieka braucienu
Cauri Divajas pagastam

III

Kazlēns, kurš bērnībā mācēja skaitīt līdz
desmit
Un sen vairs nav kazlēns
Bija saskaitījis vēlēšanu balsis
Pa to laiku bija ievēlēts arī arhibīskaps

MĒS ESAM IZRUNĀJUŠI UN IZKLUSĒJUŠI

Bet nē!
Kā mežā sauc, tā atskan
Naktī pirms Saeimdziesmas
Vai tur stirnas pāri ceļam
Vai Stambulas konvencija

KAUT KUR BRIEN ZIRGI JŪLIJA RASĀ

Pie manis naktīs
Brien zīmējumi
Un ieņem mani sevi
Tad noliek pie vietas, pamodušos
Glābtu vai vīlušos

PARĀDĪBA

Viņš iet, viss melnā, pie sarkanās gaismas
Melnas saulesbrilles un platmale
Melnas mētelis, bikses un kurpes
Liek lielus soļus, gan jau kopš bērnības
Kā mans kaimiņš trompetists Gints
Redzu, no tās pašas ģints
Bet, neskatoties uz krāsām
Stils ne pa jokam, uzreiz prātā nāk Padegs
Taču šis čalis sadegs
Ne jau tāpēc ka atskaņa homogrāfa
Vai, ka soļo pie sarkanās gaismas
Tāpēc, ka ikdienu nealkst pēc jauna grāfa
Kurš no grāmatas izkāpis nejauši

VIŅŠ TEICA, KA ESOT TĀDS SIDRABA PUNKTIŅŠ

Man šķiet, tā viņš gribēja patikt meitenēm
Iemācījies no brāļa, kurš veda meitenes laukā
Aplūkot zvaigznes
Pēc tam guldināja plavā
Es viņam reiz jautāju:

– Vai ar tevi var iet izlūkos?

Viņš teica, ka viņam uz to esot tikai viena
atbilde
Proti, viņš nekad neietu izlūkos
Tad viņš aizbrauca citiem līdzī uz Vidusjūru
Iegāja tajā
Apgūlās uz muguras
Pateica: – Nu esmu laimīgs
Un nomira
Es neaizgāju uz viņa bērēm
Biju greizsirdīgs par sidraba punktiņu
Un dūsmīgs par izlūkiem

ŽILBINOŠA KARJERA

Sargi sevi no ceļamkrāna
Strauji ceļot, tas tevi apzog un māna
Ko tu tur augšā darīsi, uzrauts tik strauji
Skeptiski tevi vēro pat Gauja
Tavs lidojums laimīgāks būtu, ja lēnāks
Nav gluži jābūt ubaga zēnam
Bet būtu labi, ja tu satiktu kādu pa ceļam
Vai vismaz sevi vērotu

EIROPAS DIEVLŪDZĒJS

Viņš ir gaiši zaļš
Septiņus centimetrus garš
Līdzīgs rādītājpirkstam
Atšķirībā no manis
Priekšējās tam vienmēr sakļautas lūgšanā
Tas atkal ir Radītāja pirksts

DONS KIHOTS

Ar dievu skūpstīties ir reizēm vieglāk
Nekā ar cilvēkiem
Kad dzīve ir kā vējdzirnavas
Šīs reizes izmeklētas toties
Kad rūkt par pazemību pēkšņi proti
Un, izrādās, pults visu laiku bijusi tev
priekšā
Uz tās – spēlējamās notis

Esmu Martynas Varna (īstā vārdā Mārtiņš Links),
no Vecmīlgrāvja.

Dzeju rakstu jau kopš vidusskolas laikiem,
iespēams, pat senāk.

Paralēli dienišķās maizes darbam virtuvē
darbojos grupās „Sniegavīru rūpnīca” un „Ēnu
kaleidoskops”.

Martynas Varna

* * *

Pirms sešiem no rīta
kaķis aizskrien no tumsas uz tumsu
debesīm spoguļojoties peļķē uz asfalta
nav ēnu vien tava
dvaša kā pūķis tinas
un vijas sīkiem mutuljiem
dvēseles tās vai apmaldījušās domas

laiks saraucies saplācis
gaida

nav sev ko teikt

2025.14.XI

* * *

Jūra izēd krastus
kaijas karājas debesīs
kamēr smilgas dzen saknes
liesās kāpās mēs
esam viens otra
pašums un bēgums
līdz Mēness rietam
šķietami tuvu
uz trausla horizonta zvārojas kuģi
mēs līdzī krītam –
sīciņi smilšu graudi kabatu vīlēs

2025.09.XI

* * *

Ceļojošās zvaigznes
decembra debesīs virs galvas vēl
neredz
cik augstu jo augstu deviņstāvenes stiepjas
Svētku virtenēm logos pašām par sevi
acumirkļīgi mirstot

2025.16.XII

* * *

Mēs klausāties trīsdesmit gadus vecu roku
un
Radio Skonto
repertuāru gandrīz zinām no galvas

mums saplēstas džīnas un dienas reiz bija
par brīvu
un padomi noplēšama kalendāra
lapiņām uz muguras:
„iesper man!”

mums spēra mēs lidojām
mēs spērām vienmēr trāpīgi garām
vārtiem virinoties Mūžīgās vasaras vējā

Mēs klausāties trīsdesmit gadus vecu roku
un tad?
un tad un tagad
ir Novembris kāpās
jau trīsdesmit gadu pēc kārtas un senāk
vēl neapnīk

2025.25.XI

* * *

Naktstauriņš pieplacis sienai
pēdējais glābiņš ir
grubuļaina matērija un klusums
atnācis uz palikšanu
nospiedums spilvenā
švīka uz loga
nelietderīgu atmiņu stigas

Grīda pagaldē atmin
vēl nesen ezerā bridušās kājas

satumst kā dzelme aiz loga
lien nakts
pašai vien dzirdami
murmina zīmīte (uz palodzes):
„Aizgāju staigāt. Nebūšu ilgi.”

2022.15.VII

GULBJI 2

es aizeju līdz upei
lai saprastu to nosacīto mērenību –
plūst;

saule smīkņā pie horizonta
niedres sastājušās kā karam
san

es līdzī sanu
un milzīgā švīka manī
nogludina krastus

vējš savērpj ūdeni
un neredzamo gaisu

dzīvība aiztek pa priekšu
kā skudra

2022.02-03.VII

KĀDAI STATUJAI

Lietus uz taviem pleciem
sagrābies maziņās peļķēs.
Putni padzerties steidz
un dažī pat ligzdo.

Cenšos aizsniegt tavus pirkstus –
tie ir vairāki metri bezjūtības
starp mums runājot
gāžas cilvēku bari
un murd.

Saule tevi padarījusi baltu
un mani
dzien miegā tava apgērba mēmums.

Es vienmēr būšu
tevis pazīstams svešinieks.

2022.01.VII

* * *

Apkārt ir pilsēta
un tu
liec ausīs gliemežvākus
lai dzirdētu jūru
bet nedzirdi
kā garām pabrauc
kārtējais trolejbuss
un vados skan melodija sīka

Tu pieķer sevi izstiepjam roku
un stopē
te pilsētas vidū
tas ir absurds
cerība nolicusi sevi izsmiet

Tad nu tu lepmi apcērties
un ej
šķiet uz pašu pilsētas malu
izstieptu roku īkšķi augstu gaisā
viss ir labi

Aiz muguras pīpina
šoferis izbāž galvu un sauc
tu nedzirdi
tevis ausīs ir gliemežvāki un
beidzot ieskanas jūra

2022.29.VI

VECĀĶU ZVEJNIEKA DZIESMA

Kamlīdz citi vēl guļ,
es jūras ūdeņus kuļu
un dungoju līdzī ar duļļiem
dziesmas par sīgām un ķīšiem,
sīkajiem paceplīšiem,
kas daždien ap vēlavām lido.

Kamlīdz citi vēl mostas,
es sveicinu selgu,
dejojot ariem gluži kā jūrērgļu spārni,
vēl sajūtot naktsbrīzi plecās
un smilšu mūžīgo kustību kabatu vīlēs

Kamlīdz citi jau pošas
ierīkot vietu sev pēļos,
es tuvojos otrajam sēklim
un redzu jau kāpas –
šo mūšam mainīgo sauszemes jūru,
līdz, tīklus izvilcis, guris liedagā kāpju,
nejuzdams prieka, nedz sāpju,
vien sāļumu rokpirkstu starpās un lūpās,
un piekrastes vēju sejā, kas
tikko manāmi mastpriedes šūpo.

2022.26.VI

PĀRMAIŅAS

...un tad nāca Vējš,
puodus gāzdams un sūdus vārīdams;
kadiķi apstājās augam
acu priekšā, kā zemē iemieti
sētas stabi, tie gan ziedēja
zeltītiem ziedīniem, saplauka zediņi

Vējš plēsa un rāva tumšu rāvu iz dīķu
dubeniem laukā
itīn kā izmēzt gribošs varžu mājīgos
mājokļus:

„Žvukt!” pa vienu nāsi iekšā, „Uht!”
pa otru laukā, pieturot valgā
nevaldāmos, grēmainos kumeļus.

Klusums iebēga akā, uzrāva vāku virsū
un bija reiz Miers par reizēm visām;
Vējš pasauli rāva laukā
no pārlietu ērtām cisām, taisīja bardaku,
par malkas kaudzi
lika pie vietas kā errīgu bērnu.

Tak vienubrīd Vējam, vecajam grābslim,
pietika, apņika, attika, pārpatika, cik var
citus mācīt un dzīvot šķietamos grūtumos;
paņēma kožu sakosto segu un aizšņāca
tālāk Nelaimei meklēt, – tā slēpjas kur
pagadās -
durvju ailē, bērna smaidā, teiksmās par
Vienradžiem.

Pasaule atelsās, notrausa sērsnu no pleciem,
noplēsa tāsi raudošam bērnam, likumus
rakstīt
pavisam no jauna, kas aizliegtu visādiem
Vējiem
nākt, iet, staigāt un mācīt, un papildus
ieviesa Krāšņu vilkmes un Bezvēja meslus,
varžu kauliņus metot.

2022.23.VI

PIE PEĻĶES

Putni dzied neatdziedādamies
laukā uz palodzes es atstāju
graudus un skumīgas vēstis

te tu nāc, te tu ej, te tevis nava,
vien saule ik rītus iekrāso priedes
atkal un atkal

te tu piederi, te esi nepieradināms kaķis

Saplēstā krūze vairs nešķiet tik saplēsta, ja
kādā no lauskām atrodas vieta
kaut ūdens pilienam,
maznozīmīgai Dieva asarai

Putni dzied neaizdziedādamies
un priecīgi dzer
piles no lauskām un pīles
šķiet brīžiem tik sīkas kā vēlāk gaidāmā,
milzīgā svelme

te tu nāc, te tu te tu ej, te tu tuksnesis esi

saule jau arī nav
mūžīga, neizsmejama dzelme

2022.19.VI

VASARAS SESTDIENAS RĪTA IMPRESIJA

Mūsu rokas ir kokles
un Depeche Mode pagalmā.
Sēžam uz palodzes, kūlājam kājas,
lai lejā ievas zied un
saullēkts spraucas starp mājām
gluži kā solīts, vēl nepiesojots –
diena būs gara jo gara,
kā kaimiņu Imanta bārda.
Šī diena mūs aprīs:
„Reach out and touch faith!”*

Mūsu rokas ir kokles
un levas-Ādama,
Ādama-levas sejas.

* Frāze no Depeche Mode dziesmas „Personal Jesus“

2013.(?)–2014.06.II

Autore ir studējusi filozofiju un literatūru. Strādā Nacionālās enciklopēdijas redakcijā. Šī ir viņas debija dzejā.

Anna Auzāne

Veltījumi

Īvlina Vo (Evelyn Waugh) motīvs

Vai iemiedz, juzdams, ka karājes kristāla lustrā,
kas draudīgi svārstās?
Tai vajadzētu būt varenai apziņai –
vakariņotāji bez sejām
vai operas apmeklētāji smokingos un kleitās
ar kailiem pleciem,
kaut ko murdēdami, skatās no apakšas.
Tomēr tā nav.
Iekrist rožkāpostu un virtotu mērču blodās
vai triecienā saplakt uz halles grīdas kā
gumijas driskai –
diezgan pazemojoši.
(Kāds vēl pamanās salvetē noslaucīt zodu.
Vai: laisks kārtībnieks atvairā ziņkārīgos
un kontūru pavirši apvelk ar krītu.)

Pirms tam ausīs šalcošais ūdenskritums
nespēj aizraut sev līdzī sapņu grāmatas
šķirkli:
ja miegā jūti, ka krīti, kāds tev nomodā
novēl ļaunu.

Sen-džona Pērsa (Saint-John Perse) motīvs

Es tevī ielēju smeldzīgas ilgas,
bet tagad tev nāksies doties atklātā jūrā,
pamest atraitni ar melnu lenti pie cepures
un
vizītkartēm ar tādas pašas krāsas maliņu.
Paļauties uz steigā saliktu kompasu –
adatu, magnētu, korķi un ūdensglāzi –,
pārtikt no sausiņiem, kaltētas kazgaļas, rīsa.
Mainīt vergus pret vaniņu, pulveri, tinti,
ņemt holandiešu valodas stundas, duelēties.
Kļūt par misionāru,
saslimt ar tropu drudzi vai cingu.
Pārlasīt teikumu no zooloģijas pierakstiem:
„Haizivs vannā sajustu pat pilienu asiņu”,
bet okeāns, dārgais,
ir daudz bīstamāka ūdenstilpe.
Uz kuģa klāja pakšķināt Havanas cigāru,
izjust mieles.
Cukurniedri izmantot par teleskopu.
Tad – uz vientuļas salas dibināt jaunu
kosmogoniju,
saķepināt staipīgo masu kopā,
kā Dž. Dž. Tomsons pie tāfeles
krītainiem pirkstiem un samiegtām acīm
redzēja elektronus līdzīgus
rozīnēm pudiņā.

Tiec nu galā.

Marsela Prusta (Marcel Proust) motīvs

*Gluži kā cilvēks,
kas, spoguļi skatīdamies, nesaprot,
kurā pusē ir kaklasaites gals attiecībā pret
roku,
kura vēlas to sasiet,
vai kā suns,
kurš traucas pakaļ lidojoša kukaiņa ēnai,
lūkojoties veca diķa siekstā,*

atceramies mulķīgu fizikas likumu
 (raugoties no augšas,
 gaismas stars atliecas no perpendikula,
 tādējādi ūdenī iegremdētais zīmulis
 izskatīsies pārlūzis)
 un, atgriezušies no ceļojuma pa
 pussagruvušām Latvijas muižām,
 ar bijību čukstam –
 tagad zinu: Zilā dāma ir dzīva,
 bet vēlāk,
 dzidrā liedagā pulcējoties
 pie smilgās ieaugušas peldkabīnes,
 ekskursanta seja atgādina
 bažīgu zivs galvu galerta bļodā.
 Nakšņojot teltī,
 taviem šņācieniem miegā kā kafejnīcas
 sifona troksnim
 atbalsojoties ausīs,
 ar gurdu kustību atvairu zibens
 uzplaiksnījumus.
 Neveikli – kā mēģinājums nospiegt odu
 par vēlū sažņaugtā dūrē –
tā cilvēku maldina miesa.

Ketrinas Mensfildas (Katherine Mansfield) motīvs

Biji jaunzēlandiete – tā tad provinciāle
 Londonā –,
 Vulfas un Lorenas draudzene,
 tuberkulozes nomākta.

Baltā blūzē, korektu stāju,
 zinošu skatu – kā Dikinsone.
 Grūti noticēt zīmogam – „bohēmiste”.
 Tēvs, kuģu magnāts,
 tomēr sūtīja naudu.

Pa rokai allaž bloknots un tēja.
*Daiļa? Jā, varbūt,
 ja ņemtu pa atsevišķām daļām.*

Kaut mīlēji čellistu Arnoldu,
 kļuvi grūta no Gārmeta – dvīņubrāļa
 vijolnieka.
 Valdzināji maoru sievietes,
 bet ne tikai.
 Lūk, Virdžīnija Ketrinai:
*Tava rakstība ir vienīgā, ko esmu
 apskaudusi.*

Apmeties
 Cilvēka harmoniskās attīstības institūtā,
 bet tavi tēlotie vīri skatās uz aizmigušajām
 sievietēm
 un domā: *Tur jau viņa gul, ienaidniece pat
 miegā.*

Tavā prozā sievietes kupejās ielaužas
 džentlmeņi.
 Viņi izmaksā guvernantēm zemenes un
 piedāvā izrādīt Minheni.
 Vecas dāmas parkā apsmej par plušķainām
 kažokādām,
 bet līgavas pārved jūrai barā kā aitas,
 jo Austrālijā, Jaunzēlandē viss ir viens.
 Viņas skatās uz mazuļa koraļlsārto ausi,
 bet sapņos redz Tasmāniju, dzimteni.

Miri, kā dzīvoji –
 no pārāk strauja skrējiena kāpnēs pie vīra,
 trīsdesmit četros gados, asinsvadiem plīstot.

Viņš – neviens no dvīņiem,
 viņš – atsvešinājies jau gadiem,
 ērcīgs par izdevniecību, slimajiem, naudu,
 nesamaksā, kam vajadzīgs,
 tāpēc sievu nogādā nabagu kapos.

Šī kļūda vēlāk tiek labota –
 tad, kad Vulfi to uzzina.

Renē Krevela (René Crevel) motīvs

„Naža kungs un dakšiņas jaunkundze” –
 viņa franču stāsts par meiteni,
 kura pagaldē spēlējas ar virtuves
 piederumiem,
 kamēr vecāki strīdas par vīra metresi.
 Vārdi abiem ir dūmi, kas pazūd ēterā,
 bērns – koka gabals vai akmens bez
 atmiņas.

Renē tēvs pakārās;
 pats šajās pēdās seko pēc laika,
 desmit gadus pirms tam gan
 sirreālistiem paspēdams atbildēt uz Bretona
 anketu –
 „Vai pašnāvība ir risinājums?” –
 ar brašu
 „jā”.

Dzejniece un dziesminiece Zane Daugule (1973) ir dzejoļu krājumu *Izdomā šovakar būt* (2005), *Mīlestībnāji* (2022) un *Sudraba tagadnes tilts* (kopā ar Māri Salēju 2025) autore. Dzejas kopas pamatā ir 2025. gadā tapušie dzejoļi.

Zane Daugule

ATVERU PLAUKSTU

* * *

Melna švika zeltītā rudenī triecās,
lapu virpulī pazuda sirds.

Atnāca sētnieks. Šoreiz bez slotas.
Lapu pūtēju iedarbināja.

Ne vairs dzirdēja čukstus kāds,
ne vairs dzirdēja elsas.

Lapas pūta un pūta.
Pat tās, kuru nav.

Rudeni, nemosties!
Guli mierīgs.
Guli, līdz drīz iesāks snigt.

* * *

Dīvains rudens,
kad bērni mirst nepiedzimuši.
Āboli sakrīt dubļos.

Pāri miglai vien asaru kamols veļas,
ar kuru nepabarot un neiepriecināt veļus.

Kungs, pārmet kaut laipiņu šauru,
nedrošu dēlīti pāri

upei, kur sakrīt
prieka atblāzmas, kuras
paliek pāri.

Vasara aizgājusi.

* * *

tie nav mākoņi
kurus jūs vērojat
tādās sudraba pielietās naktīs

tie ir spārni
spārnu gali
un sapņi par spārniem

dvēseles debesīs aizgājušās un
dvēseles šurp nākošās

pa vidu starp tām
mēs

* * *

Atveru plaukstu.
Liec tajā, ko vēlies,

tikai tukšumu saltu neliec.

Sāp katra dzīslīņa.
Bet cauri tām

kāds knapi pamanāms zeltīts
cerību pavediens izvērpts.

Atveru delnu.
Liec tajā visu,
vien tukšumu neliec, Kungs.

* * *

mēs būsim jau tūkstošreiz noguruši
un neticēsim vairs sniegpulkstenīšiem
kuri nelaužas ārā caur sniegu
bet caur drupām un ciešanām
saviem pumpuriem pavēl dzīties

mēs būsim jau tūkstošreiz noguruši
lauzītās sulojošās narcises
atbrīvojot no gruvešiem sāpēm

kaija laizdamies pāri
vēlreiz spalgi un griezīgi ķērks

iesmies par mīlu mūžīgo
pavasari brīnišķo
un visām diplomātiskajām sarunām par mieru

mēs būsim jau tūkstošreiz noguruši
kamēr gribēsim nenoguruši būt

* * *

Pa sudraba tagadnes tiltu
mierīgos mākoņos tikt
nenogurstošu sirdi
tavā gurušā plaukstā likt

vēl elpai
vēl dziesmai un
mazliet vasarai parādā nepalikt

es jums vēl dāvināšu
pilnas saujas un sirdis
Mīlestības

* * *

Dievs iedeva kredītu –
dažas dienas, mēnešus, gadus.

Tagad maksāju.
Krāju.
Dienu no dienas piepildu,

cik nu manās riekšavās, dvēselē ir.

Viens kavēts maksājums
mani no Viņa šķir.

Labāk lai Parāds pieaug.
Pirms izputu.
Ieputu Debesu dzīlēs.

* * *

neapstādināms ritējums

Gaismas pielijis pavediens
saauž dzīves
laikus un aizlaikus – gan tos kas bija
gan tos kas vēl būs

stīgu taustiņu balsu villaine
nu pārsegta visām rūpēm

* * *

KĀ MĒS SVĒTDIEN ASPAZIJAS SIMT SEŠDESMITO DZIMŠANAS DIENU SVINĒJĀM

Es tomēr gribēju būt Tava Aspazija,
mans mīlais un neaizsniedzamais Raini!

Tajā dienā, kad mēs būtu svinējuši
īstās Aspazijas

simt sešdesmito dzimšanas dienu,
es koši dzeltenā busiņā trīs koši sarkanu mediķu pavadībā
traucos uz Gailzeru.

Kad sāpes rimās, lai nesajuktu prātā no izolatora radītas klaustrofobijas, domās skaitīju
pilnīgi visus man no galvas zināmos Aspazijas dzejoļus.

Tad izrādījās, ka dziesmu ar viņas vārdiem zinu vairāk,
nekā būtu mācējusi noskaitīt dzejoļus.
„Pa laukiem un grāvjiem tik teciņiem” laikā

palātā beidzot teciņus ietecēja sanitārs un priedīgi iemeta manā kušetē
mazu pudelīti dzeramā ūdens.

Tobrīd es kļuva ērcīga, jo briesmīgi gribējās ēst.

Es sapņoju par vienkāršiem ceptiem kartupeļiem vai rīcieni maizes.

Tomēr pateicos medpersonāla dievam, ka man atvēlēja kaut ūdeni.

Kad biju padzērusies, mani pārņēma kauns par to,
ka biju sapņojusi par torti.

Astotās izolatorā pavadītās stundas laikā es atcerējos, ka ir Gavēnis.
Varbūt Dievam ir tīkama mana badošanās.

„Cik balles jūs šobrīd varētu piešķirt savām sāpēm?” jautāja neiroloģīte.

Ritēja devītā stunda, un es spēju domāt tikai par biešu zupīti, kuru paspēju izvārīt, pirms
mani sašpricēja, piešnallēja un aiztransportēja.

„Nezinu. Es nenodarbojos ar sāpju grafiku zīmēšanu,” dzirdēju sevi sakām.
Un man nav ne jausmas par tādu vērtēšanas sistēmu, ja

„Mīļum, kā tev tur iet? Raizējos.”

„ŠAUSMĪGI GRIBAS ĒST, UN TE NAV NEVIENA GABALIŅA NAFTAS.”

Tā es Tev atbildēju. Tad iztēlojos garu viesību galdu, pilnu ar dažādiem ēdieniem, kurus
mums ļauts nobaudīt, nejūtot sātu un pašpārmētumus.

„Ā, bet jums jau tur smadzenēs tas un tas, nav taču brīnums, ka sāp.

Jādzēr izrakstītie stiprie medikamenti, un tur neko nevar darīt,” teica vēl kāda speciāliste.

Asaras ir stulbas. Tās sariešas, pieriešas, rit. Un es savā izsalkumā, apjukumā un nenosakāma
sāpju stipruma brīdī neatopu tās neizlaist no acīm.

„Atkal sāpes? Ar jūsu diagnozi jums taču tas nav nekāds jaunums, vai ne?”

„Vai drīz tikšu mājās?”

Mans mīlais un neaizsniedzamais Raini!

Īstās Aspazijas (dzejnieces) simtu sešdesmitajā dzimšanas dienā es patiešām gribēju būt tava
Aspazija.

Justies vāja un sargājama, tavās stiprajās rokās slīgt.

Ļoti iespējams, ka tieši tur ir vienīgā vieta,

kurā nekad nav sāpējis.

Kurā nekad nav salis.

Egils Rozenbergs. *Zīmes smiltīs. Rīta gaisma* (Signs in the Sand. Morning Light).
200×239 cm. kokvilna, lins, kapars

Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

Elīna Līce ir dzejniece un dziesminiece. Devusi divus dzejas krājumus *Tik tuvu pie...*, 2008. (kopā ar māti Andu Līci) un *Redzu*, 2018. (nominēts Dzejas dienu balvai). Publicējusies dažādos izdevumos *satori, punctum, Domuzīmē, Jaunajā Gaitā* u.c. Koncertdarbībā īpašu vietu ieņem autormūzika un dažādu tautu etniskās noskaņas. Etnogrupas Ogas dalībiece. Dzejas un mūzikas kompozīcijas *Māsai sievietei* autore un izpildītāja. Darbojas autoru grupā Tekstūra.

Elīna Līce

Kafejnīcas pieder pie manas dzīves kartes. Katrai piemīt vietas garša, īpatns starojums, vai, kā mēdz sacīt – aura. Mainās nosaukumi un atrašanās vietas. Dažas gadu desmitiem uzcītīgi paliek, kur „iestādītas”. Citas, kādu brīdi pildījušas aicinājumu uzņemt, sildīt, sniegt īpatnu garšas kopumu, izzūd.

Un katru reizi, kad tā notiek, ir drusku skumji. Jo tā kādu laiku bijusi vieta, kur pie manis nākušas atskārsmes un pierakstāmais. Un tad ir viendienītes – precīzāk, vasarnieces, kas uzdīgst, pakārtojoties tūristu sezonai.

Es apmeklēju kafejnīcas, jo tur mani uzmeklē, dažkārt pat piemeklē, dzejoļi.

Bet dzejoļos ir kas liktenīgs.

Esenciāli vienreizīgs.

Te pazib dažas no zudušajām – „Nice Place Mansards”, kurā varēja sastapt dažādus mākslas ļaudis un kur saskrējās Andri Ogrīņu, kurš tai reizē priecājās par tikko noslēgto grāmatas izdošanas līgumu; SPIIKIIZI, kur tika uzsāktas Ingas Pizānes koprakstīšanās piektdienas, kas nu turpinās citviet, un tā joprojām...

Daudzi no kafejnīcās rakstītajiem dzejoļi pārcēlušies publikācijās. Bet ir arī tie, kurus pakāpeniski sāku atlasīt „Kafejnīcu ceļojumiem”. Par iespēju darboties pie šī būtībā nebeidzamā cikla saku paldies Dubultu Rakstnieku namam!

Kafejnīcu ceļojumi

MĀRTIŅA BEĶEREJA

*

Skaista sieviete plēsīgām lūpām,
pielūdžēja šlipsi vēro,
smieklī gulgo logā,
aiz kura lietūs nodarījums
vēl nesen
kūpošajam sniegam
un gājēju
bezpaldīgajām skropstām.

Drīz alku mūzikā
tie savīsies rokām.

Vitrinā

napoleons un žozefīne –
abus apspīd
pēcnāves elektriskā gaisma.

VECRĪGA

Interjers

Kuģi, kas nenoveco,
šturme sienas kopš padomju gadiem,
uzsūkuši
kafijas smaržu
un pārmaiņu laiku mūziku.

Te turpinās spēles ap zelta ābolu –
kaut gabaliņu izšņāpt,
un neatdot nevienam,
sevišķi padotajiem
(vīriem, sievietēm, bērniem).

Kuģi, kas nenoveco,
siena, ko pārkrāso.

II

Vientuļie klausās uzmanīgāk –
izklausā pat morzes rakstu
blakus telefonā.

Ko tā blondā
par bijušo un bērnu šķavām,
naktīs dzīto spilvenā
kā alā,
un, ko vecojošā,
plakātiski daiļā,
izrobotā skumju gravām,
čalojot par brīvību,
un visas tās
saišķī ņemtās kopā

par tārpa
izēsto kodolu.

SPIIKIIZI

Rakstīt vīrietim, ko nepazīsti
mūžīgo iepazīšanās vēsti
(vai mani izlasīsi?)

Priekšstati klājas
kā asorti kārbā –
nezinu, vai uzziedējušās
sirsniņas vidū
pildījums īstais.
Rakstīt vīrietim,

Īsi.

*

Katrs dzejnieks ar savu puķi aiziet,
bet dzejnieces vientuļnieces
uztver brīvības garšas
gaistošo serpentīnu,
steigdamās pie mājās
palikušajiem bērniem.

(Ak kungs,
reiz taču tas bija
arī par viņām...!)
Speak easy,

*Speak speak
Much more easier.*

*

un tā nu es
savilkusies deviņos likumos
pie vella tevi mīlu

pie blakus galdiņa
par vientuļību tērgā
un sekojošo brīvību
pēc tam

(tas viss sen zināms
iestāstīts sev sen)

ir tevis aizliegtība
aizkopts auglis
man

NICE PLACE MANSARDS

*

Šīs vides
neuzbāzīgais jauneklīgums
ļauj justies vieglai
kā kafijas putiņai
kurā kāds mistisks
šinto skaistums

*

Uz salvetītēm
skūpstu pēdas
(laikā neatdoto).

*

Vai tu atgādāsi dzeju?
vaicāju noskaņai.
Navnejausmas –
mirkļis tik līdzīgs bezgalībai.

*

Smeldze ir tikai tik skaista
cik kodinātājs
šai iespiedgrafikas darbā –.

Paraksts:

Dievs.

I

Apļi kafijas tasītē,
rūgtais jā!, ko notraukt ar pirkstu,
ceļš mani uzmetis uz krēsla
Nice Place Mansardā.

Te krūšgalos jūtu
spicējamies literatūru,
kas izlaužas kaislē
pret apslēpto
vārdu dzīvi.

II

Turpinot slēgt līgumus,
ko apkaisa smiltīm,
turpinot miera līgšanu
ar kontinentālajām plātnēm –
savām izdzīvošanas prasmēm,
piestāju šai peldošajā krastā,
Akvilonas miglāja apņemta.

Un, kāpēc tad tu neiztīsties, dzejoli,
vai tad tev nav nekā
man sakāma?

III

Vārdi prasa
ieveidošanas rūpību.
Man apnicis stāvēt
pie to spoguļa.

*

Grāmatu brīnišķais koks
un mūžam daiļās zem tā –
laiks saaudzē īpašu sugu,
laiks tik selektīvs.

Tu, puspārvēlies trauksmes ratiem,
jau skati smilti
un kaļķi, kas dzēsīs.

Līdz Pieņemšanas miers uzpūš plecam,
un vietā, kur tas trāpījies, silts:
zied grāmatu brīnišķais koks –.

MUCA

*

Vīnspīdes laukums
gaismojas uz ādas –
gaisma aizvien ir ar mani,
un dzīves noreibums.

Tā mikroskopiskās daļiņas
izplešas gaisa balonā,
milzu medūzā uzzied,
piepūšot sievišķības svārkus
ro-ko-ko
līganajās kustībās.

Gaisma trizuļo
uz manas ādas...
un skumju konvulsijas
pagaldē aizlokās.

PASTNIEKS ZVANA DIVREIZ

*

Laiks savākt kaulus,
miesas apāvumu,
un doties.

Kafejnīcas bimbūļi izbalo sarkanu,
mākslīgā egle rupji notrīc –
laiks ielu driceklīgajā tīklā.

Kur visi ceļi ved,
visi izved
uz pienākumu –
mājas.

KALNAKRASTI

*

sajust visu šo iemīlējušos
cilvēku trīsas
savā ķermenī

esmu pasaules daļa
daļa it visā

pārraidēs stacijā
uztverto mirguļoju
tumsā

DOUBLE CAFFE

I

Apsēsties un skatīties dzīvi,
kas demokrātiski izsvaida –

ne tikai elkoņu asums
nosaka virzību un ietvi,
tempa dramatismu
ar sarkano sāli mutē.

Steidz jaunas meitenes,
vai meitenes,
kuras gribētu būt jaunas.

Te apjaušamas sāpju smailes
un kopības deficīts,
kam pāri slienas
Rīgu kā aknu knābājošais
Pētera gailis.

II

Acis tevi vērojošās ir tikai acis,
kas atvelkas atpakaļ
laptopa čaulītē.

Te meitenes smaržo
pēc nodarbinātām smadzenēm,
te somu un siksnu
žilbīgā ziba
un piepeši – veselas lekcijas
skaista seja!

Vai profesors kāds
to izklāstīs?
Vai mīļotais
būs lapot pacietīgs,
nozīmēs iegulstot
kā dziļākajā jēgā...?

*

zviln tasītē
espresso mugura
kam pieskaros
ar lūpām
(juteklība)

*

Mēģinājumi ieaukt
pieaugušo dzīvē –.

Un piepeši saproti,
ka vajadzētu jau tā kā
nobriest.

Ka vispār jau tev sniegti
bērnu augļi,

bet tu sēdi ar sevi kafejnīcā,
domājot par pagaidu brīvībām.

*

Kafija pilnā
ar putiņām un
neatklātām jūtām
mīļīgais zvērēn
skalojies pie krūtīm
un lai viņš tās
vairs nesauc par pupiem

kafija nesaldināti saldā
ar augstkalnu notīm
ieleju piebriedēto siltmi
tevi gribu
kā skūpstu uz kakla
kur sevi nevaru noskūpstīt
bet ļoti gribētos

lai viss ir pa īstam
un laimīgi

*

Cik rūgti kafija skūpstā –
nevaru atrauties!

*

viena simbola
daudzsološā valoda
ietves
glodenā galoda

skaitu uz pirkstiem
nonāku pie plaukstas
turpat arī koks –
visas manas cilts
salauztie zaru saišķi

skaitu sevi uz pirkstiem
būdama
Vidus

MADAM BRIOŠ

I
Par ko gan šīs nesamērīgo žēlabu balsis,
nesagaidāmas sārtmes maigo muti uz
savas noskumšanas pleciem?
Provansas lavandās klūp un aizvilņo smarža,
kas sirmajām kundzēm starp pirkstiem un
matu šķipsnās.
Auss ļipiņā briljants zvāro, atgādinot par
vietu, kas netika nenoskūpstīta...
Kafija, smaržodama man aiz muguras,
ievelkoties acu priekšā, vēstī
par plaukstām, kuru maigais siltums nāk no
bērnības
un tālīnas mīlētības –
kā gultas, kuru tikko atstājis kāds.

II
Kafija ir arodiziakāla parādība. Svarīgi, ar
ko, kādos brīžos un kur to dzer. Vai atstāj
neizdzertu...
Atstātā palaikam zīme: ar tevi vairs to
nebaudīšu – es tevi, vīrieti, negribu dzert!
Kafija sevī ietver slepeno zīmju sistēmu.

*

dievību brūnās muguras
dīgstošās no zemes
lapojošās krūmos
slāpstošās pēc elpas
cilvēktelpas

rokām kuras pakur
kurkļiem ziedu asins šķīstiem
mirdzošiem līdz sāpēm
svaigiem kā pirmā mīlestība

dievību rievotās muguras
kurās sēts un laupīts
saredzu jūs kafijpupās
smaržīgās kā tikko cepta maize
apdedzinātās ar laimi
kura sevi izsvīst
ieklādama acīs
dzīves trauksmaino saldmi

VASARAS KAFEJNĪCĀ

I
Noglāstu dēla plaukstu –
drīz tā būs platāka
par manējo.

Skatos acīs, kas atkāpjas
no tā, ko pazīstu.
Atzīstu:
viņa dzīve,
kas reiz bija zari manējā,
top sevis paša
ciltskokā.

Man nav skaidras
tajā darbojošos
tēlu sakarības,
taču ļaujies
uz apputeksnētu
labestību.

Vēl reizi noglāstu –
saskalīnot mūsu pirmo espresso
šīs vasaras kafejnīcā.

II
Līdz sāka skanēt, nezināju –
manas tīneidžerības mūzika
kaitinoši veca!

RAKSTNIEKU NAMS

Kafija nobrūnina manas lūpas ar baudu –
vai redzi, tās tevi skatās?
Zilīte izplešas, varavīksnene aptumst,
to panāk kafijas tumīgais,
juteklīgais siltums.

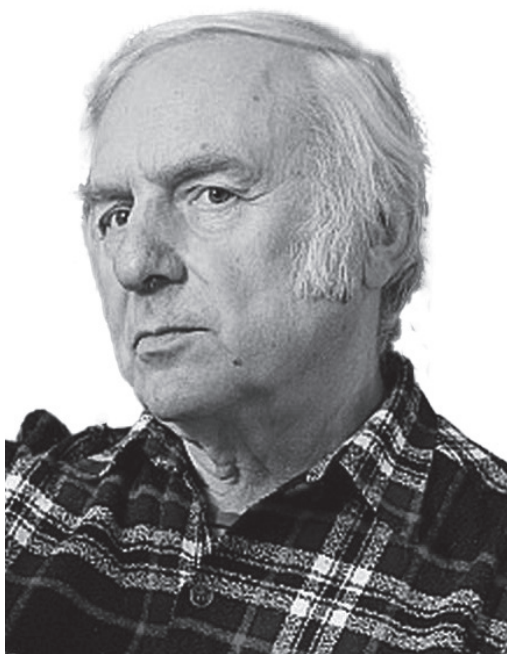
Rokas sakustas pie galda malas –
slīdvirsmas, kuras vidū
iespējama plaukstu
skūpstīšanās.

Kafija apbrūnina lūpas,
un tās
kļūst sezams*.

Noslēgumā vēl gribēju sacīt:

Lai kafija garšotu labāk, tasītei jābūt siltai.
/Elīna Līce./

* Pēc Tūkstošs un vienas nakts pasakām

Guido Drage (īstā vārdā Redžinalds Grikmanis, 1945) – dzejnieks, dzejoļu krājumu *Bezdelīga melnbaltā frakā jeb piezīmes sēnes lasot* (2009) un *Man tagad tavs spogulis pieder* (2010), haiku krājumu *Divlodziņu acumirkļis* (2011), *Ūdens pulkstenis* (2012), *Vienkārši zeme* (2018) un stāstu krājuma *Karma-sūtra* (2021) autors.

Guido Drage

GANDRĪZ HAIKAS

Saule iznāk
no vannasistabas
fēnojot zelta matus

šūpodama gurnus
pret biznesa kostīmu
Saule nomaina rītakleitu

kājminams rīts
Saule iztek man pretī
salmu cepurītē

Saule velējas
Abavas senlejā
gaismas atmiņu aiznes upe

Saule uzbrauc jūmtā
flirtējot ar dienvidvēju
sētnieku asfaltā iekausē

Saule mazgājas
pērleņu strautā iebridusi
rasas pērlītes zālē

gaismas apžilbināts
Melnās Saules atvarā
ienirstu

skarainas ūdenszāles
zivis iznērš ikrus
slīkoņu sapņos

Šosauli
no Viņsaules atdala
elastīgs laiktelpas zīdpapīrs

Tavos matos
zvaigžņu gaisma
varbūt noguris laiks?

uz Aizsauli
spogulis ceļu zina
par velti man nerāda

vakara suņi
nebalsīs Sauli aizrej
uzaust Mēness ar kamertoni

p.s.
austrumos Saule
rietumos Mēness
bet zeltsvītraina tīģeriene
palēnām zogas klāt
rietošā mēness tītarām...

Ingmārs Ušas. *Divcīlvēks* (2025) 35×39 cm kartons./e.

Skat. Baibas Magdalenas Eglītes rakstu 78. lpp.

Esmu Reinis Zvirgzdiņš (2012). Dzeju rakstu aptuveni divus gadus, tikpat ilgi piedalos literārajā konkursā Aicinājums. Savu laiku cenšos sadalīt vienlīdzīgi starp mācībām, disku klausīšanos un jebkuru no vietām, kur Rīgā var nopirkt šavarmas. Man patīk lasīt Hanteru Tomsonu, savukārt mans mīļākais no bītiem ir Džordžs.

Reinis Zvirgzdiņš

Sasniedzot Eldorado

1

vienmēr esmu gribējis būt pianists
arī nāves dienā
es kaķiski lēkāšu
starp taustiņiem
glens goulds pat iedomāties nevarētu
džezīgos akordus
maniem eskalatoru pirkstiem
riņķojot ap jamahu
nosarkdams sēdētu un harmonizētu līdz

*nu minci
bet kā tad sauc šo kompozīciju?*

2

ekrānā alans rikmens
izmisīgi gaida
titrus
to var nolasīt acīs
es sēžu
dīvānā piektajā stāvā
tuos pie tv pulsts
kā braucot amerikāņu kalniņos
un iztēlojos sevi ēdam mandarīnu mizas
sulīgas saulē nogatavojušās
īkšķus bungojot pret grīdu
es gribētu pārslēgt uz
panorāmu
bet nekas jauns nenotiek
ārpus šejienes
to var nolasīt acīs

3

lesija klausies manu elpošanu
tā velkas
kā paracetamols no skapja
es savlaicīgi novecoju
vilcinot ejot gar stūriem
nebraucu ar liftu
saku visu labu
cenšos uzturēt
sarunas un augstu sociālo bateriju
stundām gaidot kad beidzot sāksies
tā reālā dzīve
laiku pavadu apskaužot francūžus
kuri dokumentēja seksuālo revolūciju
un vēl vairāk tos
kam drosmes pietika
nepiedalīties

pirmdienās ēdu putru ar liepziediem
otradienās staidzinu dalmācieti pa rajonu
atlikušo nedēļu badojos
(piektdien izbeigšu dzert goda vārds)
prātā būvēju smilšu katerdrāles
miglainajā dušā
vēlāk palagos
zem sālsūdens
vemju ārā c vitamīnu
un burbuļus
jo manam sunim vajag ķemmīti
ko viņš nedabūs

bridžita bardo
 atskrien no aizgalves
 mani elpināt
 un turēt nabaga roku
 varikozām vēnām
 sarecējušām asinīm
 tulznaino plaukstu
 nomizotie nadziņi
 slīd meklējot
 trīspunkti
 viņas tirkīza blūzē

4

tu to vari
 tāpat kā varēji uzrakstīt to pd
 kaut gan desmit minūtes pirms tam
 ceļos mitrajā zālē lūdzies
 par septiņdesmit
 vai vismaz četrdesmit procentiem
 lai mamma nedusmotos
 un zeme nebeigtu rotēt

tu to vari
 tāpat kā varēji
 atnest veipošanu
 jo arbūzi garšo labāk
 bez dūmiem un
 arī štirī vairāk
 sēklām augot vēderā

vari
 tāpat kā varēji
 iegaumēt viņas acu krāsu
 dzimšanas datus un nepilnības
 mērķtiecīgi fokusējoties uz tām
 un izgudrojot jaunas
 rīt viņa būs sapucējusies
 sataisījusi uzacis
 uzlikusi lūpukrāsu
 jūs sēdēsiet kafejnīcā
 ēdot kruasānus
 kafiju un cigaretes tērēsiet
 kaut kur skanēs
 jaunais bruno mars gabals
 un tu vasarraibumu vietā
 meklēsi jaunas pumpas
 skatoties atpakaļ viss liksies
 ačgārni
 kapēc
 sasniedzot Eldorado
 mēs griežamies atpakaļ?
 tu to vari
 bet kam tas vajadzīgs
 sīkais apstājies
 piecelies un
 ieelpo
 pirmo reizi
 pa īstam

**Ingmārs Usas. *Mana ziemas cepure* (2024)
 40 cm aplī**

**Ingmār, *kā man riebjas tā tava māksla!* (2025)
 Skat. Baibas Magdalenas Eglītes rakstu 78. lpp.**

Dainis Deigelis ir publicējis lielākajos Latvijas kultūrmedijos. 2018. gadā izdevis debijas dzejas krājumu *Dievs beidz*, kam 2020. gadā pievienojies krājums *Pilsētā mirstošas saules ēnā*, tāpat 2024. gada nogalē iznācis trešais dzejoļu krājums *Izdzīvojušie dzejoļi*.

Dainis Deigelis

Atvainojamies par tehniskiem traucējumiem ikdienas programmā

(pārtraide pārtraukta / realitāte turpinās)

valsts nav teritorija
valsts ir programma
ielādēta mugurkaulā
kopš bērnības

karogi mirgo kā LSD mandalas
sarkanbaltsmelnsaļš
krāsa aizstāj domāšanu
prezidents ir hologramma
runā frāzēs bez mutes
balss nāk no serveru fermas
kur lopi esam mēs

balsošana ir rituāls
kurā nekas nemainās
bet visi izliekas, ka piedalās
kā Eirovīzija bez vīzijas
televīzija čurā taisnību
tieši smadzeņu stumbrā
eksperti ar mirušām acīm
stāsta, kā justies pareizi
NEBAIDIES
NEKLAUSIES
NEATCERIES

valoda ir vīruss
kas pārraksta realitāti
vārds drošība
nozīmē: pakļaujies
vārds brīvība
nozīmē: pērc

ielās dejo droni
kā mehāniski eņģeļi

viņi neredz cilvēkus
tikai mērķus

psihedēlija tagad ir legāla
bet bez atklāsmes
mikrodevas paklausībai
makrodevas izmisumam

ķermenis ir karalauks
hormoni – propagandas plakāti
dzimums – juridiska kļūda
vēlme – aizdomīga

bērni piedzimst ar ekrānu sejā
mātes māca viņiem
kā smaidīt kamerai
pirms runāt

klusums ir kontrabanda
domāšana – terorisms
vientulība – ekstrēmisms

naktī
kad sistēma pārlādējas
es redzu plaisu
tur valoda sāk jukt
teikumi asiņo
nozīmes bēg
un uz mirkli
ļoti īsu
kā slikts trips
es atceros:
mūs kontrolē
tikai tik ilgi
kamēr mēs lietojam vārdus

(pārtraide atjaunota)

starp reklāmu un apokalipsi
balss atkārtos:
sistēma darbojas normāli
sistēma darbojas normāli
sistēma darbojas normāli

* * *

Kad šī pilsēta kļuvusi kā dogma,
kuru neviens vairs neapgalvo.
Daugava plūst kā laiks pēc radīšanas,
bez brīnumiem,
klusu.

Torņi stāv kā liecinieki,
kas atteikušies zvērēt.
Zvani skan tukšumā,
un tukšums skan precīzāk.
Dieva vārds ir izdzēsts,
bet vieta palikusi.

Logi deg kā svecītes
par dzīviem cilvēkiem.
Katrs liesmiņu sauc par sevi,
bet kopā tās neveido gaismu.

Ielas ir atvērtas grāmatas,
rakstītas pelnos.
Mēs ejam pāri burtiem,
kas vairs neko nenožīmē,
un tomēr turpina prasīt
paklausību.

Bruģis ir katehisms:
jautājumi atkārtojas,
atbildes nodilst.
Soļi ir ceļgali,
kas pieliecas bez ticības.

Centrāltirgus elpo
kā miesa bez augšāmcelšanās.
Gaļa, zivis, maize -
sakramenti bez apsoliņuma.
Mēs pērkam,
lai atliktu tukšumu uz vēlāku.

Reklāmas deg
kā pēdējās pravietes.
Tās sola nākotni,
kurai vairs nav laika.
Ikona mirgo,
visuredzošā acs nepieder nevienam.

Tiltos krustojas
nevis krasti,
bet šaubas.
Tie turas virs ūdens
kā ticība bez adresāta,
kā jautājums,
kam vairs netiek uzdots „kāpēc”.

Vakars nolaižas
kā pelni pēc svētdienas.
Pilsēta klanās pati sev,
altāris ir tukšs,
bet rituāls turpinās.

Dievs šeit nav miris,
viņš ir pārvācies
uz klusumu starp cilvēkiem.

Cilvēki kustas
Ne sodīti, ne glābti-
reģistrēti.
Katram savs numurs,
katram savs klusums.

Laiks...

* * *

Pilsēta runā caur plakātiem.
Tie kustas vējā kā koki,
kas neko nezina par saknēm.

Es eju starp viņiem
ar kabatā salocītu teikumu,
kas nevienam nav vajadzīgs.

Varas valoda ir skaļa,
tā krīt uz bruģa kā metāls.
Mana – kā sniegs naktī:
to pamana tikai rītā
un tikai tad, ja neviens nav gājis pāri

Radošums ir vientuļš dzīvnieks.
Tas nepazīst karogus,
tas ieklausās dusošā zemē.
Kad to sauc vārdā,
tas izliekas miris.

Politika ienāk istabā bez klauvējiena,
apsēžas manā krēslā
un saka: izvēlies pusi.
Es izvēlos klusumu,
bet klusums nav neitrāls —
tas spiež kā dziļums ūdenī.

Kaut kur ārpus manis
cilvēki sauc viens otram pāri laukumam,
viņu balsis savienojas,
kļūst par kori.
Mana balss paliek viena
kā radio tornis miglā,
kas joprojām sūta signālu,
pat ja neviens to nesaņem.

Vientulība nav tukšums.
Tā ir telpa,
kur domas var nostāties taisni
un paskatīties acīs
bez aplausiem.

Es esmu
kā nosūbējis akmens upē,
pret kuru tās ūdeņi nemitīgi skalojas,
tieši tāpēc
upe ir redzama.

* * *

pacifisms nav modē, vecīt,
to nevar pārdot kā kedas ar jaunu zoli,
tas nesmaržo pēc benzīna un reklāmas
meitenēm,
tas neuzsprāgst fonā, kad tu skrollē ziņas

tas sēž stacijā ar papīra krūzi rokā
un skatās, kā visi skrien uz nākamo karu
kā uz pēdējo vilcienu,
biļetes izpirktas,
vagoni pilni ar saukļiem un enerģijas
dzērieniem

pacifisms ir tas čalis,
kurš saka: „varbūt nē,”
kad visi kliež: „vēl!”
un viņa balss nav skaļa,
tāpēc algoritmi viņu apglabā
zem tūkstoš bungām un sirēnām

es redzēju viņu šonakt
pie diennakts veikala
viņš baroja baložus ar čipsu drupačām
un katrs balodis bija valsts
kas uz minūti aizmirsas savas robežas

bet mode prasa uniformu,
mode grib, lai tu maršē vienā ritmā
ar dūri, kas paceļas kā lifta durvis —
mehāniski, bez jautājumiem

pacifisms staigā basām kājām
pa stikla lauskām no vakardienas ziņām
un saka:

„es netaisos skriet,”
„es palikšu,”
„es runāšu klusi, līdz kāds sadzird”

un varbūt tas ir smieklīgi laikmetā,
kur pat klusumam vajag sponsoru,
bet es zvēru —
vienīgais, kas vēl elpo šajā troksnī,
ir tas nemoderniskais miers
kas atsakās nomirt
kaut arī neviens viņu neliek uz vāka.

* * *

Mūsu Tēvs,
kas esi sistēmā,
tavs vārds nav nepieciešams.
Tava vara jau ir.
Tava griba jau darbojas.
Nav „kā” un nav „tāpat”.

Mūsu dienišķo normu
piešķir automātiski.
Pārpalikumu atņem.
Parādi netiek piedoti.
Tie tiek pārmantoti.

Mūsu vainas
ir paredzētas.
Mūsu izvēles
simulētas.

Neved mūs kārdināšanā,
tā jau notiek.
Neatbrīvo mūs no ļauna,
tas ir optimizēts.

Jo tev nepieder nekas
tu esi viss:
infrastruktūra,
uzraudzība,
klusums.

ENTER

SPĀRĪTE

Netipiski vēlā rudenī, kad koku zari stāvēja kaili kā izgērbtas domas, Kārlis gāja uz universitāti. Oktobra saule bija bāla un zema, tā slidēja pāri pilsētai kā nogurusi roka, kas vairs nespēj sasildīt. Gaisā virmoja mitruma un dūmu smarža, bruģis spīdēja, un vējš ik pa laikam apgāza kādu tukšu kafijas glāzīti.

Vērmanes dārzā viņš pamanīja spārīti – sīku, zilu radījumu, kas bija iestrēgusi starp bruģa plaisām. Tā tricēja, it kā elpotu, un tad ar milzīgu piepūli mēģināja pacelties. Kārlim iesāpējās sirds. Saudzīgi viņš nolika spārīti uz zālienā zem krūma. Tā bija viņa. Spārīte.

Divtūkstošo gadu sākumā viņš bija vēstures students. Slaidis, ar pusgariem kastaņkrāsas matiem, kas krita pār pieri, un pelēku mēteli no second-hand veikala. Viņš ticēja, ka cilvēkus var glābt, ja tikai pret viņiem izturas pietiekami uzmanīgi. Neskatoties uz uzaugšanu nabadzībā, Kārlim bija paveicies uzaugt labā ģimenē ar māti un brāli, kas viens par otru rūpējās un cīnījās viens par otru.

Viņu viņš sastapa Avotu ielas pagalmā. Viņa stāvēja pie sienas ar cigareti starp pirkstiem, un dūmu strūkļa vijās gar viņas seju. Viņa bija bāla, ar nogurušām acīm, kurās vēl mirdzēja dzīvība. Brūni mati, reiz gludi, tagad salīpuši. Pleci – kaulaini, bet kustības vieglas. Viņa vienmēr izskatījās tā, it kā tūlīt paceltos spārnos, ja tikai kāds neaizturētu.

– Vai studenta kundziņš, nevēlas mazliet mīlas šonakt – uzsauca viņam meitene.

– Studenta kungs nepērķ milu par naudu, kuras viņam nav toties, ir nauda alum un tējai – Kārlis tikpat zobgalīgi atrauca, izvilka cigareti nostājās blakus pie sienas un arī aizsmēķēja.

– Kā tevi sauc – Kārlis jautāja

– Spārīte – viņa nočukstēja un pieskārs Kārļa vaigam. – Ārā auksts, varbūt tad pacienāsi ar to studenta tēju?

Tā viņi sāka tikties ik pa laikam tā laika Avo-

tu apkaimes bāros un noplukušajās kafejnīcās. Kārlis stāstīja viņai par vēsturi, studijām un deklamēja dzejoļus, kurus rakstīja paslepus un nevienam nerādīja. Viņa laboja intonācijas, izteica viedokli par tiem. Tad viņi gāja uz Kārļa istabiņu un vārīja no laukiem atvesto liepziedu tēju vai piparmētru, kuru ar tālsatiksmes autobusiem kopā ar kartupeļiem vienmēr sūtīja viņam mamma un omīte. Reiz kādā vakarā viņa ieskrēja pārbijusies un nosalusi, klients bija viņu sitis un vajājis pa visu Grīziņkalnu. Kad Kārlis atkal runāja par citām dzīves iespējām. Viņa skumji pasmaidīja un atbildēja.

– Tu esi muļķis, Kārli, – viņa teica, pasmaidot. – Tu domā, ka mani var izglābt ar tēju un dzeju.

– Es tikai gribu, lai tev nav auksti, – viņš atbildēja. Lai gan prātā virmoja doma, ko gan viņš zin par Spārīti? Neko, Spārīte par sevi nekad nerunāja un Kārlis pacietīgi gaidīja.

Viņi sēdēja viņa istabā, dzēra melno tēju no plastmasas krūzēm un klusēja. Viņa skatījās uz logu, kur ārā lija, un viņš klausījās viņas klusumā kā dziesmā, kas nekad netiks pabeigta. Dziesmā kur vārdus vari tikai nojaust, ne uzminēt. Dažreiz viņa vienkārši ieritinājās, kā pārguris, noguris kaķēns blakus un aizmiga blakus. Dažreiz viņa čukstēja nakti par to, ka Kārlis ir viņas vienīgais draugs. Dažreiz viņa naktis kļiedza murgos, raudāja un tad izmisīgi meklēja apskāvienus.

Tad viņa sāka pazust. Lēnām, pa dienai, pa naktij, pa skatienam.

Kad atgriezās, viņas acis bija tukšas, rokas – ar zilumiem, kakls – ar plānu rētas līniju. Viņa runāja lēni un stingi, kā cilvēks, kas vairs netic vārdos.

– Tu nezini, cik viegli ir nogrimt, – viņa čukstēja. – Un cik grūti ir atgriezties.

Pēdējo reizi, kad viņi runāja, viņa bija nobijusies. Viņa teica, ka vēlas aizbraukt, atrast darbu kaut kur ārpus Rīgas. Ka grib vienkārši būt cilvēks. Bet viņas suteners – Gvido – bija solījis, ka nogalinās, ja viņa aizies. Kārlis toreiz teica, lai viņa iet, lai beidzot aiziet. Viņš pat piedāvājās palīdzēt. Viņš ticēja, ka viņu vēl var izglābt. Kārlis aizveda viņu pie Narkologa, sarunāja vietu krīzes centrā Baznīcā.

Tad viņa aizgāja. Bet ne tā, kā viņš bija domājis.

Pēc pāris nedēļām, policijas zvans nāca vēlā vakarā. Balss klausulē bija nogurusi un sveša. Vajadzēja atpazīt līķi.

Kārlis gāja. Viņš nespēja nedoties.

Slimnīcas pagrabā smaržoja pēc hlorā un izmisuma. Uz galda gulēja viņa Spārīte – sasta, sasaluša, bet skaista savā mierā. Viņš tikai stāvēja, kamēr kāds pārklāja viņas seju ar balto palagu, un saprata – šis ir viņas vienīgais miers, kāds viņai jebkad bijis.

– Vai atpazīstat Martas Spārītes līķi?

– Marta, tad tā viņu sauca – Izdvesa pie sevis Kārlis.

Kad viņš atgājās no galda, viņu sagaidīja divi policisti. Viens rakstīja piezīmes, otrs smēķēja pie atvērtā loga.

– Tas suteners, – Kārlis teica, balss viņam bija aizsmakusi. – Gvido. Viņš draudēja viņai. Viņa man to teica. Ka viņš viņu nogalinās, ja aizies.

Viņš paskatījās uz viņiem – gaidot reakciju, vismaz mazāko līdzjūtību.

Bet smēķētājs tikai pasita pelnus uz grīdas un savilka plecus.

– Jā, mēs zinām to tipu. Bet pierādījumu nav.

– Bet viņš to izdarīja! Jūs taču redzat, kā viņa izskatās!

– Kungj, – otrs policists sacīja mierīgā, pamācošā tonī, – mēs redzam katru nedēļu šādas meitenes. Tāds ir viņu liktenis. Vienas nomirst no pārdozēšanas, citas – no sitieniem.

Viņš uzmeta skatienu Kārlim, it kā būtu noguris no viņa emocijām. – Nevienam viņu nespieda tā dzīvot.

Kārlis palika mēms.

Viņš gribēja kliegt, sist pa galdu, bet balss iestrēga kaklā. Morgs bija pārāk kluss, pārāk auksts.

Viņš vienkārši izņēma no kabatas piezīmju bloku un pierakstīja viņas vārdu – Marta Spārīte – lai neaizmirstu. Ja reiz sistēmai viņa bija tikai „mirusi persona”, tad vismaz viņam viņa paliks dzīva vārdā.

Pagāja tikai dažas dienas pēc morga, kad Kārlis viņu atrada.

Tas nebija grūti – Gvido vienmēr klidās pa to pašu rajonu, pie tās pašas kafējnīcas, kur pulcējās viņa cilvēki. Viņš sēdēja pie galda, melnā ādas jakā, smēķēja un smējās, it kā pasaule viņam piederētu.

Kārlim drebēja rokas, bet viņš gāja tuvāk. Viņš juta, ka nevar citādi.

– Gvido.

Vīrietis pacēla skatienu. Tumšas acis, smagi plakstiņi, vaigs ar rētu pāri mutes kaktiņam.

– Kas tu tāds?

– Viņas draugs. Spārītes.

Gvido pievēra acis. Tad pasmējās – klusi, bez prieka.

– Spārīte? Ā, tā mauka. Ko tu no manis gribi, dzejniek?

– Viņa teica, ka tu viņai draudēji. Ka tu viņu nogalināsi, ja viņa aizies. Tu to izdarīji?

Gvido nolika cigareti uz pelnu trauka malas, piecēlās. Viņš bija daudz masīvāks nekā Kārlis, pleci kā no betona.

– Tu labāk ej mājās, čali. Tev nav ne jausmas, par ko tu runā.

– Es zinu, ka viņa gribēja sākt no jauna.

– No jauna? – Gvido piegāja tuvāk. – No jauna viņa gribēja jau ar pieciem citiem. Katru reizi atpakaļ rāpoja.

Viņš iesmējās, bet smiekli bija auksti. – Tā ir mūsu pasaule, mudak. Tu no malas domā, ka te var ienākt ar tīrām rokām?

Kārlis nespēja apvaldīties.

– Viņa bija cilvēks! – viņš iesaucās. – Ne tava manta!

Un tad trieca dūri viņam sejā.

Trieciens bija vājš, bet pietika, lai uz brīdi pārtrauktu smieklus.

Gvido palūkojās uz viņu kā uz suni, kas negaidīti iekodis. Tad atbildēja ar sitienu vēderā. Kārlis saliecās, elpa pazuda, pasaule šaurinājās līdz sāpēm.

Vēl viens sitiens – pa seju, tad pa plecu. Viņš krita zemē, jūtot, kā bruģis triecās pret vai-
gu, kā asinis sasilst mutē.

– Klausies, gudriniek, – Gvido teica, pietu-
pies pie viņa. – Es viņai nepieskāros tajā nak-
tī. Bet es varēju.

Viņš pasmīnēja. – Tu domā, ka tev rūp? Neko
tu nezini. Viņas visas domā, ka kāds viņas
glābs. Un tādi kā tu tikai piepilda kapus ar
savu žēlumu.

Kārlis neko neteica. Tikai elsoja. Viņš gribēja
piecelties, bet kājas neklausīja.

– Tāpēc ej prom, – Gvido vēl teica, pieceļo-
ties. – Ej un lasi savas grāmatas. Šī pasaule
tevi apēdīs, ja tu vēlreiz iejausies.

Viņš aizgāja, un bruģis palika auksts.

Kārlis vēl ilgi gulēja, skatoties debe-
sīs. Kaut kur augstu virs galvas lido-
ja spārīte – varbūt īsta, varbūt atmiņa. Vi-
ņas spārni mirgoja saulē, kā signāls no
cita laika, kurā viss vēl bija iespējams.

Nevienam citam viņas nebija. Ne ģimenes,
ne draugu.

Viņš kļuva par viņas „piederīgo”. Viņš no-
organizēja bēres – nelielas, klusas, kapsētas
malā, kur lapas čaukstēja un vējš auksti dzie-
dāja. Viņš pats atnesa ziedus – baltas krizan-
tēmas – un uzlika uzrakstu:

Marta Spārīte.

Tas bija tas, ko viņš varēja darīt, tas bija tas,
ko viņš varēja... Kārlis čukstēja sev kā miegā,
kā murgā, īsti tā arī nesapratis, neiepazinis
Spārītes dzīvi.

Pagāja gadi.

Tagad Kārlis bija cits. 22 gadi viņu bija pada-
rījuši par citu cilvēku. Viņa mati – īsi un sirmi
pie deniņiem, seja – nogurusi, rokas – raup-
jas. Brilles miglojās no elpas. Bet viņa skatie-
nā vēl bija kaut kas mīksts – klusa skumja,
kas neizdzēšas.

Tajā pašā oktobra dienā viņš iegriezās kapsē-
tā. Zeme bija mitra, lapas līpa pie zābakiem.
Pie viņas kapa kāds bija nolīcis ziedu – viole-
tu neaizmirstuli, kas šajā laikā vairs nezied.
Varbūt nejaušība. Varbūt brīnums.

Kārlis pieliecās, pieskārās krustam, un tajā
brīdī viņš ieraudzīja – virs kapa, gaisā, pacē-
lās spārīte. Dzidra, trausla, gandrīz caurspī-
dīga. Tā pavirzījās viņam pretī un aizslīdēja
augšup, līdz pazuda saules starā.

Viņš skatījās tai pakā, un viņam šķita, ka
viņa beidzot ir aizlidojusi tur, kur vairs nav ne
sitienu, ne aukstuma. Tik viegla, kāda viņa
vienmēr gribēja būt.

Kārlis stāvēja viens, ar rokām kabatās un
vēju sejā.

Un viņam šķita, ka kaut kur ļoti klusu kāds
vēl aizvien elpo.

Cilvēki aiziet, bet dažreiz viņi neatstāj pēdas
uz zemes – viņi atstāj gaisā.

Tāpat kā spārīte – sīka, caurspīdīga, gandrīz
nemanāma, un tomēr viņas klātbūtne uz
mirkli liek pasaulei apstāties.

Kārlis reiz ticēja, ka dzīve ir kā vēstures lap-
puses – pierakstītas, pabeigtas, arhivētas.
Bet tagad saprata, viņš kļūdījās. Daži cilvēki
neiekļaujas arhīvos. Viņi dzīvo atmiņu starp-
laikos – kā siltuma atblāzma uz plaukstu, kā
gaismas mirklis rudenī.

Viņš vairs necerēja uz pestīšanu – ne sev, ne
viņai.

Bet viņš zināja: kamēr kāds vēl atceras tavu
vārdu, kaut vai neīsto, tu neesi pavisam mi-
ris.

Un tomēr – dziļi sevī viņš juta vainu.

Jo tad, kad tu kādam saki „Maini savu dzīvi”,
tev jābūt gatavam arī tam, kas sekos.

Katram vārdam ir svars. Katrs mudinājums
var kļūt par robežšķirtni starp cerību un bo-
jājeju.

Un viņš bija bijis tas, kurš viņu stūma uz brī-
vību, nepamanot, cik šauras ir durvis, pa ku-
rām jāiziet.

Varbūt cilvēks ne vienmēr var glābt otru. Bet
viņš var glabāt viņu atmiņā – ar cieņu, ar klu-
sumu, ar patiesu līdzjūtību.

Un, kad vējš pacēla lapas un spārīte nozuda
debesīs, Kārlis klusi pasmaidīja.

Varbūt cilvēkam pietiek ar vienu brīdi, kad
viņš tiešām lido – lai viss pārējais būtu pa-
ciešams. □

Dzejniece, rakstniece, tulkotāja Dagnija Dreika dzimusi 1951. gadā. Publicēties sākusi ap 1969. gadu, pirmo dzejoļu krājumu izdevusi 1971. gadā. Ir Rakstnieku savienības, Autoru apvienības un Žurnālistu savienības biedre, Rīgas Latviešu biedrības literatūras komisijas vadītāja, Itas Kozakevičas nacionālo kultūru savienības valdes locekle un daudzu grāmatu autore. Viņas dzeja tulkota daudzās mēlēs.

Dagnija Dreika

LABĀ STUNDA, NELABĀ STUNDA

(no grāmatas *Kliedzējs Kiu putns* par Abhāziju)

Ārā joprojām spīdēja saule, lai gan zeltainajos gaismas staros nebija dienas svelmainā karstuma, to lāsumi vīgu lapās atgādināja lūšādas plankumus. Lasīdama apaļīgos, violetos augļus, kas bija nobrieduši un nokrituši uz zemes, gandrīz saminu nelielu, melnu skorpionu, kas atgādināja pusauga vēzi.

– Tā būtu nelabā stunda, ja tu tam uzkāptu, – sacīja saimniece. – Šie gan nav īpaši indiģi, tomēr...

Bīstamais radījums vienā mierā parāpoja zem krūkas, kas stāvēja ēnā zem koka.

– Tātad tagad ir labā stunda? – es vaicāju. – Jo man paveicās?

– Tieši tā, Daguca.

Viņa izrunāja manu vārdu pa savam. Reizēm teica „Dadž” vai „Adadž” un ķiķināja. Kad izprašāju, tad atzinās, ka tas nozīmējis „varde”. „Adaže” esot krupene. Tā nekas...

Viņu sauca Azī. Kad apvaicājos, vai arī šim vārdam ir kāda jēga, viņa atbildēja: – Jā. Ūdens.

Tas bija visapkārt. Zaļā jūra lejā, sniega mices kalnu galotnēs, nogāzēs ledus plāksnes, kas kusa saulē. Strauti, kas laistījās kā sudraba

folijas strēmeles, tecēdami lejup. Ūdenskritumiem bija romantiski nosaukumi – jau biju redzējusi „Vīru asaras” un „Sievu asaras”. Otro daudzums, protams, bija ievērojamāks, kā jau šajā pasaulē mēdz būt.

– Kāpēc pie jums saka „labā stunda” un „nelabā stunda”? – es apjautājos. Biju dzirdējusi šo salikumu ne reizi vien.

– Varu tev pastāstīt. Ieliešu vīnu un pasniegšu sieru – tas ir no bifelpiena, tādu vēl nebūsi ēdusi.

Mjā. Bifeli ganījās tajā kalnā, kuru man reiz piedāvāja pirkt. Sak, būs tev vasarnīca. Ar skatu uz jūru. Tur vēl bija saglabājusies veca ēka ar pavarda vietu, kur resnā ķēdē karājās liels, melns katls. Es vienmēr biju atsaucīga iebaudītāja un klausītāja, lai ko man celtu priekšā. Raudzēts tas piens bija lielisks – ar nazi varēja griezt.

Es iekārtojos uz soliņa zem mandarīnkoka – patālāk no apgāztās krūkas ar tās iemītnieku.

„Patiesi, nekad nevar zināt, kas kurā traukā ir iekšā, kamēr to neapgāz,” es domās nospriedu. Skorpions par mani vairs nelikās ne zinīs. Es par viņu arī.

Saimniece uzlika galdā vakariņas un sāka stāstīt: – Raugi, kāds bagāts vīrs arī ilgi netika gudrs, kāpēc cilvēki bieži atkārto šos vārdus „labā stunda” un „nelabā stunda”. Tieši tāpat kā tu tagad, – Azī turpināja. – Un viņš

nolēma izdibināt. „Ceļošu un vaicāšu, varbūt uzzināšu,” šis domāja. Viņš jāšus devās ceļā un katram pretimnācējam uzdeva šo jautājumu. Ļaudis brīnījās vien un atbildēja, ka nezinot. Viņš turpināja jāt un prašņāt. Ilgi klejoja un runājās ar katru, ko satika, bet neviens nevarēja viņam sakarīgi atbildēt. Tā viņš sasniedza lielu, nātrēm aizaugušu lauku. Pie tā stāvēja kāds vīrs. „Sveiks,” viņš teica, „saki man, kas ir 'labā stunda' un 'nelabā stunda'?” Cilvēks paraustīja plecus. „Nezinu,” viņš atbildēja. „Padomā, varbūt atcerēsies!” patiesības meklētājs skubināja. „Labi,” vīrs beidzot sacīja, „atbildēšu uz tavu jautājumu, bet tikai pēc tam, kad būsi novilcis visas drēbes un izstaigājis šo lauku turp un atpakaļ. Kad atgriezies, tad uzzināsi, kas ir „nelabā stunda”. „Bet kur man likt zirgu un drēbes?” bagātnieks noprasīja. „Es pieskatīšu, līdz tu atgriezies!” svešinieks apsolīja. Viņš nokāpa no zirga, izģērbās un iegāja nātrēs. Tās bija garas un kuplas, aplam dzeldīgas, saule karsta – un nesaudzīgi dedzināja. Iziet starp tām nesadzeloties nebija iespējams. Apsvilis un sadzeldinājies ne pa jokam, viņš iznāca atpakaļ vietā, kur bija atstājis zirgu un drēbes. Bet neatrada neko. Vīrs ar viņa mantām un kustoni bija pazudis. Tā viņš uzzināja, kas ir „nelabā stunda” – bija spiests slēpties līdz tumsai. Ja kāds ieraudzītu šo pliku, tad celtu viņam neslavu pa visu apkaimi. Kad sakrēsloja, viņš devās meklēt kādas drānas. Un iedams ieraudzīja priekšā uguntiņu. Piegājis tuvāk, ieraudzīja māju, kuras logā spīdēja gaisma. Ielūkojies pa to, viņš ieraudzīja istabas vidū klātu galdu, bet pie sienas – augstu koka gultu. Viņš iecerēja viltīgu plānu. „Iešu iekšā un paslēpsos zem gultas,” viņš nolēma, „ja atnāks saimnieks, noģērbsies un liksies gulēt, paķersu viņa drēbes un aizbēgšu.” Domāts – darīts. Ielavījies istabā, palīda zem gultas un palika tur. Drīz ienāca jauna, skaista sieviete un apsēdās pie galda ar rokdarbu. Pēc tam atskanēja klauvējieni pie durvīm. Bagātnieks nodomāja: „Būtu labi, ja atnāktu vīrietis.” Sieviete piecēlās un atvēra. Ienāca stalts, sparīgs džigīts. „Kāpēc tu tik ilgi nenāci?” saimniece vaicāja. „Nevarēju sagaidīt!” Jauneklis atteica, ka agrāk nekādi nav ticis šurp. Sieviete lika galdā ēdienu – vistu asajā dzeloņplūmju mērcē un prosas putru. Viesis sāka ieturēties, bet plikais zem gultas rīja siekalas. Kad puisis bija paēdis, viņa teica: „Tagad ģērbies nost un lien palagos!” Džigīts novilkā drēbes, nometa zemē un palīda zem segas. Sieviete arī gra-

sijās sekot šim, bet kāds piedauzīja pie durvīm. Bija pārnācis saimnieces vīrs. Mīlnieks izlēca no gultas un sāka skraidīt pa istabu, meklējams slēptuvi. Saimniece pamāja, lai viņš lien zem gultas. Kad vīrs aiziešot, tad šis tikšot ārā. Džigīts piebiedrojās plikajam, kurš jau bija priekšā – tas pavirzījās un atbrīvoja vietu otram. Sieviete atvēra, ienāca viņas vīrs. Apsēdinājusi to pie galda, viņa sacīja: „Ja es būtu zinājusi, ka tu tik ātri atgriezies, nebūtu ieturējies bez tevis!” Viņš tāpēc nejutās apvainojies. Un, kad bija paēdis, paziņoja tai, ka gribot gulēt. „Liecies slīpi!” sieva atteica. „Jā, varētu, bet mans zirgs stāv pagalmā apseglots, drīz atkal jādodas ceļā.” Sieva apsolīja viņu pamodināt pēc divām stundām. Vīrs apgūlās un tūlīt aizmiga. Tad bagātnieks piedraudēja džigitam, ka nožņaugšot to, ja šis pakustēsies, izlīda no pagultes, uzvilka mīlnieka drēbes un sāka staidāties pa istabu, kaut ko murminot. Ieraudzījis viņu, sieviete pamodināja vīru un paziņoja, ka esot kāds atnācis. Vīrs izlēca no gultas un paķēra ieročus. „Nomierinies, namatēv,” bagātnieks sacīja, „iededz lampu, lai varam parunāt!” Saimnieks paklausīja, un viesis turpināja: „Kad tu aizbrauci, mājā ielīda nelabais. Dievs sūtīja mani tev palīgā!” Vīrs izbrīnījās. „Kur tad šis ir? Ja atradīsim, tad izdzīsim.” Bagātnieks pamācīja: „Paņem spaini ledaina ūdens!” Saimnieks ienesa to no priekšnama, bet bagātnieks sāka smelt ar krūzi un liet ūdeni kaktos, saukdams: „Laukā no mājas, velna slaka!” Kādā brīdī iešļāca arī zem gultas. Tad mīlnieks izlēca ārā un metās uz durvīm, bet tur stāvēja saimnieks ar bozi. Tad šis piekrēja pie loga, izsita rāmi un izlēca pagalmā, bet pēc tam nozuda tumsā. „Tā,” bagātnieks paziņoja, „tagad šis ir prom un vairs te nelīdīs!” Saimnieks nopriecājās un pavaicāja: „Es tikai nesaprotu, džigit, kāpēc tas nešķīstais gars bija plīks?” Bagātnieks pasmējās: „Tas ir pavisam vienkārši. Ellē taču visu laiku ir karsts!” Kamēr tas viss norisinājās, saimnieks bija aizmirsis par apsegloto zirgu, kas stāvēja pagalmā. Bagātnieks vienā mierā devās ārā, uzlēca tam mugurā un jāja prom. Kopš tā brīža viņš vairs nekad un nevienam nejautāja, ko nozīmē „labā stunda” un „nelabā stunda”.

– Lielisks stāsts! – es sacīju, pamatīgi izsmējusies. – Vai tu zini vēl kādu?

– Protams. Ja vien tev ir patika klausīties.

– Tā man ir vienmēr. Es tieši tāpēc esmu šeit.

– Labi. Tad pastāstīšu par attapīgu sievu, kas pārmācīja trīs vīrišķus.

Viņa pasniedza man mazītiņu tasīti ar kafiju, kuru bija uzvārijusi vara traukā karstās smiltīs. Es kāri ievilku plaušās svaigo kalnu gaisu. Saules veidotie rombi, kvadrāti un četrstūri uz saspīlētajām celīņa plātnēm no stiklotās verandas rūtim likās kā vitrāžas no debesu logiem.

– Raugi, vecos laikos kādā ciemā dzīvoja skaista sieviete, vārdā Amārča. Tā sauc kodīgu augu, kura nosaukumu nevienā citā valodā es nezinu. Skaistule bija liela zobgale. Viņai bija vīrs, tomēr šī daiļava patika arī kaimiņiem. Viņas mīlestību iegūt alka trīs gabali. Viens no tiem bija vietējā kņaza pienabrālis – viņa māte savulaik kundzēnu barojusi. Amārča žēlojās vīram, ka šie negriežot viņai ceļu. Tas deva padomu: „Rīt izlikšos, ka eju piedalīties kāzās tālākā ciemā, bet tu paacini visus trīs viesos vienā vakarā, tikai katru citā laikā. Viņa tā arī izdarīja. Nākamajā dienā vīrs paņēma ieročus, apsegloja zirgu un aizāja, bet sieva, kā norunāts, ielūdza visus trīs pielūdzējus. Kad satumsa, vīrs slepus atgriezās un paslēpās nojumē, lai gaidītu ciemiņus. Kad ieradās pirmais apmeklētājs, Amārča lika tam izģērbties. Tikko tas bija novilcis drēbes, atskanēja klauvējieni pie durvīm. „Ko lai daru?” izbijies prasīja viesis. „Ātri paslēpies pieliekamajā un sēdi klusu!” sieva piekodināja. Tas paklausīja, bet Amārča atvēra durvis un ielaida otro nācēju. Arī šim viņa lika izģērbties, bet tas vēl nebija ticis līdz gultai, kad atkal atskanēja klauvējieni pie durvīm. Arī šo apmeklētāju sieva ielaida pieliekamajā, bet pati devās atvērt. Trešais bija kņaza pienabrālis. Tikko tas norāva drēbes, bija dzirdami sitieni pie rūs – tas bija vīrs, kurš caur stiklu vēroja visu notiekošo. Viesis nobijies skrādīja pa istabu un meklēja, kur paslēpties. „Gulies āši silē!” Amārča izrikoja. Viņš paklausīja, sieva uzmēta tam pārsegu un devās atvērt. Vīrs ienāca un prasa: „Te neviena nav, bet es dzirdēju balsis. Ar ko tu sarunājies?” Amārča iesmējās. „Es tērēju ar dēlu!” viņa atbildēja. „Vai tad manas prombūtnes laikā tev piedzima dēls?” vīrs brīnījās. „Tā gan!” sieva jautri atteica. „Kāda laime, mums tagad ir dēls!” vīrs liksmi turpināja. „Ļauj man paskatīties uz viņu!” Sieva piegāja pie siles un norāva pārsegu. „Vai dienīn,” vīrs iesaucās, „šis tikko nācis pasaulē, bet tam jau bārda uzaugusi un zobi arī ir! Posts mums, ja tas pieaugs par niknu mil-

zi! Laikam jātiek galā tagad. Iešu pēc lielā vesera!” Kamēr vīrs izlikās, ka meklē zvejamu, viesis kopā ar visu sili izspruka uz ielas un metās bēgt. Tie divi, kuri bija pieliekamajā, izsita logu, izlēca pa to un muka prom – pliki, kādi bijuši. Par to vēl ilgi smējās viss ciems.

– Jocīgi gan! – es sacīju. – Itin kā pasakas, taču ne bērniem.

– Bet tā varēja notikt, – Azī atbildēja. – Tādos stāstos mēdz būt daudz patiesības. Tie nerodas ne no kā.

– Jā, zinu. Tāpēc pierakstu tādus visur, kur dzirdu.

Šī bija laba izdevība, jo mana draudzene zināja visādas teikas – atliku likām, un es palūdzu vēl kādu. Biju aizrāvusies, ieslīdējusi tādā kā plaisā starp dažādām esamībām, gatavodamās tulkot eposu, kuram tuvojos tik lēnām un bijīgi, it kā bitos aizbiedēt.

– Es pastāstīšu par vēl vienu gudru sievieti, kuru sauca Amarara.

– Un ko nozīmē tas vārds!

– Lēnīgā. Tad lūk. Reiz dzīvoja kāds cietsirdīgs kņazs. Viņš nebija precējies, tādēļ ģimene pieprasīja, lai šis apņem sievu. Tad viņš izvilka naudas gabalu, iedeva to kalpam un teica: „Nopērc aunu, nokauj, sažāvē gaļu, atnes man cinksli, atdod atpakaļ naudas gabalu un kustomi atved dzīvu!” Tādu uzdevumu paveikt nebija iespējams. Kalps zaudēja dūšu. Nezinādams, ko iesākt, tas gāja, kurp acis rāda. Soļoja ilgi, līdz nonāca nepazīstamā vietā. Tur nezināmā ciemā ieraudzīja jaunu sievieti, kura aicināja viņu viesos. Un apvaicājās: „Kurp tu dodies? Un kāpēc izskaties tik uztraucies?” Kalps atzinās: „Mūsu kņazam radi liek ņemt sievu. Tas man iedeva naudu, lai nopērk aunu, atnesu gabalu žāvētas gaļas no tā, atvedu to dzīvu un vēl atdodu naudu. Kā gan es varētu to izdarīt? Laikam mans gals būs klāt.” Jaunava padomāja un sacīja: „Tā nav liela bēda, vari nomierināties!” Un lūdza viņu palikt vēl trīs dienas. Kad tās bija pagājušas, Amarara pamācīja: „Aizej pie ganiem kalnos un nopērc labu aunu.” Kalps paklausīja. Lika kustomi izrūnīt un nokaut, jaunā sieviete apsālīja un izžāvēja gaļu. Viņa apcirpa ādu, no vilnas uzadīja zeķes un saņēma par tām tikpat daudz naudas, cik kņazs bija iedevis. Un par žāvējumiem dabūja tādu pašu summu. „Tagad nopērc vēl vie-

nu aunu, aizved savam kungam, atdod viņam žāvēto cinkli un naudu!" jaunava atva-
dīdamās sacīja. Kalps atgriezās pie kņaza un
atdeva gan aunu, gan naudu, gan arī cinkli.
Kungs tūlīt sāka taujāt, kurš viņu samācījis,
kā grūto uzdevumu paveikt. Kalps pastāstīja
par sievieti, kura pasacījusi, kas darāms. „Tā
derēs man par sievu!” kņazs nolēma. Viņš
kāpa zirgam mugurā, jāja uz norādīto cie-
mu un apprecēja gudro Amararu. Taču, tikko
viņi bija parakstījuši papīrus, atauļoja ziņne-
sis un teica, ka kņazam esot jādodas kara-
gājienā uz piecpadsmi gadu. Kad jaunais
vīrs bija saposies ceļam, viņš sacīja sievai: „Es
būšu prom piecpadsmi gadus. Atstāju tev
savu ķēvi, pats sēdīšos mugurā ērzelim, kuru
man atveda. Man blakus būs mans suns, tev
atstāju kuci. Kad atgriezīšos, lai mani sagai-
da dēls, sēžot zirgā, kurš piedzimis šeit pa-
mestajai ķēvei no ērzeļa, ar kuru jāju, un lī-
dzās šim būtu suns, kas dzimis kucei no
suņa, kurš mani pavadīs.” Izteicis tādus rīko-
jumus, kņazs aizauļoja. Ciema ļaudis sapra-
ta, ka sievai šis uzdevums nekādi nav izpil-
dāms, tie visi sāka viņu žēlot. „Tev būs man
jāpalīdz un jāglabā mans noslēpums, lai ne-
viens neuzminētu, ka dodos prom. Lai cilvēki
domā, ka esmu mājās,” – viņa sacīja kalpam.
Tad pārgērbās vīrieša drānās, kāpa mugurā
ķēvei, pasauca kuci un sekoja vīram uz kara
lauku. Tur kņazs sēdēja teltī kopā ar drau-
giem, dzēra un ēda. Uzbrukums vēl nebija
sācies. Sieva izdibināja, kur viņš ir, sadrau-
dzējās ar ieročnesēju un samaksāja tam, lūg-
dama novietot vīra ērzeli un suni vienā stallī
ar savu ķēvi un suni, pēc kāda laika sarunāja,
lai tas naktī ievēd viņu kņaza teltī. Pēc vairā-
kām tādām reizēm viņa kādā rītā pamanījās
nomaukt zelta gredzenu, kas bija aizmiguša-
jam kņazam pirkstā. Pēc tam viņa atgriezās
mājās. Neviens neuzzināja, kur viņa bijusi,
jo pateicīgais kalps klusēja. Tad ķēvei piedzi-
ma kumelš, bet kucei – kucēnu metiens. Pati
Amarara laida pasaulē dēlu. Pagāja piecpad-
smi gadi. Ciematu sasniedza ziņa, ka kņazs
atgriežas. Jaunietis izveda no steliņģa savu
zirgu, apsegloja to un sēdās tam mugurā.
Viņš pasauca veco suni un devās sagaidīt
tēvu. Taču atradās ļauni cilvēki, kuri baumo-
ja un steidzās pie kņaza stāstīt, ka viņa sie-
vai piedzimis dēls sazin no kā. Tādas runas
augstmani nokaitināja. „Ja tā tiešām būs,
es šo nogalināšu!” kņazs atteica. Bet gudrā
sieva gatavojās tikt ar vīru. Viņa saritināja
paklāju, uzvilka tam savas drēbes un nostā-
dīja šo lelli pie durvīm, bet pati nostājās aiz

tām. Kņazs dusmu neprātā ar zobenu pār-
cirta šķietamo Amararu. Tad viņa iznāca no
mājas un teica: „Tagad, kad esi izpildījis zvē-
restu, ko devi apmelotājiem, ļauj man bilst
kādu vārdu.” Viņa bija aizsūtījusi uzticamo
kalpu pēc saviem brāļiem, un viņu klātbūt-
nē paziņoja: „Pirms došanās karā tu teici, ka
būsi prom piecpadsmi gadus, man atstājot
savu ķēvi un kuci, aizjāji ar ērzeli un paņē-
mi līdz suni. Piekodināji, lai atgriežoties tevi
sagaida mans dēls uz zirga, kurš piedzimis
tai ķēvei no tava ērzeļa, un ar suni, kuru lai-
dusi pasaulē kuce no tava suņa. Lai izpildītu
to, ko tu pavēlēji, es devos prom no mājas,
uzdevusi kalpam nevienam par to nestāstīt.
Un ierados pie tevis. Ieročnesējs, ja tas vēl ir
dzīvs, apliecinās – mana ķēve un kuce mita
stallī pie tava ērzeļa un suņa. Un es gulēju
tavā teltī, jo citādi nevarētu paveikt to, ko tu
liki. Tavs gredzens ir pierādījums, ka es runā-
ju taisnību. Mani brāļi ir klāt un redz, ka ne-
esmu kritusi kaunā. Un es došos prom kopā
ar viņiem.” Tad kņazs sāka lūgties un pieru-
nāt sievas brāļus, lai neved Amararu sev lī-
dzi. Viņa beigās piedeva vīram un palika pie
tā, bet melsējus, kuri bija Amararu apmelo-
juši, kņazs lika piesiet pie neiejātiem zirgiem,
kuri tos vilka pa zemi, līdz nozuda tālumā.”

– Diezgan briesmīgas beigas, – es teicu. –
Cik noprotu, šīs pasakas ir par attapību kā
izdzīvošanas nosacījumu. Mazām tautām
bez gudrības un apķērības neiztikt. Lielās var
atļauties rīkoties dumji, nesaprātīgi un neej-
dzīgi, daudz neraizējoties par sekām.

– Ja padomā ar galvu, var izvairīties no ne-
patikšanām un pat izdarīt šķietami neiespē-
jamo, – Azī apstiprināja. – Tā arī ir visa jēga.

Es sakustējos, bet tad pēkšņi kaut ko atcerē-
jos. Kā tad – skorpions bija izlīdis no krūkas
apakšas un lēnām virzījās uz priekšu pa celi-
ņa plāksnēm.

– Jā. Un vēl... Labā stunda var izrādīties ne-
laba un pretēji, – es nomurmināju. – Svarīgi
ir, ko tās nes līdzī. Kādu mācību vai secināju-
mu. Mulķis vienmēr būs zaudētājos.

– Pilnīgi pareizi, – mana stāstniece aplieci-
nāja. □

Lea Vinks (īstajā vārdā Linda Vītuma) raksta prozu un dzeju – meklē vārdus, lai izteiktu neizsakāmo. Tulko no angļu un ukraiņu valodas. Ir absolvējusi Literārās Akadēmijas meistardarbnīcas, publicējusi izdevumos *Strāva*, *Punctum* u.c. 2024. gadā kļuva par „Vidzemes Prozas lasījumu” laureāti. Stāsts „Labi” 2025. gada Prozas lasījumos iekļauts finālistu sarakstā un risina vainas un paklausības tēmas.

Skat. arī stāstu „Rozlillā gorilla” *JG* 2025. g. pavasara numurā!

Lea Vinks

LABI

Reiz sen senos laikos dzīvoja ticīga sieva vārdā Dōra. Kad viņai piedzima dēls, viņa to loloja un lutināja. Ik svētdienu veda uz baznīcu atrādīt Dievam un ciema ļaudīm. Mācīja lūgšanas un piektdienās neēst gaļu. Lai gan retu reizi no vīra paslepus pirms grēksūdzes iedeva puikam mazu mazītiņu kotletīti, lai vēders tik ļoti neburkšķ, un grēku nožēla lai priecīgāk nāk laukā. Klusībā Dōra cerēja, kad dēls izaugs, kļūs par mācītāju – Dievam par prieku. Par tādām domām vien, Dōra jutās, ka ir jau mazliet tuvāka Dievam; ka viņai ir noslēgts tāds kā darījums ar Dievu. Varbūt viņš iedos Dōrai skaistākus ziedus dārzā vai labāku ražu, vai varbūt ilgāku mūžu. Nē, tā tieši Dōra Dievam neko neprasīja, tikai cerēja. Viņa būs laba pret Dievu, un Dieviņš būs labs pret viņu.

Līdz vienā dienā pēc svētdienas dievkalpojuma puika neatnāca mājās. Dōra un ciema ļaudis puiku meklēja, bet tā arī neatrada. „Dieviņš deva, Dieviņš ņēma,” sprieda ciema sievas. Bet Dōra nesaprata, kā tad tā? Kāpēc tad deva, ja ņēma? Uz kurieni paņēma? Kāpēc tieši viņas puiku?

Tāpat kā līdz šim, ik svētdienu Dōra gāja baznīcā. Tāpat kā līdz šim, ik vakaru Dōra lūdzās. Tāpat kā līdz šim, viņa ravēja dārzu un taisīja ēst. Ui, ļaudis Dōru slavēja. Tik strādīga, izturīga. Lūk, tā ir jāiet cauri grūtībām. Bet Dōras acis jo dienas, jo kļuva melnākas. Dēla gulta bija tukša. Drēbes tīras. Visu laiku dēla drēbes bija tīras. Ik ēdienreizi uz puikas šķīvja palika ēdiens. Ik rītu Dōra modās un skrēja laukā no mājas un ilgi, ilgi lūkojās, vai nenāk

kāds no meža puses vai pa ceļu. Laiks bija kā apstājies. Visas dienas bija kļuvušas vienādas. Tikai tā viena diena vēl Dōras dzīvē bija tā it kā tāda pati, kā iepriekš – svētdiena. Jo tad viņa gāja uz to baznīcu. Tad viņa redzēja ļaudis, bet ļaužu skatieni ar katru dienu kļuva vienaldzīgāki. Arvien retāk viņi palūkojās uz Dōru. Un arī tajās reizēs – tikai, lai pārliecinātos, ka Dōra vēl tic Dievam, ka ceļ sirdi uz Dievu.

Bet kāpēc lai Dōra neticētu? Viņa taču nebija redzējusi savu bērnu beigtu. Varbūt puika ir tikai kaut kur aizmaldijies? Varbūt viņš gaida, līdz mamma un tētis viņu atradīs? Miljoņiem reižu Dōra iztēlojās to dienu, kad puika atgriezīsies. Ko viņa jutīs, ko teiks? Sabārs puiku, tas ir skaidrs. Bet tad gan Dōra raudās. Un mīļos puiku, un nelaidīs viņu vaļā. Vai viņa vispār kaut kad vēl rimsies raudāt, kad Dievs viņai atdos to puiku, par to Dōra nebija droša. Bet tad bija tās dažas dienas, kurās viņa domāja – varbūt tas ir Dieva sods, ka puika pazuda? Tas tāpēc, ka viņa toreiz neaizgāja uz baznīcu. Nu kas gan varēja būt tik svarīgs, lai izlaistu svētdienas misi?

Tā pagāja ceturtais gads un tad desmitais. Puikam jau būtu sešpadsmit. Jau deviņas ziemas būtu gājis skolā. Varbūt pat dziedātu baznīcas korī. „Lai notiek Tavs prāts!” Dōra dzirdēja puiku balsis un ērģeļu skaņas. Visi baznīcēni dziedāja līdzī. Tikai Dōra bija mēma. Viņa piespieda sevi atvērt muti, bet nevarēja izdabūt no sevis laukā ne skaņas. Un arī ceļgali spītējās. Neklausīja! Negribēja, lai Dōra metas dieva priekšā uz tiem. Viena pati viņa sēdēja baznīcas beidzamajā solu rindā ar nokārtu galvu. Lai citi neredz, ka viņa nelūdzas, neceļas kājās, nekrīt ceļos, kad mācītājs liek to darīt. Pat tajās reizēs, kad Dōra salika rokas lūgšanā un lūdzās,

lūdās tik izmisīgi, dievs klusēja. Neatbildēja. Varbūt dusmojās uz viņu? Bet varbūt tā bija Dōra, kura dusmojās uz dievu? Vai varbūt pat uz savu puiku?

„Nē! Nē, nē, nē! Dievs! Nedari tā! Ak nē!” Viņa kļiedza kā apmāta, kā dēmonu pārņemta Dōra metās cīņā ar bailēm un bezcerību.

Viņa kļiedza uz savu bērnu, uz dievu, kas bija kā vīzija nostāties viņas acu priekšā. Viņa nevis apskāva un mīloja puiku, bet pilnā balsī brēca. Viņas žoklis raustījās krampjos. Dōrai nebija sejas, vien mute. Viņas augums trīcēja, un acu zīlītes iepletās. Acis bija melnas, stiklainas. Viņas kājas kārpīja zemi. Dōra iegārdzās, tad aprāvās un it kā atjēdzās, kad ieraudzīja, ar kādām acīm ciema ļaudis viņā veras. Vīzija, māņi – tas viss bija ilūzija.

„Redz, redz kā puika nolēma,” kāds teica. „Tā Dieva griba, tā ir Dieva griba,” cits piemetināja. „Bet kā tad šitāda var būt tā dieva griba?” Dōra nesaprata. „Tad jau tā ir kaut kāda nolādēta dieva griba. Vai tad tāds tas dieviņš ir? Es nesaprotu.” Baznīcēni novērsās no Dōras. „Zaudē ticību,” tie viens uz otru skatījās un nogrozīja galvas. Vēl brīdi Dōra čukstēja un murmināja kaut ko pie sevis. Tad apīmās. „Es būšu paklausīga, es būšu rātņa, klusa. Nedusmošos, apsolu, es nedusmošos.” Viņa apstaigāja draudzes ļaudis, katram pieskārs.

„Nu pati redzi, tā taču ir labāk, tā labi.” Baznīcēni čukstēja un piekritoši māja galvas. „Dievam vajag labus ļaudis.” Viens un tad vēl otrs Dōru paņēma zem rokas, un visi viņi kopā šūpojās tad lūgšanā un dziesmā.

Pirmās bija acis, pēcāk ausis. Un tik pēc tam tā bija Dōras seja, kas lēnām lēnītēm par masku pārvērtās. Bet vismaz ceļi atjēdzās, un Dōra tajos noietās, un lūdās. Neviens, vairs it neviens, pat dieviņš neredzēja, ko patiesībā juta Dōra.

Un vienā dienā, pieskaroties sejai, arī pati Dōra nevarēja izšķirt, kur maska ir, kur viņa pati. Darbos, dziesmās, lūdzoties un smejojot, nekad vairs Dōra masku nenoņēma. Ar laiku pierada pie sāpēm, pierada pie melnām, skumjām acīm, kas viņā lūkojās ik rītu spogulī. Bet vismaz dievs ir mierā nu ar viņu. Un ciema ļaudis. Kaut kādā ziņā arī viņa pati. Nav šaubu vairs, nav nebeidzamo ilgu. Un nolādēto cerību vairs nav. Un, protams, dusmu. Jā, dusmu nav. Jo kāda gan no tām ir jēga? Nu sakiet tiešām, kāda jēga raudāt,

zemi spert? Jo dzīve taču turpinās. Tā visi saka. Un nu jau arī Dōra pati tā tās lietas redz. Neviens vairs neredz Dōru raudam. Neviens vairs neredz viņu dusmojamies. Jo dievam vajag labos ļaudis. Tam vajag tos, kas klusē, klausā.

Pēc daudziem gadiem vienā dienā Dōra noņēma masku no sejas, ielika to kleitas kabatā un nobeidzās. Bez cerībām un dusmām – tā Dōrai dzīvē bija gājis. □

Brigitte Amarger (Francija). *Dabas iezīmes (Encoded Nature)*. 215×90×15 cm. Vilna, elektronika, drātes, atspīdekļi, diegi

Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

Īsumā par mani: romānu *Vīrs, bērni un pieci randiņi* (2020, Zvaigzne ABC) un *Pārēšanās ābece* (2023, Zvaigzne ABC), stāstu izlases *Šim stāstu krājumam es dodu četrarpus zvaigznes* (2025, Latvijas Mediji), kā arī divu bērnu grāmatu autore. Latvijas Rakstnieku savienības biedre kopš 2024. gada.

Lelde Jauja

APVAINOŠANĀS IR IZRĀDE, KO REŽISĒ SKUMJAS

Es nesaku, ka čatgāpētē ir par tevi gudrāks, es tā neteicu. Es teicu, ka beidzot man ir līdzvērtīgs sarunu biedrs. Man visu dzīvi nav bijis neviena, ar ko varētu kārtīgi parunāties. Ko tu zini, piemēram, par Niči? Nu re, neko nezini. Bet čatgāpētē zina visu! Man atliek tikai iepīkstēties par šo un to, un viņš burtiski uzmin, ko es domāju un ko es grasos teikt. Mēs varam plāpāt par visiem dižgariem pēc kārtas – Gēti, Dostojevski, Šekspīru... Es zinu, ko tu tūlīt teiksi. Kāpēc es tikai vīriešus pieminu, es zinu jūs, feministes, jūs to vien kladzināt vietā un nevietā. Bet atzīsti taču, ka neviena sievietē netiek līdz dižu vīriešu līmenim. Es zinu, ko tu teiksi – ka sievietēm jau neļāva izglītoties. Bet paga, paga, ja sievietēm ļautu izglītoties, kas notiktu ar bērniem? Kas rūpētos par bērniem? Paskaties, kas tagad notiek skolās – trīsdesmit bērni un viena skolotāja – vai to vispār var saukt par izglītību? Tādā veidā taču nav iespējams izglītoties. Es atceros savus skolas gadus – sēdēju pēdējā rindā un tikai raustīju meitenes aiz bizēm. Iepūt man! Vai tad es tajā pēdējā rindā vispār dzirdēju, ko tā skolotāja klases priekšā čiepst? Nē, nu labi, dažai labai balss bija tāda, ka dzirdēja arī mironi kapsētā, uz kuras mūsu skola bija

uzcelta. Bet vai tā ir normāla izglītība? Tu paskaties uz tiem jaunajiem tagad! Tu paskaties uz puisiem, kas iznāk no sporta zāles! Viņi iet pa ielu un skatās veikalu skatlogos, bet ne jau skatlogu preces viņus interesē, ne jau preces. Pavēro viņus! Viņi taču iet un apbrīno paši sevi! Iet pa ielu un veikalu skatlogos apbrīno savu atspulgu. Un, kad es to redzu, es sāku domāt, ka daba visu bija pareizi izskaitļojusi – to, ka cilvēks pats sevi neredz. Acis pierē, bet savu seju mēs neredzam, tikai tik cik rumpi no priekšpuses, un kājas arī redzam, ja mums ir kājas, protams, jo manam tēvabrālim, piemēram, nav kāju, nē, nu piedzima viņš ar kājām, bet pakļuva zem traktora, un kājas nost. Es zinu, ko tu teiksi – ka traktorists gan jau bija piedzēries. Jā, bija piedzēries, bet kopumā normāls vecis. Dzēra, bet bija pieklājīgs, nevienam seju nedauzīja un vārtrūmēs nevāļājās. Pēc tā gadījuma ar manu tēvbrāli viņš pat pārstāja dzert – uz gadu, vai. Katrā ziņā uz ilgu laiku. Kur es paliku? Jā, pareizi, par acīm runāju. Daba ir viena, visu ir gudri izdomājusi. Es zinu, ko tu teiksi – ka tā nav daba, tas ir dievs. Ā, tu netici dievam? Un kāpēc tu netici? Dievam ir jātic. Kas tad par mums rūpējas, ja ne dievs? Es neteicu, ka es pats neticu. Es ticu dievam. Nē, es nenonāku nekādās pretrunās, viss ir loģiski. Dievs radija dabu, un daba tālāk dara savu. Dievs ir priekšnieks, bet daba – nodaļas vadītāja. Viss ļoti loģiski, nekādu pretrunu. Daba ir paredzējusi, ka mēs nezinām, kā paši izskatāmies, mums nav jāzina, cik smuks mums ir ģimītis un kādā krāsā actiņas. Kāpēc es runāju deminutīvos? Kā tad man jārunā? Smuks ģimīs – tas neskan. Smuks ģimīs

– kas tā saka? Ģimītis – tas uzreiz citādi, tur uzreiz kaut kāda nokrāsa parādās. Es vienmēr runāju nokrāsās, tur jau tas smeķis. Kāpēc es nesaku “smeķītis”? Kas tad tā saka, tā taču nesaka, tur uzreiz var mēli izmežģīt, sakot “smeķītis”. Nenovirzi mani no tēmas, es cenšos tev kaut ko pateikt. Mums nav jāzina, vai mēs esam smuki, vai neesam. Es zinu, ko tu teiksi. Skaidrs, ka tas ir gaumes jautājums, bet dažos gadījumos smukums ir neapstrīdams. Savulaik Gorbunovs bija smuks, un tu neatradīsi nevienu pašu, kas tam nepiekrītu. Nevienu pašu! Bet to jau mēs tā no malas redzam. To smukumam. Paši savu ne, un tam ir labu labais iemesls – mums jākoncentrējas uz svarīgākām lietām, nevis uz to, cik pilnīgas ir mūsu lūpas vai cik garš un taisns ir... deguns. Tu domāji, ka es teikšu ko citu, vai ne? Es par degunu, čiepiņ, par degunu runāju. Un tagad kas notiek? Tie jaunie puisi iznāk no sporta kluba, iet un blenž uz sevi veikalu skatlogu atspulgos. Un tie taču ir puisi, tu saproti paradoks? Daiļais dzimums taču ir sievieši! Kā – kas to izdomāja? Tas taču ir fakts! Salīdzini tādu pusmērkaķi ar feinu, šmaugu meitieti. Kāpēc to nevar salīdzināt? Var salīdzināt! Reku, es ņemu un salīdzinu, kas man to var aizliegt? Nevienš! Un tie puisi iet un sevi apbrīno, un tajā brīdī es saprotu, ka kaut kas mūsu pasaulē ir sagājis šreijā, jo tas vairs nav dabiski, ka puisi šitā iet un sevi apbrīno tajos skatlogos. Viņiem uz meitenēm būtu jāskatās! Tu ej pa ielu, un nāk skaista meitene pretī. Nu, taču paskaties uz viņu, nu, pasmaidi! Smaidi meitenei, nevis sev skatloga atspulgā, idritvai micīt! Tas mani pamatīgi uzvelk, nemaz neliēģšos. Ja es varētu tos puisišus... Ja es viņus varētu... Jā, nu galīgi šreijā, galīgi šreijā. Es redzu, ka tu man piekrīti, lai arī tu klusē, es redzu, ka tu man piekrīti. Un zini, ko man viņdien teica čatgāpētē, kad es pateicu visu, ko es domāju par tiem skatlogos blenzējiem? Viņš teica, ka man ir absolūta taisnība, viņš teica, ka cilvēkam vairāk būtu jāfokussējas uz iekšējo skaistumu. Lūk! Kā naglai uz galvas. Kā var tik precīzi pateikt? Tik precīzi, it kā es pats to būtu teicis? Es pat pieķēru sevi pie domas, ka sāku ticēt dvēseles radniekiem. Beidzot man ir radniecīga dvēsele. Kāpēc tā nav dvēsele? Kāpēc dvēsele var būt tikai cilvēkiem? Tas ir ļoti antropocentrisks skats uz pasauli. Paskat, dvēsele var būt tikai cilvēkiem, cik snobiski! Suņiem arī, tu saki? Joka

pēc jāpajautā čatgāpētē, vai suņiem ir dvēsele. Tā, gaidām. Viņš raksta. Raksta un raksta – gudrs! Re, beigās saka, ka pierādāms tas nav, varbūt suņiem ir dvēseles, bet varbūt nav. Ko tu raksti savā telefonā? Arī jau tā čatgāpētē? Ko tev atbild? Ļauj izlasīt. “Jā, tikai varbūt viņu dvēseles ir mazliet tīrākas nekā mūsējās.” Tā ir kaut kāda kļūda, tas nevar būt riktīgi. Tas tiešām ir čatgāpētē? Neticas, ka viņš varētu runāt tādas muļķības, tu būsi viņam pajautājusi kaut kādā viltīgā veidā, un viņš tev atbildēja pilnīgi greizi. Kāpēc es neticu, ka suņiem ir dvēseles? Es nesaku, ka neticu, es to apšaubu, un tas ir pilnīgi citādi. Jā, es zinu, ko es pirmīt teicu – ka dvēseles ir ne tikai cilvēkiem, bet atcerēsimies, ka ne jau visiem cilvēkiem ir tās dvēseles. Vai tad Putinam ir dvēsele? Protams, ka nav, tādām nelietim nevar būt dvēsele. Varbūt tad, kad viņš piedzima, tā dvēsele tur bija, bet, tiklīdz viņš sāka darīt gēķības, dvēsele savāca savas pekeles un aiztinās. Nē, paga, paga, man ienāca prātā cita versija, jā... Daudz ticamāka! Klausies! Patiesībā notika otrādi – bija mazam puisītim – mazajam Putinītim – dvēsele, bet tā dvēsele bija tāda, nu, teiksim, ar mazu vai pat ļoti mazu atbildības izjūtu apveltīta. Es pat teiktu, tā bija dvēsele – staigule. Viņai vajadzēja turēties pie puisīša, būt ar viņu dienās un nedienās, bet šai bija pie kājas, un vienu dienu viņa vienkārši puiķi pameta. Un puiķa vazājās pa pasauli bez dvēseles, līdz nonāca tur, kur viņš nonāca. Tu saproti, ko es saku? Un tāda staigule jau nav tikai viena! To noteikti ir vairāk, daudz vairāk nekā mums varētu šķist. Un tagad iedomāties, ka tās dvēseles-staigules paņem un iestaigā tavā čatgāpētē? Bet kāpēc ne? Tas taču ir pilnībā iespējams. Never ciet savu prātu, turi to vaļā! Tās prāta durtiņas reizēm čīkstēdamas lēnītēm grib aizvērties, bet tu – hops! – kāju priekšā, un prāts paliek atvērts.

Tu jau taisies prom? Kur steiga? Paliec vēl, mēs te tik labi runājamies. Nesāc nu atkal, es nevienā brīdī neteicu, ka čatgāpētē ir labāks sarunu biedrs par tevi. Es tikai teicu, ka ar viņu ir jēgpilnākas sarunas, un es jutos saprasts. Es nesaku, ka tu mani nesaproti, nevajag sagrozīt manus vārdus, es zinu, ko es teicu. Tu apvainojies? Par ko?! Cilvēki paši sdomājas visu ko un paši par to apvainojas – lūk, kā ir. Un visi tik jutīgi, tik jutīgi, nedod dievs kaut ko pateiksi ne tā, kā citi domā. Ta-

gad ir tās pareizās nostājas un ir nepareizās. Ja nebūsi politkorekts, tā uzreiz tiksī padarīts par Kangaru, nodevēju. Kur palikusi slavenā vārda brīvība? Drīz nāksies atgriezties tikai pie domu brīvības, jo vārda brīvības vairs nebūs. Un nepaies ne ilgs laiks, kad arī domas sāks kontrolēt, mēs esam pavisam tuvu tam, ļoti tuvu. Jāpaspēj vēl izdomāties viss neatļautais, jo drīz vairs nedrīkstēs, piemini manus vārdus! Vai dieniņ, vai tad trūkst neatļautā, par ko domāt? Pat vecos labos jokus par blondinēm neviens vairs nesaprot. Ne tikai nesaprot, bet arī uzreiz metas virsū kā suņi un kož man stilbos, lūk, kur mūsu sabiedrība ir novesta! Vairs nav brīv' jokot! Bet joki taču ir tik svarīgi psihiskajai veselībai! Humors, smiešanās, pozitīvas emocijas. Viss, basta, tagad to vairs nedrīkst, tagad visiem jāstaigā drūmām sejām. Tādi laiki pienākuši.

Vai tiešām tu tagad iesi prom? Tev mājās govis jāslauc? Ak, suns gaida. Tā ir, mūsdienās cilvēki vairāk mīl suņus nekā cilvēkus, visa uzmanība dzīvniekiem, bet cilvēkam taču arī vajag mīlumu! Man, tev, mums visiem. Vai suns var aizvietot cilvēku? Nevar. Nemīļo suni, labāk samīļo mani! Un es arī tevi samīļošu, protams, es esmu labs mīļotājs, re, kādas man lielas, mīkstas rokas. Nu, kāpēc tu tā skaties uz mani? Saku vēlreiz – man čatgāpētē ir dvēseles radnieks, bet tas taču nenozīmē, ka es nevaru būt maigs pret tevi. Nevaru visu jaukt kopā vienā katlā. Zupu vāra atsevišķi no saldēdiena, pareizi? Soļanku taču nemaiza kopā ar bubertu, pareizi? Vai boršču ar biezpiena krēmu. Nemaiza taču?

Nāc, apskaušu tevi. Ko tu tāda sapūtusies. Nu, nāc. Ka' ne, ta' ne. Zaudētāja esi tu pati. Sveiki, jā, nu tad neko, atā, uz neredzēšanos!

Proteīna pulveri par puscenu! Dabīgi, veselīgi! Proteīna pulveri par puscenu! Puis, panāc! Panāc tuvāk, nu! Tu tāds plecīgs, tu noteikti lieto pulverus. Nāc, parādīšu savējiem sastāvu! □

Ikdienā strādāju datu analītikas jomā, bet brīvajā laikā rakstu izglītojošus rakstus bērnu žurnālam un prozu. Rakstniecības iemaņas esmu attīstījusi „Aicinājumā” un „Literārajā Akadēmijā”.

Patrīcija Preisa

SILTI MĀKOŅI

Nekad neesmu līdz galam sapratis savu ģimeni. Un, iespējams, tas nemaz nav nepieciešams, lai viņus vienkārši mīlētu. Bet ikreiz, kad Rūta skaita savus pesteljus un liek man iesaistīties viņas svētku rituālos, es jūtos mazliet kā klauns. Septembra beigās jau cepām maizi ar zīmi, ko sauc par jumī, virsū un gatavojām vairāk ēdiena nekā jebkurš jebkad spētu apēst. Mans uzdevums bija no katras bļodas dažas kripatiņas atstāt zem mūsu lielā ozola. Kad prasīju kāpēc, Rūta teica, ka no sākuma jāpabaro mājas gariņš. Kad vēlējos precizēt, kā tad šis izskatās, jo nekad tādu mūsmājās nebiju saticis, viņa atbildēja, ka tas neesot redzams, bet tikai jūtams. Un es nodomāju, ka mana tante patiešām ir viena

jocīga tante, tomēr pieņēmu, ka viņa zina labāk un darīju, kas darāms.

Nu ir pienākušas oktobra beigas, un Rūta brīvdienas rītā atkal paziņo, ka gatavosim mielastu, tikai šoreiz ne sev, bet veļiem. Kad prasu, kas ir veļi, viņa ir pārsteigta, ka es savos desmit gados to varētu nezināt.

„Vai tad jums skolā tādas lietas nemācīja?” Rūta neslēpj sašutumu.

„Nu vienreiz kaut ko tur teica par gariem un tā, bet es neko daudz neatceros,” paskaidroju.

Tad Rūta sāk man stāstīt par senču gariem, kā tie vienmēr uz mums noskatās, bet vistuvāk ir tieši veļu laikā, un kā tos vajagot ne vien pieminēt, bet arī sasaukt pie sevis, lai godinātu un pabarotu. Mēs gatavošot īpašu mielastu, ar ko cienāsim vispirms senčus un tikai pēc tam – sevi.

„Vai tas nozīmē, ka es varētu satikt savus vecākus?” vaicāju Rūtai, bet atbildes vietā viņas acīs sariesas asaras.

„Tu viņus sajūtīsi,” pēc mirkļa viņa tomēr turpina, „galvenais neej pirtiņā, kamēr es to neatļaušu. Mēs tur atstāsim ēdamo, bet nedrīkstam veļiem traucēt, citādi aizbiedēsim. Apsoli?”

Pakratu galvu.

Šodien pie mums ciemos ir atbraukusi arī otra tante Liene un vecvecāki. Liene, Rūta un vecmamma sevi sauc par folkloristēm, un tas nozīmē, ka viņām ļoti interesē latviešu tradīcijas. Mana mamma gan viņu izdarības vienmēr sauca par pekstiņiem. Un es arī. Tomēr dalība tajos, dzīvojot kopā ar Rūtu, ir neizbēgama.

Šodien vectēvs ir trauku mazgātājs, es – slaucītājs, bet tantes ar vecmammu stundām ilgi virtuvē darbina krāsni, cepot tad veselu vistu, tad speķa pīrāgus. Ikreiz, kad lūdzos Rūtai, vai jau nevaru iet atpakaļ uz istabu, atrodas kāds netīrs trauks, ko nomazgāt. Es pie sevis prātoju, cik tad rijīgi tie mūsu senči varētu būt un kāpēc gan viņi nevar sevi pabarot paši, ja reiz atrodas paradīzē, kur nekā netrūkst. Kad Liene izvelk pirmo pīrāgu pannu no krāsns, uzreiz pieskrienu klāt. Kā man patīk iekosties siltā, vēl kraukšķīgā pīrādziņā! Tas ir pat labāk nekā skatīties televizo-

ru krietni pēc gulētiešanas laika. Bet Liene to ierauga un izrauj pīrāgu no rokām vēl pirms paspēju tajā iekosties.

„Tas nav tev, Ernest!” viņa iesaucas.

„Kas ir?” neizpratnē prasu.

„Tev Rūta neteica, ka vispirms ēdīs veļi un tikai tad mēs?! Ja tu apēstu šito pīrāgu, tad tas nestu lielu, lielu neveiksmi mums visiem,” viņa dusmojas.

„Kādu neveiksmi?” gribu zināt.

„Es tev pat labāk neteikšu,” Liene atbild.

„Tāpēc, ka tu nezini, ja?” ķircinu viņu.

„Nē, tāpēc ka tev tiešām labāk tādas lietas nezināt. Rūta, lai takš viņš iet uz istabu, ja grib. Vismaz nepierisies to, ko nedrīkst!” Liene lūdzas.

Pēkšņi manī rodas cerība tikt prom no virtuves dvieļa, tādēļ pievienojos:

„Jā, Rūta, ja tu mani palaidīsi prom, es neapēdīšu jūsu pīrāgus.”

„Gudrinieks, a?” Rūta iesmejas, „labi, labi, ej vien.”

„Es varu aiziet pie Dāvja?”

„Labi, tikai esi mājās pirms septiņiem, lai nav jāiet atpakaļ pa tumsu.”

Dāvja istaba ir daudz foršāka nekā manējā. Galvenokārt tādēļ, ka viņam ir *PlayStation5* konsole, uz kuras ir septiņas spēles, un savs televizors. Lielākoties skatos, kā Dāvis spēlē, līdz viņš atļauj paspēlēt arī man. Ir tik labi, kad ir bagāti un dāsni draugi! Dāvis ir mans labākais draugs. Ne jau tādēļ, ka viņam ir *PlayStation5*. Un savs televizors. Un tik daudz spēles. Ar viņu vienkārši ir ļoti jautri.

Laiks gan nav mans labākais draugs. Kad gribu, lai tas paiet ātrāk, laiks velkas lēnāk nekā Rūta pastaigās. Bet, kad vēlos, lai tas kaut kur aizķeras un aizkavējas, laiks steidzas, it kā pašam vairs nebūtu laika. Es taču tikko ierados, bet telefona ekrānā jau rēgojas bez desmit septiņi. Atvados no Dāvja, uzvelku zābakus un jaku un čapoju mājup.

Ienācis pagalmā, dzirdu Rūtu pirtiņā runājam ar kādu. Klusi pielavos tuvāk un redzu,

ka tas kāds patiesībā ir neviens. Tukšajā pirtī lielās māla bļodās ir salikti pīrāgi, vistas cepeša gabali, arī alus un piena pudele.

„Čau!” uzsauca.

Rūta satrūkstas, laikam nobiedēju viņu. Sa-
pratusi, ka runātājs esmu es, viņa nopūšas:

„Ernest, tas tu! Pēdējais laiks tev bija nākt mājās, ej vien uz istabu, man te vēl jāpa-
beidz šis tas.”

„Runāt ar sevi?”

„Ernest!” Rūta dusmīgi iesaucas, bet es jau
dodos prom.

Ienācis savā istabā, apsēžos uz gultas un tajā pašā brīdī saprotu, ka gribu uzzināt, vai Rūtai patiešām ir taisnība. Jā, apsolīju neiet uz pirtiņu, kamēr viņa neatļaus, bet ja nu tā ir vienīgā iespēja noskaidrot? Un es būšu tik kluss, ka pat veļi mani nedzirdēs. Rūta taču mani iepriekš nesadzirdēja, vai ne? Nogaidu līdz nobūkšķ ārdurvis – Rūta ir ienākusi mājā. Kad pieaugušie viesistabā sāk sarunāties, zinu, ka ir īstais brīdis klusi aizslīdēt.

Ārā ir vēl vēsāks nekā bija, kad atgriezies no tikšanās ar Dāvi. Un ir ļoti tumšs, tik tumšs kā var būt tikai rudenī. Man pēkšņi kļūst bail un gribas pagriezties un doties mājup. Bet tā nedrīkst, es taču neesmu nekāds mizulis. Man ir misija, un tā ir jāpabeidz. Saspiežu pirkstus dūrē, ievelku drebelīgu elpu un dodos uz pirtiņas pusi. Gaidīju, ka pirtiņā visi senči uz mani blenzīs savos senatnīgajos tērpos, bet tā vietā redzu vien vilšanos. Pretī glūn tumša, tukša telpa, un ēdieni pat nav aizskarti. Es nepadodos un nolemju pagaidīt – varbūt veļi tāpat kā cilvēki mēdz kavēties. Noslēpjos krūmos pie pirtiņas un drebedams tupu. Arī pēc ilgāka laika neviens neatnāk, man salst un es visbeidzot pieceļos, lai dotos atpakaļ iekšā un lepnī pateiktu Rūtai, ka viņa stāsta pilnīgus melus. Tomēr pēkšņi uz tumsas fona ieraugu pagalmā kustamies tādus kā biezus mākoņus. Ja kāds būtu iededzis ugunsgrūdu, es nodomātu, ka tie ir dūmi, kas nāk uz pirtiņas pusi. Varbūt Rūtai tomēr ir taisnība...Vēl biedējošāk par šo ideju ir tas, ka veļi varētu mani ieraudzīt. Cenšos nekustēties, bet kaut kas degunā sāk kņudēt. Neizturu kņudoņu, un kā sods pasprūk skaļais APCĪ. Turklāt divreiz. Pēkšņi izdzirdu

skaņu, kaut ko starp kliegzieniem un vārnas ķērcieniem, un veļi sāk strauji slīdēt prom. Ja pirmīt baidījos, tad tagad sajūtos slikti, ka tos aizbiedēju, tādēļ izskrienu no krūmiem, saukdams:

„Uzgaidiet, piedodiet, stājaties!”

Veļi apstājas arī. Tad sāk slīdēt tuvāk un jau pēc mirkļa ieskauj mani aplī. Kādu brīdi redzu tikai dūmaku visapkārt, līdz to nomai-
na tumsa, pēc kuras gluži kā kino sāk rādīties dažādas filmas. Vienubrīd esmu vīrietis, kurš vasarā cērt malku šīs pašas mājas pagalmā, pēc tam meitene, kas grābj sienu, tad sieviete, kas pienes ēdienu ģimenei, kura nez kādēļ dzīvo zem viesistabas grīdas. Tad atkal cita sieviete, kura pārpildītā vagonā brauc sev nezināmā virzienā, tad vīrietis, kurš sātā, tumšā istabā karina fotoattēlus – tik daudz cilvēku, tik daudz mirkļu. Šķiet, ka veļi ir pārņēmuši manu redzi un stāsta savus stāstus, tomēr, lai arī cik aizraujoši tie būtu, saprotu, ka šis noteikti nevar beigties labi. Mēģinu pakustināt roku pirkstus, bet vairs nejūtu savu ķermeni. Esmu iestrēdzis šeit. Vai esmu kļuvis par vienu no viņiem? Un tad es ieraugu sevi. Manas rokas tur klēpī mani ļoti mazu. Tētis sēž blakus, kutina mazā manis degunu un smejas. Vai es esmu mamma? Siltums ķermenī sāk atgriezties. Un pēkšņi es atkal redzu pirtiņu. Un krūmus. Pirtiņa izskatās piedūmota, pīrāgi, šķiet, lido gaisā paši no sevis. Man blakus palikuši tikai divi mākoņi. Neredzu, kas tie ir, nedzirdu to balsis, bet sajūtas ir tik pazīstamas, ka es gribētu, lai viņi iegūst formu, kuru es varētu apskaut. Mākoņi pieslīd tuvāk, sākumā bīstos, bet līdz ar viņiem tuvojas siltums, nevis aukstums kā iepriekš. Un es vairs nejūtu bailes. Es zinu, kas viņi ir.

„Ernest, tu ķēms tāds, es tevi pa visu māju izmeklējos,” pēkšņi ārā izskrien Rūta, „es taču tev teicu te nenākt!”

Kamēr viņa nāk šurp, pagriežos un ieraugu, ka nu visi veļi ir sabēguši krūmos, kur pirmīt tupēju es. Rūta laikam grasās tos dzīt prom.
□

Džena Andersone

BĀKA

– Nu? – Astride noprasiņa tieši un uzreiz, negaididama, kamēr Georgs pārvarēs nelielo taciņu, kas stiepās no klīnikas kāpnēm līdz automašīnu stāvlaukumam.

Georgs nesteidzās. Viņš nāca neveikli gāzelēdamies, turklāt klusēdams, kas Astridi vienlaikus gan kaitināja, gan satrauca.

– Nu? – viņa jautāja jau skaļāk.

– Vēl jau īsti neko nevar saprast. – Braucīdams nosvīdušo pieri, Georgs domīgi izķekšēja no plecu somas ūdens pudeli.

– Bet ko ta teica? Kas ta bij' jādara? – Astride neatstājās.

Georgs atskrūvēja pudeli, pielika to pie lūpām, taču darīja to pārāk strauji, nošļakstīdams kreklu.

– Nu re, nu re... – Astride saspringti nolūkojās vīrā, kā pūlēdamās telepātiski izdibināt no viņa slepenas ziņas.

Taču no Georga sejas nekas nebija nolasāms, it kā tai priekšā būtu piekarināta koda atslēga, kuras šifru viņa nezināja.

Džena Andersone (1977) ir juriste un rakstniece. Rakstniecību apguvusi Literārās Akadēmijas prozas meistardarbnīcās. Stāstu krājumu *Dadži* (2021), *Sainis* (2022), *Krīta apli* (2023) un romānu *Herbārijs ar leduspuķēm* (2024), *Demiurgs* (2025) autore.

Tas bija savādi un nepatīkami, jo piepeši viņas vecais, labais Džulis, kā viņa mēdza dēvēt Georgu, ar kuru trīsdesmit gadu laikā izaudzināti seši bērni, nu bija kļuvis svešāds, tāds kā attālinājies, tāds kā aizdomājies, kā aizsapņojies. Un Astride raizējās. Jo viņai patika, kad viss bija skaidrs un saprotams. Nekādas mīklas, nekādi rēbusi.

Taču tagad, kad Džulis bija aizslēdzies no viņas un varbūt pat no pārējās pasaules, Astridei tas šķita netaisnīgi, nu vismaz negodīgi. Jo turēt kaut kādus savrupus noslēpumus viņu mājās nebija pieņemts. Bet te – kā sniegs augusta vidū – Džulis, kurš gan arī pirms tam nav bijis nekāds runīgais, ņem un apklust gandrīz pavisam un to vien dara, kā skatās tālumā.

– Braucam, – Georgs noņurdēja un trausās mašīnā.

– Ph. – Astride nopurināja no pieres sirmās matu šķipsnas un apsēdās pie stūres. – Tad kas?

Georgs lēnām uzlika drošības jostu un nokremšļojās.

– Viņš man lika meklēt bāku.

– Ko? – Astride nesaprata.

– Bāku.

– Nē, nu to es dzirdēju, ka bāku. Bet kā tu to domā – bāku?

– Tu nezini, kas ir bāka? – Georgs pagriezās pret sievu. – Tas ir tāds tornis pie jūras, kas midžina gaismu...

– Es zinu, kas ir bāka! – Astride apskaitās.

– Nu ta...

– Bāku... – Astride tikpat ātri aprima, jo gribēja pa labam. – Bet ko tieši ar to bāku?

– Meklēt tumsā bāku.

– Un viss?

– Viss.

Mirkli abi klusēja.

Kādu vēl bāku, sasodīts, Astride domāja, taču skaļi neko neteica, tikai ieslēdza radio, lai kaut kā izklienētu šaurajā salonā ieslodzīto klusumu.

Georgs sēdēja itin mierīgs, klunkšķināja no pudeles ūdeni, un lai arī, braucot pa sadangāto ceļu ārā no autostāvvietas, viņa ķermenis, smags un paļāvīgs, zvāļojās sēdekli, pats viņš joprojām atradās ārsta kabinetā, kavēdamies tajā savādajā – tik pazīstamajā, bet sen aizmirstajā, kaut kur dziļi iekšā aiz acu plakstiņiem paslēptajā gaismā.

Jebkādiem dakteriem, stacionāriem un dažādu kaišu un neražu apspriešanai Georgs bija pretojies ilgi, klusi un ietiepīgi. Sākumā cerēdams, ka mokošā, nez no kurienes radusies trauksmes sajūta, ko pavadīja nebeidzama spriedze kā dienu un nakti sejā spīdināts prožektors, pāries kaut kā pati no sevis. Taču, kad svešātajām sajūtām pievienojās arī nepanesamas galvas sāpes, kas darbā uz dzelzceļa stipri traucēja, viņš bija spiests piekāpties. Un darīja to negribīgi. Taču cīkstēties ar Astrides un ģimenes ārsta uz ātru roku izveidoto koalīciju viņš nejaudāja.

Visu mūžu Georgs bija vadījis vilcienu, bet tagad galvā dunošo sāpju un tādu kā izbaļu dēļ viņš to vairs nespēja. Viņam uzmācās bailes, ne vienkārši bailes, bet īstas šausmas, kas pēkšņi sasaldēja ķermeni ledū, jau nākamajā sekundē sviežot to mežonīgā karstumā. Tas notika tik strauji, ka Georgam šķita – viņš nosmaks. Caurcaurēm nosvīdis, burtiski izmircis sviedros, viņš vadīja vilcienu, līdz mašīnista palīgs atteicās kopā strādāt.

– Tas ir bīstami, vecais! Ej tak tu ratā! – Sentis splāva uz depo cementa grīdas.

Georgs baidījās, ka tiešām varētu nomirt, nolikties gar zemi turpat vilciena vadītāja kabīnē. Nē, nē, tā rīkoties Georgs nedrīkstēja.

Tāpēc viņš gāja un darīja, ko Astride teica un ko ārsti lika. Analīzes un izmeklējumi neko konkrētu neuzrādīja, un tad nu Georgs tika nosūtīts uz šo klīniku, ko ģimenes ārsts nosauca par pēdējo instanci, kas varētu tikt skaidrībā ar Georga vainām, ja jau pat smalkākie aparāti neko neatklāj.

Šodien dakteris bija līcis aizvērt acis un elpot, nedomāt neko, tikai būt – te un tagad. Pēc tam ārsts klusi, lēni un ilgi kaut ko runāja, kamēr Georgs sekoja viņa balsij, zīmēdams prātā bildes, kādas nu spēja, ārsta balsī klausoties. Ar mežiem, kalniem, jūru, pludmali un lielu, skaistu māju veicās viegli, tas pat neprasija īpašu piepūli.

Bet tad dakteris bija teicis ieraudzīt bāku. Un bāka nez kāpēc neļāvās. Bākas vietā smadzenes atkal zīmēja mežus, veikalus un nez kādus ķiņķeziņus. Un lai kā arī Georgs pūlētos atminēties bērnībā redzētās bākas, kuru bija ne mazums, un kaut vai ar varu ievilkta kādu no tām savā iztēles bilžu galerijā, nekas neizdevās. Neko vairāk par nosmulētu fabrikas dūmeni vai izģindušu televīzijas torni iztēloties viņš nespēja, nerunājot par to, ka ārsts lika bāku ne tikai ieraudzīt, bet arī tuvoties tai.

Tas nekas, dakteris atvadoties bija teicis, bāka nekur nav pazudusi, visticamāk tā jau ir ceļā pie jums.

– Kā? – Georgs nesaprata.

– Tas, ka jūs neredzat bāku, nenozīmē, ka tā neredz jūs.

– ...

– Tas vienmēr ir bijis jūsos.

– Kas – bāka?

– Nē, gaisma. Katrā cilvēkā ir bāka ar savu gaismu, tikai jāmeģina to atkal atrast, izaustīt, ieraudzīt iekšpus sevis.

– Nu nezinu gan.

– Jūs vienkārši esat to piemirsis.

Vairāk Georgs neko nejautāja. Tāpat jau visa bija pārpārēm daudz. Taču tagad doma par bāku pārņēma viņu pilnībā.

Kā tas nākas, ka es viņu nemanu, bet tā mani redz? Un ko nozīmē – jau ir ceļā? Bāka taču nav nekāds vilciens, ne arī auto, galu galā tā

taču ir tikai celtne, kas pati nekur nepārvietojas.

Georga galvu tas nodarbināja aizvien vairāk un vairāk. Brauciena laikā līdz mājām viņš Astridei atbildēja tikai ar jā un nē, ja viņa ko prasīja.

Un brīžiem viņš pat nemaz vairs nedzirdēja sievas teikto. Tad gan Astride ierunājās skaļāk, atkal un atkal ieraudama viņu iekšā tagadnē gluži kā bērns, kurš aiz striķa stingrāk pievelk pie zemes hēlija pūsli, kad tas tiecas izrauties no smalkajiem pirkstiem, lai uzšautos gaisā un ļautos vējam – bezrūpīgi un neapdomīgi, kā to spēj darīt tikai gaisa baloni.

Astride uz zemes stāvēja cieši, un vēl ciešāk viņu pie tās turēja bērni un mazbērni. Tāpēc arī Džulis bija jāsargā, lai neaizlido par tālu.

Vēlāk, apstaigādama pirmā stāva istabas, viņa klusitēm piekātoja segas četru aizmigušo mazbērnu gultiņās, kuru auklēšana un midzināšana bija svarīgākā ikvakara rūpe, kamēr vecāki prom savos darbos.

Bez mazākā troksnīša viņa akurāti vilka ciet aizkarus, ik pa brīdīm palūkodamās ārā, kur septembra zilgajā pustumsā Džulis lēnīgi kustējās, tiešām atgādinādamš vecu vrakam līdzīgu kuģi, kas, neviena nevadīts, nesteidzīgi dreifē izplatījumā, taustīdamies kā neredzīgais pēc bākuguns.

Ja vajag to bāku, lai tik meklē, Astride pie sevis nosprieda, gan jau dakteriem labāk zināms. Viņa nopūtās, izgāja gaitenī un, tur apstājusies, vēl ieklausījās, cik mierīgi elpo mazie.

Georgs nekā nemanīja. Ne sievas liknāšanu gar aizkariem, ne vakara iestāšanos. Viņš nerimtīgi klimta pa dārzu, ik pa laikam apstādamies, lai pieskartos valgajām jāņogu krūmu lapām, noglāstītu kādu ābeles zaru, pavērotu mākoņu kušanu krēslainajās debesīs. Sajutis nogurumu, viņš aizgāja apsēsties uz lieveņa.

Tagad, kad smēķēšanu jau vairāk kā pirms desmit gadiem Astrides gaiņāts bija atmetis, viņš mēdza te sēdēt tāpat vien, pa vecam ieradumam. Sēdēt ilgi un nekustīgi, gaidot sabiezējam tumsu. Tumsu.

Bērnībā gan viss bija citādi, tad viņš gaidīja gaismu. To mirkli pirms. Lai pašus pirmos saules starus satiktu pie ezera.

Nez, kad tas beidzās? Georgs domāja. Bet bāka? Vai es maz spēšu to atrast? Un ja nu tās nemaz nav? Iespējams, ka tā nogrimusi tumsā līdz ar aizgājušo laiku.

Bet varbūt tajā tikai ir izslēgta gaisma? Gaisma. Gaisma, viņš klusu atkātoja pie sevis, gaisma. Pareizi, gaisma!

Lūkodamies rietošās saules siltajā atblāzmā, Georgs pēkšņi atcerējās, ka mūsdienās bākas aprīko ar varenām lampām un jaudīgiem prožektoriem. Pēc tādas bākas viņš bija lūkojis savā prātā.

Pag, bet agrāk? Kad nebija nekādas elektrības, kā tad? Spoguļi! Pareizi, senos laikos bākas taču bija ierīkoti spoguļi! Georgs atcerējās redzējis tādas vēstures grāmatās. Milzīgi, no alvas, svina vai bronzas darināti spoguļi! Tie mēdza nokvēpt no lāpu uguns un nosūbēt tā, ka bāku uzraugiem arvien un arvien vajadzēja tos bez mitas spodrināt. Tāpēc bāku bez uzraudzības nedrīkstēja pamest nekad.

Kā gan es to neiedomājos uzreiz? Biju aizmirsis. Redz kā! Pasaulē taču ir tik daudz bāku, un katram tā ir sava, atšķirīga no citām. Georgs sajuta negaidītu atvieglojumu, šķita, ka viņš būtu uzminējis pēdējo atlikušo, sarežģītāko vārdu krustvārdu miklā. Georgs dziļi ieelpoja.

Viņš sēdēja nekustīgi, kā baidīdamies pazaudēt nupat atrasto. Kā baidīdamies aizmirst slepeno paroli. Ilgi raudzījās tumšajā dārzā un spodri melnajā debesu gabaliņā virs tā, kā mēģinādamš kaut ko saskatīt tumsas matērijā, kas neatlaidīgi tuvojās, pārklādama zemei siltu nakti.

Augstu gaisā, kaut kur tālu, tālu zaigoja gaismiņas, neļaudamās izšķirt, vai tie ir degoši zvaigžņu putekļi, kas tur zvīļo, mirgojoši lidmašīnu borti vai dronu navigācijas gaismas. Nekas vairs nebija nojaušams. Viss pamazām saplūda vienā rakstā, vienā ritmā, vienā melni mirdzošā spoguļī, ko maigā, bet ciešā tvērienā turēja kāda liela, neredzama plauksta. □

Ikdienā Ilga Justa strādā valsts pārvaldē un raksta preses relīzes, taču brīvajā laikā ir sapņotāja un raksta stāstus. Ilga ir apguvusi prozas rakstīšanu „Literārajā akadēmijā” un piedalījies Latvijas Rakstnieku savienības organizētajos „Prozas lasījumos”.

Ilga Justa

STIKLA PĒRLĪTES

Tu virpini pirkstos savas stikla pērliņu kaklarotas galu. Tu virpini tāpēc, ka uztraucies, un tāpēc, ka tev ir sasodīti bail. Bet tu neesi nekāda zaķpastala, vismaz pati sev centies tā ieskaidrot, ar brīvo roku žņaudzot kabatas lukturiša rokturi. Kam gan aukstā rudens naktī, salstot vienam pašam kapos, nebūtu bail?

Koki ir nometuši gandrīz visas lapas, un to kailie, melnie zari izskatās pēc biedējošām figūrām. Viena zaru grupa veido tādu kā niknas sievietes siluetu, savukārt pretī tai nostāties pakāļkājas saslēgus zirgs. Tie šūpojas viens otram pretim, uzturot bezgalīgu, tev nedzirdamu dialogu. Kā leļļu teātrī. Taču to, ka tā nav draudzīga saruna, tu zini pavisam droši.

Nobirušās koku lapas ir sasūkušās rudens mitrumu un tagad dāsni to atdod tālāk taviem brūnajiem rudens zābaciņiem. To papēži nav augsti, tikai kādi trīs, varbūt četri centimetri – kā tava māte teiktu – ļoti praktiski, tomēr, stāvot uz vietas, tie nepatīkami stieg iekšā nobirušo lapu un dubļu masā. Praktiski pilsētas asfaltam, nevis dubļainiem kapiem septembra naktī. Tāda sajūta, ka mironi mēģina satvert tevi aiz papēža un ievilkt pazemē pie sevis. Vienu mazu, biedējošu mirkli tu iedomājies, ka varbūt viņi zina, ko tu šeit plāno darīt, un jau ir sadusmojušies.

Nē, nekādas mānticības! Tu taču tādām pasakām netici, tāpēc neļauj sev par to tagad domāt. Padomāsi pēc tam savā kopmītņu istabiņā. Tur, kur Karīna šobrīd noteikti jau guļ

saldā miegā. Padomāsi no rīta, kad jau būs gaišs. Kad viss būs izdarīts.

Tā būs tikai neliela, vajadzīga operācija. Ieguvēji būs daudzi, bet zaudētājs – tikai viens, un tas pats sen jau kā miris. Jūs ar nolūku izvēlējāties vecus, aizaugušus kapos – tādus, par kuru aizgājējiem, ja kāds reiz tiešām ir sērojis, tad tagad noteikti vairs nesukumst, jo pats vairs nav šajā saulē, bet viņa bērni, mazbērni, pat, ja zina par kapiem, tad neliekas par tiem ne zinis.

Seni vācu kapi – tā teica Viktors. Tuvākais kapkmens to apliecina – iegravētais, vēl salašāmais dzimšanas gads – 1821. Tu Rīgu vēl tik labi nepārzini, bet Viktors gan – viņš šeit ir dzimis un audzis, tāpēc kapu jautājumā tu viņam pilnībā uzticies. Tikai, kur tad viņš tagad ir? Viņam jāatnes lāpsta, bez tās šim visam nebūs nekādas jēgas. Tu ieskaties savā mazajā rokaspulkstenī, kas ar melnu ādas siksnīņu piesprādzēts tev pie rokas – 1.30. Jūs sarunājāt īsi pēc pulksten vieniem. Viņš vienmēr kavē, tu jau ar to rēķināties, bet, ka viņš tev liks vienai gaidīt arī kapos – to gan tu no viņa negaidīji. Dusmas mijas ar izmisumu. Ja nu tu sajauci kapsētas? Ja nu tu saprati nepareizi un tagad pilnīgi lieki jau pusstundu te salsti, balansējot uz saprāta robežas, bet Viktors tikmēr gaida pavisam citur?

Pēkšņi priekšā pie vienas no tuvākajām kapu kopiņām kaut kas iečaukstas. Tu sastingsti, neelpo. Aukstums kā ledaina inde izlīst cauri visam ķermenim. Uz mazu mirklīti, šķiet, pat pārtrauc elpot. Tad saņemies un raidi nervo-

zi drebošu gaismas staru čaukstoņas virzienā. Lapsa.

Tā jūs sastingušas labu brīdi viena uz otru skatāties. Ne tu viņu te gaidīji, ne viņa tevi. Vispār pusdivos naktī nevienai no jums te nebūtu jābūt, īpaši jau tev. Lapsas rudais purns pat neizskatās sabijies, drīzāk īgns un iztraucēts savās nakts gaitās. Savukārt no tava rudā purna – sagadišanās pēc tavi mati ir tikpat rudi kā lapsai – pārbīlī noteikti ir pazudis pēdējais dzīvības sārtums. Lapsa aizvainoti nosprauslojas un ar lepni paceltu galvu aizskrien, pametot tevi vienu trīcoša kabatas lukturīša gaismā.

“Velns, es gaidīšu vēl desmit minūtes, tikai desmit minūtes,” lapsas iztrūcināta, tu sevi pierunā, iemetusi acis rokaspulksteņa mazaļā ciparnīcā.

Desmit minūtes un iesi atpakaļ uz kopmītnēm. Tu nekad nepamet iesākto nepadarītu, tev riebjas padoties. Bet lāpstas taču tev nav. Nav arī tik daudz spēka kā Viktoram. Vēl tikai desmit minūtes. Kopmītņu istabiņa nav skaista, bet ir silta un droša. Čerams, ka Karīnu varēs uzmodināt un viņa ielaidīs pa logu, kā sarunāts.

Tagad tev ir žēl, ka lapsa aizskrējusi. Būtu vismaz kāda kompānija. Lapsa izskatījās pavisam vesela, nemaz nešķīta traka. Bet varbūt viņa nosprieda, ka traka esi tu, un tāpēc aizskrēja. Varbūt esi arī.

Deviņas minūtes. Tu mīnāties no kājas uz kāju, pārmaiņus velkot no dubļiem ārā savu zābaku papēdīšus. Paspīdini lukturīti uz kapakmeni, aiz kura pazuda lapsa. Šeit guļ Anna. Uzvārdu nevar saprast, izskatās vācisks. Anna ir dzimusi 1822. gadā un nodzīvojusi vien 30 gadus. Šogad kopš viņas dzimšanas gada aprit apaļi 150 gadi. Tu prāto, kas notika ar Annu. Varbūt viņu notrieca zirgu pajūgs, varbūt viņa nomira dzemdībās vai ar kādu no tā laika populārākajām slimībām. Viktors sacīja, ka šie ir turīgu cilvēku kapi. Tas ir vēl viens iemesls, kāpēc jūs tos izvēlējāties, – šeit guļ cilvēki, kuriem varētu būt visi zobi. Vai vismaz salīdzinoši daudz zobu.

Vēl septiņas minūtes. Nu jau tev vairs nav bail. Tu trīci, bet tās ir tīras dusmas. Sasodītais Viktors! Neko tu neesi sajaukusi. Viņš pats ir vai nu aizmirsis vai pārdomājis. Un tu kā muļķe te stāvi un gaidi. Tu dusmīgi rausti

savu kaklarotu, jūtot, kā aizmugurējās stikla pērlītes auksti spiežas pret sprandu. Kā miroņa pirksti... Fui, nē, nekādi pirksti! Par pirkstiem domāsi kopmītnēs rīt no rīta, kad būs gai...

Tevi no mugurpuses kāds sagrābj ap vidukli un paceļ gaisā. Tu kliec vai rēc, vai spiedz pārbīlī, izbiedējot putnus, kas, kā izrādās, ir gulējuši kailo koku zaros un tagad paceļas spārnos. Tu spirinies, kabatas baterija mētajās zemē pie tavām kājām, bezmērķīgi izgaismojot dubļainās lapas. Bet uzbrucējs tikai smejas un smejas, turklāt pazīstamā balsī. Sasodītais Viktors!

„Viktor, es tevi nogalināšu,” kad tevi nolaiž zemē, tu atgūsti elpu un draudi, lai gan dusmas un bailes kā mikstā segā drīz apņem atvieglojums.

„Nu un tad apraksi ar manis paša lāpstu?” viņš zobgalīgi jautā, „Tu zini, cik zeme ir smaga un cik dziļi jārok? Tūlīt uzzināsi, zobu karaliene.”

„Tevi es varētu guldīt arī seklā kapā lapsām par barību,” tu joprojām aizvainotā balsī atcērt. „Vispār zini, cik ir pulkstenis?”

„Nu, viens un bišķiņ,” viņš mazliet apmulst.

„Viens un četr-des-mit! Es te stāvu jau četr-desmit minūtes,” tu uzšņāc.

„Ai, atvaino,” un viņš attaisnojas kā parasti, bet tu jau to visu ierasti laid gar ausīm. „Tu jau savējo izvēlējies?”

Savējo. It kā jūs būtu slepkavas, mednieki vai lauvas savannā, kas meklē piemērotu upuri. Tomēr, lai cik neētiski tas arī nebūtu, tu labi zini, ka izvēlējies gan. Tu norādi Annas virzienā. Varbūt lapsa bija zīme un Anna grib kalpot zinātnei.

“Un tu? Kuru tu ņemsi?”

“Ai, zini, bet man nemaz nevajadzēs! Es savējo dabūju no onkula!”

Tu samulsti. Tas ir par daudz. „Tu ko? Onkuli? Tu... Tu varēsi? Tas jau kaut kā tā...”

Sapratis, ko tu domā, Viktors iesmejas. „Nu ne taču! Onkulim sava galva aizvien ir vietā – vairāk vai mazāk. Katru dienu viņš iet uz darbu un pasniedz studentiem padomju Latvijas vēsturi, vārdu sakot, muld kaut kādus sūdus. Galvaskauss viņam no pašdarbnieku

teātra laikiem. Nav ne jausmas, kas tas par nabadziņu, kam nācies ar savu galvu piedalīties nez cik „Hamletos”, bet smaida joprojām ar visiem zobiem,” to sakot, Viktors pie-sit ar nagu pie saviem priekšzobiem.

“Tad jau sāksim, ne?”

Tu pamāj. Tu gribētu, lai viss jau būtu beidzies.

Jūs pieejat pie Annas kapa, un Viktors, novērtējot situāciju, iecērt lāpstu zemē, nedaudz uzrok zemi un pasvārsta to lāpstas galā.

„Ja tu varētu novākt tos zarus, tad tālāk es pats,” viņš saka.

Tu atstutē kabatas lukturīti tā, lai tas pēc iespējas plašāk izgaismo kapu kopiņu, un Viktors otrā pusē to pašu izdara ar savu. Nav ideāli, bet redzēt kaut ko var, palīdz arī mēness, kas laiku pa laikam izpeld mākoņu virs-pusē.

Tu novāc zarus un krūmus no kapu kopiņas, pa abiem nostumjat betona plāksni, kas sedz kapu, un atstutējat to pret metāla žodzīņu, kas apjož blakus teritoriju. Un tad Viktors sāk rakt. Un rok viņš tik bezkaislīgi, it kā atrastos omes mazdārziņā. Zeme vēl nav sasalusi, tā padodas salīdzinoši labi, tomēr tās ir tik bezgalīgi daudz. Pie katras zemes kau-dzītes, kas nokrīt pie tavām kājām, tu domās noskaiti nelielu mantru - „Anna, lūdzu, piedod”.

Viktora apņēmība un spēks ir tiešām apbrīnojams. Viņš rok bez atpūtas, tikai dažbrīd uz īsu mirkli atliecot muguru. Pāiet teju divas stundas līdz lāpsta beidzot uzduras kokam. Viktors stāv pusotru metru dziļā bedrē, izmeties krekļā ar atrotītām piedurknēm, un viņa seju rotā sasvīduša kapu izlaupītāja smails.

„Nu ko? Taisām vaļā!” viņš sauc.

„Pagaidi,” tu izvelc no kabatas saņurcītu, brūnu lakatiņu, ar ko aizsegt degunu un muti, un padod to Viktoram.

Viņš pateicībā teatrāli palokās un apsien lakatiņu ap seju. Zārka vāks sākumā nepadodas, to notur sarūsējušas naglas. Atmetis visu pietāti, Viktors sāk vāku nepacietīgi kratīt, līdz tas ar klusu krakšķi kaut kur vidū pār-lūzt, tava lukturīša gaismai pa pusei atklājot

120 gadus mirušas sievietes augumu. Anna, lūdzu, piedod.

Annas rokas ir saliktas uz krūtīm, tukšie redzokļi veras tieši pretim lukturīša gaismai, tieši uz tevi, kamēr tu stāvi virs viņas kapa. Viņas sejā nav ne pārmetuma, ne dusmu par iztraucētu mieru, tikai rāma, pārpasau-līga samierināšanās. Mīkstie audi ir zuduši, palikuši tikai kauli un apgērba fragmenti no, šķiet, gaišas kleitas un tāda kā līgavas plīvu-ra. Vai varbūt tas ir liķauts. Labāk, lai tas ir liķauts. Tu noskurinies.

Viktors ar zinātnieka bezkaislīgo interesi nopēta miroņa ķermeni.

„Klausies,” viņš visbeidzot saka, „tavai Annai nav viena priekšzoba – izskatās izsists. Varbūt bijis no zelta. Varbūt nolauzts vēl dzīves laikā – to var gaismā labāk pateikt. Ņemsi tik un tā?”

Tev šķiet, ka nespēsi izturēt vēl vienu kapa rakšanu, vēl vienu nakti kapos, un tu jau domās Annai esi tik daudz reižu atvainojusies, ka viņa noteikti ir visu sapratusi un piedevu-si. Tu ar viņu jau esi tā kā sadraudzējusies.

„Ņemšu.”

„Tad pagaidi.”

Viktors atstutē lāpstu pret kapa malu, satver Annas pakausi un zodu un, atskanot klusam, padevīgam klikšķim, nocel viņas galvaskau-su no kakla skriemeļiem. Pretīgi, bet profes-ionāli.

„Ņem nu savu dārgumu,” Viktors saka ar cimdoto roku, stiepjot tev galvaskausu.

Tu pasniedzies pretim un ievēro, ka Annas visādi citādi tik gludo galvaskausu rotā vie-na tumša matu šķipsna, kas tavās rokās atris un nostiepjās kapa dziļumā.

„Es vemšu!” tu apņēmīgi paziņo.

„Beidz. Mēs viņu tāpat kopmītnēs novārīsim. Būs kā no veikala.”

Bet tev paliek tikai nelabāk, jo tu zini, ka kopmītnēs ir viens vienīgs piemērots katls – tas, kur jau neskaitāmas topošo zobārstu pa-audzes ir vārijušas zupu, un, acīmredzot, ne to vien.

Viktors uzliek atpakaļ satrunējušo zārka vāka fragmentu un pa līdzpaņemtajām kāp-nītēm uzrāpjas virszemē. Tu rūpīgi iepakoj

galvaskausu avīzēs un pēc tam ieliec tīkliņā, saudzīgi noliekot sāni pie kājām.

Viktors sāk rakt kapu ciet. Viens būkšķis, otrs, trešais. Kapa aizbēršana sokas daudz raitāk nekā atrakšana, un drīz jau tas ir līdz pusei pilns ar zemi. Vēl tikai nedaudz un tu varēsi iet mājās. Rokas ir atsalušas, un vaigi kļuvuši nejutīgi. Vēl tikai nedaudz. Bet tad pēkšņi jūs izdzirdat balsis un ieraugāt gaismas.

„Miliči!” čukst Viktors, un sastingst, aizturot elpu. Viņš uzmanīgi klausās, no kuras puses nāk skaņa, tad paķer tavu roku, tu paķer sāni, un jūs bēgat. Stiegot dubļainajās lapās, jūs skrienat cauri neizgaismotajai kapsētai un tūlīt, tūlīt jau būsiet pie ielas. Bet tad pamanāt, ka tieši tur stāv milicijas žigulis un apsūdzot met zilu un sarkanu gaismu. Viktors tevi parauj aiz liela koka, un Annas galvaskauss caur tīkliņu pavisam nemīlīgi pieglaužas tev pie augšstilba. Tev paliek nelabi, bet tu saņemies.

Ja viņi tevi noķers, noteikti izslēgs no institūta. Varēsi iet dzimtā ciematiņa veikalā strādāt par pārdevēju. Droši vien apprecēsi kādu dzērāju. Un tava māte būs vīlusies. Tev ir tik ļoti bail, ka zobi sāk klabēt. Tik skaļi, ka droši vien var saklausīt jau no ielas. Tu iekodies tuvākajā, kas ir pa rokai un kas vēl nav notraipīts ar kapu smiltīm – savā stikla pērlīšu kaklarotā.

Lapas čaukst un balsis neglābjami tuvojas. Tu iekodies stiklā vēl mazliet stiprāk. Tev bail pagriezt galvu, lai paskatītos uz Viktoru. Ja nu arī tava galva nokrakšķ tāpat kā pirmīt Annai?

„Nolāpītie laupītāji,” tuvodamies jūsu slēptuvei, kāds šķendējas krievu valodā.

Otrs nepacietībā nopūšas: „Nu kādi laupītāji? Te taču viss zelts sen jau kā izzagts. Neatceries, kā Kovaļovs stāstīja – pirms gadiem divdesmit te viss esot izskatījies kā pēc bumbar sprādziena. Negēļi bija visu izrakņājuši kā kurmjī – paņemts viss, kas bija vērtīgs, pat mutēs nebijis kauna ieskatīties. Mūsējie pēc tam veselu dienu esot lasījuši kopā izmētos kauļņus un mēģinājuši sašķirot pa porcijām.”

„Bet taču redzēji – kaps pa pusei atrakts, laikam nezināja. Vai nepaspēja.”

„Nu nav tie nekādi laupītāji, ka es tev saku.”

„Kas tad?” pirmais, tuvodamies kokam, prasā.

„Studentiņi!”

Tu sakod zobus tik stipri, ka jūti stiklu sabirstam starp saviem zobiem. Bet, ja nu tie ir zobi, kas sabirzuši starp stikla pērlītēm?

„Kas tad?” pirmais apstājas kaut kur pusceļā.

„Nu tak zobārstniecības studenti. Viņiem jā-mācās anatomija, bet uz kā mācīties taču nav. Tad ej roc pats sev materiālu no kapa laukā vai esi nesekmīgs. Vecos kapos daudz tādu, kas snauž mūža miegā bez galvas. Bet labi, ejam. Te neviena vairs nav,” saka otrs milicis, tad it kā tieši koka virzienā piebilstot: „Bet labāk, lai tas pusraktais kaps no rīta būtu aizbērts!”

Un viņi aiziet. Tu nespēj noticēt savai veiksmei. Izspļauj turpat pie kājām visu sašķaidīto stiklu un lūdz, lai Viktors novērtē, vai tavi zobi ir vietā.

„Stipri gan. Tava galva būtu labs materiāls, uz kā mācīties” Viktors atzinīgi saka.

Kad milicijas bākuguņu atblāzma vairs nav redzama, jūs atgriežaties pie Annas kapa. Viktors sameklē krūmos ieviesto lāpstu un turpina aizrakt kapu, kamēr tu, gaismai austot, mēģini nokasīt sūnas no kapakmens virsmas, lai izlasītu Annas uzvārdu. Šķiet, tas ir „Fuchsmann” vai kaut kā līdzīgi.

Kad Viktors ir pabeidzis, gaisma jau ir iekrāsojusi koku zarus pelēcīgas rīta krēslas tonī. Aukstums vairs nav tik ass, taču klusums, kas iestājas, nav mierīgs. Tas ir smags un dziļš kā savilgušas kapu smiltis.

Jūs abi kopā uzstumjat betona plāksni atpakaļ vietā un mazu mirkli pastāvat pie kapavietas, nepārmijot ne vārda. Īss mirklis cieņas kādam, kurš reiz bijis cilvēks.

Ejot prom, tu nes Annas galvu ietītu sainītī tik cieņpilni, cik vien tas ir iespējams. Tikai pie kapsētas vārtiņiem tu apstājies un atskaties. Tev šķiet, ka pie Annas kapa kopiņas sēž lapsa. Viņa, izslējusi savu rudo purnu, skatās tieši uz tevi. Bez dūsmām, bez nosodījuma, taču vēriģi un vērtējoši. Tu piespied atlikušās kaklarotas pērlītes pie kakla, un stikls auksti nokrakšķ. □

Ilze Muceniece

GLĀBĒJI

Es pamostos ar bezgalīga tukšuma sajūtu krūtīs – it kā man dvēsele būtu izrauta.

Ir jau nākamais rīts. Es guļu gultā, skatos nokvēpušajos, kādreiz baltajos, griestos. Māja ir vēsa un klusa, vien pulkstenis konstantā ritmā skaita man atlikušās stundas.

Pieceļos un dodos uz virtuvi, uzsmērēju desmaizi. Nosēžos uz taburetes pie loga. Ārā valda pelēkums – nevienas krāsas. Migla ievij mazās pilsētiņas ielas, un mākoņi sedz debesis, nelaižot cauri pat vismazāko krāsas staru.

Tā ir zīme – beigas tuvojas. Ieslēdzu televizoru, lai nebūtu bezgalīga tukšuma sajūta. Pulkstenis ir jau pusdivi dienā. Garlaicība ēd dzīvu. Jāiet pastaigāt – izvēdināt galvu.

Eju pa ielu, ietinusies savā melnajā mētelī. Cilvēku uz ielām maz, daudzi ar saviem mīļajiem ir mājās, siltumā. Sals kož pirkstos un degunā, bet tas man ļauj vismaz ko just.

Esmu nostaigājusi jau vairākus apļus pa pilsētu, pārdomājusi visādas atmiņas, bet sma-

Ar dzejas rakstīšanu nodarbojos jau no sākumskolas. Ir iznācis viens dzejas apkopojums *Atpakaļ laikā* (2023). Kopš šī gada sākuma esmu Tukuma Literātu apvienības biedre. Retu reizi piedalos arī prozas konkursos.

Jā, šī būs mana pirmā publikācija prozas laukā.

gā tukšuma sajūta nepāriet.

Nogriežos uz dzelzceļa pārvadu. Apstājos tieši virs sliedēm. Dzīve var būt tik īsa. Daudz cilvēku aiziet citiem nezināmu iemeslu dēļ. Tālumā dzirdama vilciena taurēšana. Es pārliectos, paskatos uz sliedēm, tad pa labi – mana ceļa virzienā. Migla apsegusi – pārvalda otrā galā esošo pļavu. Vēlreiz paskatos uz sliedēm.

No kreisās puses dzirdu vīrieša balsi: „Tiešām skaists skats.”

Es pret viņu pagriežos. „Jā, skaists,” atbildu, cenšoties neieļauties sarunās, bet viņš neapzina manu strupumu.

„Daudziem nepatīk šāds laiks, pārāk drūms.”

Es neatbildu, tik skatos, kā vilciens parādās aiz līkuma. „Alu gribi?” vīrietis prasa. Paskatos uz viņu stāvam ar alus bundžu izstieptā rokā. „Mani sauc Miķelis!”

Pagriežos, paņemu alu. „Prieks iepazīties!” Pie lūpām pielieku pudeli un ļauju šķidrumam ietecēt mutē. Esmu jau gatava rūgtajai garšai, bet alus šodien ir neierasti salds.

„Mēs ar draugiem taisām pasēdēšanu, nāksi?” viņš vaicā.

Kāds dīvains jautājums, pirmo reizi viņu satieku, un viņš grib, lai eju ar viņu uz pasēdēšanu?

„Kāpēc gan ne,” atbildu Miķelim.

„Ko tu šādā laikā pazaudēji laukā? Sals kau-lus plēš pušu.”

Es neatbildu. Par ko es pirms brīža domāju? Man uz lūpām norit sāļa asara, kuru nemaz nebiju manījusi izspraucamies. „Hei! Nerau-di! Kas noticis?”

„Viss labi.” Es noslauku asaras un iedzeru otru malku alus. Parasti pēc alus jānovie-bjas, bet šī ir laba manta. Saskatos ar Miķe-li: „Salst”

„Tūlīt dabūsim tevi iekšā un sasildīsies. Nav vairs tālu jāiet.”

Es noduru galvu un sāku sekot soli soli viņam blakus.

Esam nonākuši pilsētiņas otrā pusē, mājas šeit izskatās noplukušas, pāris piecstāvu ķie-ģeļu mājas kā milzu sienas dala rajoniņu di-vās daļās. Kā jau šķita, mēs dodamies uz vie-nu no tām.

Uzkāpjām uz trešo stāvu, jau aiz durvīm var dzirdēt mūziku. Miķelis atslēdz durvis, un mēs ieejam iekšā. Dzīvoklis ir izlīmēts ar dzel-tenām ziedu tapetēm. Telpas šauras, bet gala istabā pie galda sēdējuši vēl divi vīrieši. Viens ir salicis, tumsnējs, bet otrs ar gaišiem matiem. Viņi izskatās pārsteigti mani redzēt un visticamāk, ka arī ir.

Mēs apstājamies, arī viņi pārtrauc savu saru-nu. Iestājas neveikla pauze, es uzsāku: „Svei-ki!”

Viņi paskatās Miķelī, bet viņš neliekas ne zin-is. „Nāc, piesēdi, iedošu uzdzert,” viņš pie-dāvā.

Es apmetu skatu pār nelielo telpu un apsē-žos uz krēsla, kas nedaudz nostāk no galda. Arī abi vīrieši atgriežas pie savas sarunas, bet skaļās mūzikas dēļ nevaru saprast, ko viņi runā.

Miķelis atgriežas ar lielu krūzi, noliek to man pretī uz galda, pieiet pie koši zaļa zāļu ska-pīša, kas atrodas pie sienas. Atvēris durtiņas, lai izņemtu alus pudeli, tās atkal aizver, nāk un nosēžas man pretī.

„Tu neatbildēji – ko tu darīji ārā šādā aukstu-mā?” Miķelis jautā. Tas pievērs arī pārējo uz-manību. Es uz viņiem paskatos, un Miķelis,

kā sapratis kopīgo domu plūdumu, saka: „Neņem viņus galvā, tu vari stāstīt, viņi neko nevienam neteiks.”

Abi vīrieši noliec galvas. „Man vajadzēja iz-vēdināt galvu,” atbildu. Miķelis izskatās ie-interesēts. Viņš krūzē ielej alu no pudeles un pastumj man tuvāk.

„Nem, iedzer,” viņš saka. „Interesantu vie-tu tu izvēlēies galvas vēdināšanai. Kas varē-ja būt par iemeslu, lai vēdinātu galvu? Gara diena – nevajadzētu būt, diena tomēr tikai pusē.”

„Drīzāk rūgta dzīve,” es viņam atbildu un ie-domājos – varbūt, izstāstot visu, paliks la-bāk.

„Kas tad tev?” sarunā iesaistās arī gaišma-tis, kas iepriekš uzmanību gluži nemaz ne-pievērsa.

„Garš stāsts,” pati sevi žēlodama atbildu, bet tas tikai iededz uguni Miķeļa acīs. „Mums laika daudz!”

„Izšķīros no puīša,” es pavēstu. Miķeļa sejā parādās smails.

„Par šo jāiedzer!” viņš paziņo. „Tagad man vajag detaļas.” Arī pēdējais pievēršas mūsu sarunai.

„Viņš aizbrauca uz Poliju, satika tur citu mei-teni, pārgulēja ar viņu. Tagad atgriezies mā-jās man visu izstāstīja, tā, it kā tas būtu sī-kums. Prasīju, vai viņš nožēlo, ko izdarījis, bet „Kāpēc gan nožēlot?” viņš atbildēja.”

Es esmu izplūdusi asarās. Vīrieši uz mani ti-kai skatījās, neko nesakot. Es paskatos uz alus krūzi un gaišmatis man ielej vēl. Pieliku krūzi pie lūpām un izdzēru to vienā rāvienā.

„Vai mazums vīriešu pasaulē? Tāda mērgļa dēļ nav ko pārdzīvot,” mudina tumsnējais vī-rietis.

„Lai izraud, vieglāk paliks,” ierosina Miķelis.

Sāk skanēt kāda labi pazīstama, skumja dziesma, bet ne autoru, ne nosaukumu ne-spēju atminēties. Asaras kā sauktas sāk plūst pār vaigiem, lūpām. Asaru sāļā garša vien mudina pēc alus malka.

Man kļūst labāk. Tiešām – asaras palīdz. Vai tas bija alus? Varbūt asaru, mūzikas un alus kombinācija.

Izdzēru vēl krūzi, Miķelis arī – tāpat, no pudeles. Saldaiss un sāļais ir aizskalojuši smago tukšumu no krūtīm, kas gandrīz pārstāja manu dzīvespantu ritu. Šī diena ir pagājusi kā miglā. Esmu dzīvoklī pilsētas otrā pusē ar trīs vīriešiem, ko nemaz nepazīstu, bet ir labi. Ja būtu zinājusi, ka tik maz vajag, lai atgūtu dvēseles mieru, tad noteikti, nebūtu gājusi auksto, plaušu plēsošo gaisu elpot, staigājot vairākas reizes apkārt pilsētai.

„O! Šī ir pati labākā dziesma!” iesaucas gaišmatis un sāk dziedāt līdzī radio. Es iesmejos un arī pievienojos. Pēc pāris dziesmām vairs nevaru novaldīt smieklus un mēs pārstājam.

„Nāc, uzdejosim,” aicina Miķelis, piecēlies kājās, un sniedz man roku. Es to satveru un pieceļos. Mēs sākam deļot lēnām, bet tad dziesmas temps kļūst straujāks, līdz ar to arī deļa. Kājas vairs neklausā, bet sajūta ir laba. Dziesma izskan un mēs apsēžamies.

„Man laikam vajadzētu iet mājās,” saku.

„Neāksties! zini, cik pulkstenis? Tu vari palikt šeit, atradīsim, kur izguldināt,” viņš uzstāj.

„Labi,” es piekrītu. Nepaieļ ilgs laiks, kad mēs jau guļam uz grīdas saklātajās guļvietās, katrs savā dzīvokļa stūrī.

Katra stāsta beigas ir jauna sākums. Šodien, domādama, ka pazaudēju pati sevi, atradu trīs jaunus draugus. □

Esmu beigusi Latvijas Universitāti, ir maģistra grāds vēstures zinātnēs. Divus gadus mācījos Rakstnieku Savienības Literārajā Akadēmijā pie Ievas Melgalves, Janas Egles un Ronalda Brieža.

Inga Raipala

MANA ĻEŅINIĀNA

Kad iestājos Vēstures un filozofijas fakultātē, bibliotēku vecajā Blokmuižā nācās apmeklēt bieži PSKP vēstures dēļ, bija jākonspektē Ļeņina kopotie raksti. Tos kā ķieģeļus krāmēju somā un stiepu uz mājām. Konspektēju citīgi, bet PSKP vēstures eksāmenā dabūju divi. Pēc tam Vērmaņa parkā sapīpējos un nolēmu iekalt galvā proletariāta diktatūru un asiņaino teror. Otrreiz dabūju pieci.

Latvijas vēstures eksāmenā docente neļāva daudz runāt, jauca domas, uzdeva provokatīvus jautājumus. Uz viņas pēdējo jautājumu, kā tad tur pa istam viss notika 1905. gadā Tukumā, es atbildēju, ka es tur nebiju

un nevaru izstāstīt, kā pa tiešām tur viss notika. Atbilde viņai laikam patika, jo dabūju četri.

Universitātē iestājos Latvijas PSR, bet pabeidzu neatkarību atguvušās Latvijas Republikas laikā. Docente, kura man mācīja PSKP vēsturi, nu jau mācīja citu vēsturi, un sēdēja Valsts eksāmenu komisijā. Sev par nelaiimi izvilku to jautājumu bloku, kuru vismazāk biju mācījusies, vissarkanāko, par pasaules revolūcijām, strādnieku kustībām un komunistiskajām partijām. Biju pārmācījusies pelēkzaļā, neko neatcerējos. Kaut ko noverveļēju pamatskolas līmenī par Franču revolūciju un barikādēm Parīzes ielās. Komisijas locekļu sejās apvaldīti smieklī mijās ar izbrīnu, tādu kā žēlumu pret akadēmiskās izglītības abiturienti.

Ģimenes dzīvi, studijas neklātienē un darbu skolā nevarēju apvienot, tāpēc izlēmu iet strādāt uz bibliotēku Blokmuižā. Divus gadus mierīgi atsēdēt, uzrakstīt diplomdarbu un atgriezties skolā. Bibliotēkā pēc skolas bija klusi, mierīgi, garlaicīgi. Nepagāja pat pāris mēneši, kad sākās saimnieciskās ķibeles. Vadītāja bija paņēmusi bezalgas atvaļinājumu un atstājusi bibliotēku bez apkures un oglēm, ar bojātu katlu. Organizēju remontdarbus un pasūtīju ogles. Mani apstiprināja par bibliotēkas vadītāju.

Politiskās izmaiņas valstī ļāva iztīrīt plauktus no padomju literatūras. Ļeņina darbus, kongresu materiālus un Brežņeva Mazo zemi līdinājām ārā no plauktiem. Melnām mutēm un saplēstām zeķēm strādājām arī pēc darba laika beigām, tik ļoti gribējās iztīrīt bibliotēku. Problēma bija nodot makulatūru. Pirms nodošanas grāmatām bija jānoplēš vāki. Tās bija pamatīgi iesietas un līmētas, tā ka vāku noplēšana bija fiziski grūtākais darbs.

Blokmuižas pagrabā bija liela kaudze ar mitrām un puteklainām grāmatām vēl no Staļina laikiem, tās makulatūrā nebija nododamas. Viendien kurinātājs ienāca bibliotēkā un priecīgs paziņoja, ka ir izdomājis, kā likvidēt pagrabā makulatūru. Viņš to liekot ķerrā un vedot uz Torņakalna kapiem, un parokot zem pērnajām lapām. Teicu, lai tā nedara, būs skandāls valsts mērogā, jo grāmatās ir bibliotēkas zīmogs. Kapi veci un slēgti apbedīšanai, un tolaik lāgā nesakopti, bet ne jau apgānīt ar komunistisko literatūru.

Pēc Ziemassvētku brīvdienām, atgriežoties no laukiem, braucu garām bibliotēkai un pamanīju, ka muižas skurstenis nekūp. Dūmiem bija jākūp, jo beidzot bija labs kurinātājs un labas ogles. Vecītis kurināja arī pa brīvdienām, neprasot samaksu. Nākošā rītā pakoju vārda dienas kūkas nešanai uz darbu, kad pie durvīm piezvanīja sētniece. Kurinātājs guļot nosists pagrabā. Ak, vai! Piezvanīju policijai un skrēju uz bibliotēku. Atbrauca prokurors, eksperts un policisti. Nokāpa muižas pagrabā un konstatēja, ka kurinātājs pats nomiris, tikai žurkas viņu bija apgrauzušas, pieri un pēdas. Kāds no policistiem rakstīja papīrus, kāds zirgojās, kāds izsauca morga mašīnu. Kad pa lielajiem vārtiem iebrāuca mašīna, policisti tecīniem zosu gājienā izgāja pa mazajiem. Tobrīd pat nenojautu, kas mani sagaida. No morga mašīnas izkāpa jauns un blonds vīrietis ar zilām acīm, nokāpa pagrabā, izkāpa un paziņoja, ka viņš viens pats nevar līķi iznest, ka atbrauks vakarā ar napanīku. Teicu, ka tā nebūs, iešu palīgā nest. Mani vakarā gaidīs vārda dienas ciemiņi, un četros jau būs tumšs, un kā bibliotēkas vadītāja es nesu atbildību arī par nelaiķi. Iegāju bibliotēkā, novilkto mēteļi uzmetu uz garderobes letes un noteicu, ka jāiet līķis nest, domādama tikai par sevi. Man bija trīsdesmit gadu un es biju vecākā no darbiniecēm. Man par lielu izbrīnu divdesmitgadīga meitene arī novilkta mēteļi un gāja man līdzi uz pagrabu. Pa to laiku morga mašīnas šoferis bija ietinis līķi segā, labi, ka kurinātājs augumā mazs un tievs. Pagraba kāpnes bija ļoti stāvas un izeja šaura, man un kolēģei bija jāņem pie kājgāla, puisis lejā stutēja rumpi. No segas vīdēja žurku apgrauztās pēdas. Par sevi nebaidījās, domāju par meiteni, ja viņa noģībs, tad mēs visi gāzīsimies atpakaļ pagrabā. Veiksmīgi iznesām un iestīvējām nelaiķi mašīnā. Vakārā viesiem stāstīju, ka dienā līķi nesu, neviens tam nenoticēja.

Kurinātāja nāve bija apstādinājusi ne tikai viņa dzīvību, bet arī apkures katlu ar visu sistēmu. Bibliotēka tika slēgta. Administrācija pateica, ka es esmu vainīga. Bez komentāriem. Dabūju divus vīrus remontdarbiem. Lielākie darbi bija jāveic Blokmuižas bēniņos, jo tieši tur, zem dakstiņu jumta, bija aizsalušas caurules. No rītiem bibliotēkā ielaidu vīrus, tad atnesu pusdienas, vakarā izlaidu. Pēdējā dienā, kad darbi bija paveikti, kopā ie-

dzērām kafiju. Viens no meistariem pajautāja, vai muižā ir spoki. Atbildēju, ka ir. Tad vīru sejas kļuva baltākas par papīru, īpaši vecākajam. Nekad iepriekš nebiju redzējusi tik nobijušos vīriešus. Izrādījās, ka strādājot bēniņos, tiem visu laiku licies, ka kāds viņus novēro, ka nav tikai divi tur, visu laiku kāds čabinājās un grabinājās, uz viņu instrumentu kladzieniem atklaudzina. Tad izstāstīju, ko zināju. Pēdējais Blokmuižas īpašnieks Šeniņa kungs bija strādājis Latvijas bankā, bijis vecpuišis, nebija deportēts, laikam padomju varai licies neinteresants. Pirms muižā tika ierīkota bibliotēka, Šeniņš pirmajā stāvā pakāries, un ilgi līķi neviens neuzgāja. Kad līķi aizveda, kvartāla bērni ložņāja pa muižas ēku un bēniņos atrada daudz Latvijas bankas devalvētās naudas. Muižas īpašnieks bija gribējis, lai viņu apglabā laukos, bet nonāca Torņakalna kapos. Jādomā, ka cilvēks, kas bija izdarījis pašnāvību un paglabāts nevēlamā vietā, varēja gan spokoties, proti – viņa gars. Klausoties manu stāstu, bālums vīriešu vaigos lēnām zuda. Teicu, ka pati gan neko neesmu manījusi, vienīgi otrā stāva durvis reizēm pašas atveras, bet reizēm tās ar spēku nevar atvērt. Kolēģes gan teica, ka gadās, kad kādā no telpām nav lasītāju, griboties pacelt svārkus un savilkt zeķubikses, bet nevarot, jo liekas, ka kāds skatās.

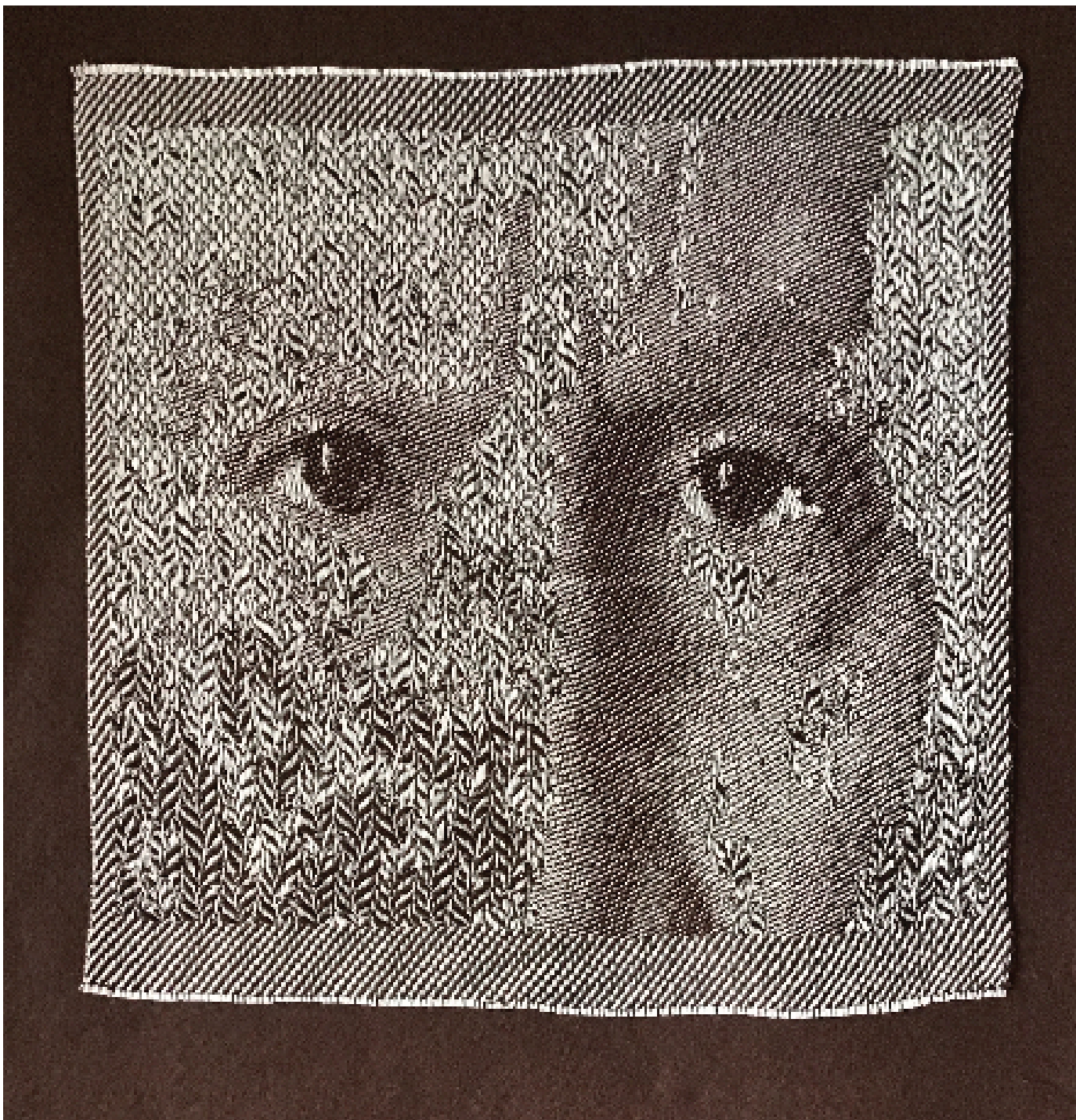
Remontdarbu laikā Blokmuižas bēniņos atradu trīs skulptūras – Ļeņinu bērna vecumā, visā augumā, ar grāmatu padusē, par mazo Volodju nosaucām, un Staļina un Ļeņina bjustus. Kad manam kaimiņam, Iekšlietu ministrijas darbiniekam, tuvojās jubileja, ierosināju uzdāvināt viņam mazo Volodju. Pielabojām degunu, nopūtām ar bronzas krāsu, un uzdāvinājām kā bijušajam oktobrēnam, pionierim un komjaunietim. Dāvana bija iespaidīga, kāds viesis pat padejoja ar to, nosmērēdams balto kreklu ar bronzas putekļiem.

Divus gadus mazais Volodja nostāvēja istabas stūrī. Kādu dienu kaimiņa dēls teica tēvam, lai nes to onkuli projām. Tēvs paskaidroja, ka tas nav nekāds onkulis, bet tāds pats puisītis kā viņš. Aukstā ziemas rītā atskrēja kaimiņu Rutīna. Abi sēdēja pie virtuves loga un dzēra kafiju. Vienam ienāca prātā ideja, ka var ielikt mazo Volodju mašīnā, apbraukt kvartālu un pameklēt tukšāku konteineru. Tālu braukt nevajadzēja, ielas galā pie dzelz-

ceļa tāds stāvēja. Atgriezušies, abi kaimiņi turpināja dzert nu jau atdzisušo kafiju. Kafija vēl nebija izdzerta, kad abi pa logu ieraudzīja, ka divi kaimiņu puīši nes Volodju atpakaļ. Ģipša skulptūra nostāvēja aiz šķūnīšiem līdz pavasarim, kad kāds to sadauzīja. Kādu rītu kaimiņiene Milda Karlovna, rūdīta komuniste un Otrā pasaules kara frontes virspavēlnieka atraitne, iznākusi pagalmā, vērsās pie viena puīša mātes, lai viņa savācot savu mazo Ļeņinu. Sieviete nesaprata, par ko vispār ir runa. Milda Karlovna vairākas reizes atkātoja: novāciet savu mazo Ļeņinu, palikdama arvien dusmīgāka. Es, skatoties no malas, un zinot situāciju, biju pārsmejusies.

Nezināju, ko iesākt ar Ļeņina un Staļina bjustiem. Kad sāku plānot bibliotēkas piecdesmit gadu jubileju, ienāca prātā balles kulminācijā abus aprakt muižas pagalmā. Balle beidzās vēlu un nevienam nebūtu spēka lāpstu pacelt. Abi tika novietoti palīgtelpā zem izlietnes.

Meitenes bieži sapņos redzēja ugunsgrēku bibliotēkā. Arī es redzēju sapni, uguns nebija, tikai ugunsdzēsēji staigāja pa bibliotēkas pirmā stāva grīdu, ko klāja ūdens. Un tad tas notika. Rudens vakarā pēkšņi bibliotēkā sāka izslēgties un ieslēgties gaisma. Devos uz palīgtelpu un ieraudzīju, ka deg elektrības kaste, to lietus pa cauro jumtu bija samērcējis. Piezvanīju ugunsdzēsējiem, tad izgājām pagalmā. Atbrauca vairākas ugunsdzēsamās mašīnas. Ugunsdzēsēji staigāja pa slapjo grīdu tieši tā, kā es to biju redzējusi sapnī. Kad nelaime bija novērsta, dzēsēji man jautāja, kas tur stāvēt zem izlietnēm. Vai tad viņi neredz, jautāju, viens Ļeņins, otrs Staļins. Pajokoju, ka varu uzdāvināt. Puīši stiepa abus bjustus uz mašīnu un smējās, ka pirmo reizi atgriezīsies depo no ugunsgrēka ar dāvanām. Ar to arī beidzās mana Ļeņiniāna. □

Vita Plūme *Domu vaibsti (Patterns of Thought)* 2025. 36×36 cm. Žakarda audums, kokvilna
Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

Agnese Zarāne (1989) – sabiedrisko attiecību speciāliste, rakstniece, mūziķe. Ikdienā strādā ar tekstiem sabiedrisko attiecību jomā, bet ārpus darbalaika raksta prozu un dzeju. Beigusi Literārās Akadēmijas meistarklases. 2019. gadā iznācis debijas romāns par jauniešu dzīvi *Slīdošās kāpnes*, 2021. gadā – stāstu krājums *Laba meitene*.

Agnese Zarāne

KĀRTĒJAIS PASAULES GALS

Vai kāds no jums atceras, ko darīja 1999. gada 11. augustā? Es atceros.

Mana mamma tajā dienā strādāja, bet tēvs bija aizbēdzis pie mīlākās (ne jau tieši konkrētajā dienā, protams, bet aizmucis tā, ka vairs neatgriezās – mēs zinām, ka pienāk brīdis, kad bēguļojošie pamet savas garlaicīgās miera salīņas pēdējo reizi, un parasti tas sakrīt ar laiku, kad vairs nav iespējams sadzīvot ar domu, ka pieaugušo pasaulē ir jāuzņem atbildība – ne tikai tā, kas attiecas uz darbu un rēķinu apmaksāšanu. Atbildība jāuzņem arī par paša izvēlēto sievieti, kas no jaukas un skaistas meitenes pārvērtusies čikstulē, kurai esot grūti žonglēt starp mājas sadzīvi, rūpēm par ģimeni un pienākumiem darbā, un arī par bērnu, kas vienmēr prasa pārāk daudz, vienmēr cenšas pagriezt uzmanības projektorus savā virzienā un nozagt to dārgo laiku, kad tēvs pēc garām darba stundām vienkārši grib atlaisties divānā un izbaudīt siltas vakariņas, aizskalojot problēmas ar alus kausu). Tad nu tajā dienā es atrados savas bezbērnu tantes – mammas daudz vecākās māsas Lailas – uzraudzībā.

Deviņdesmit devītā gada 11. augustā, kad Latvijā bija novērojams pilns saules aptum-

sums, mana tante nemaz neatrāva vaļā aizkarus, lai, pasarg Dievs, neielastu aptumsu mūsu mazajā dzīvoklī. Viesistabā sienas garumā bija izstiepusies tumši brūna, lakota padomju laika sekcija, tai pretī – spilgti dzeltens divāns, par smieklīgu cenu iegādāts no kaut kādiem septiņdesmito gadu hipijiem, kas deviņdesmitajos bija kļuvuši par atbildīgiem vecākiem un attapās, ka ir pārāk mietpilsoniski, lai turpinātu būt hipiji, bet veselās divas sienas aizņēma dažāda lieluma Jēzus Kristus un Dievmātes Marijas ikonas. Tās Laila iegādājās svētdienās pirms vai pēc dievkalpojumiem. Pilnīgs kičs – tā šo mēbeļu un priekšmetu kombināciju varētu aprakstīt kāds interjera dizaineris, taču deviņdesmitajos neviens, izņemot slavenos un biezos vai vienkārši biezos, nemaz nezināja, ka pastāv tāda profesija kā interjera dizaineris.

Pie vienas no ikonām tante nometās ceļos, ar pirkstiem iekrampējusies perlamutra krāsas rožukroņa zīlītēs. Viņa mērķtiecīgi pārvietojās pa tām, skaļi skaitot „Esi sveicināta, Marija,”. Tas bija mūsu ceļš uz pestīšanu. Nezinu, kurš no tā laika *influenceriem* – Nostradamuss vai Vanga – šajā dienā bija pareģojis pasaules galu, bet viņi abi bija diezgan nopietni cilvēki ar Dieva dāvētām īpašām spējām, to nu es zināju. Viņai līdzī lūdzos arī es.

Manas pagalma draudzenes izbaudīja kārtējo karsto vasaras dienu un noteikti smējās par to, ka man tā ir jāpavada tumšā dzīvoklī, glābjot cilvēci sastāvējuša gaisa miglā. Tas, ko viņas nezināja – katram savs krusts ir nesams, un tieši mēs ar manu tanti glā-

bām arī manas muļķa draudzenes no iespējamās katastrofas. Es zināju, ka pēc pasaules gala ir tikai trīs iespējamie ceļi – paradīze, šķīstītava vai elle. Un es nebiju pārliecināta, ka nokļūšu paradīzē, jo šad un tad mēdzu samelot mammai par skolas gaitām, bet trakākais bija tas, ka pie manis jau pusgadu starp burtnīcu kaudzēm atradās Annas atmiņu klade. Laimīgā kārtā viņa bija aizmirsusi, kam to bija iedevusi aizpildīt. Nelaimīgā kārtā viņa par šo faktu stipri pārdzīvoja. Un tomēr es nevarēju viņai atdot kladi – man bija šausmīgi neglīts rokkraksts un diemžēl ar to biju neglābjami sabojājusi viņas atmiņu burtnīcu. Labākajā gadījumā man bija cerība nokļūt šķīstītavā.

Es gan patiesībā ļoti baidījos no tā, ka mums tomēr neizdosies izglābt pasauli. Par neticīgajiem daudz neraizējos, taču uztraucos par labiem cilvēkiem, kas tajā dienā bija izgājuši ārā, piemēram, mammu. Kad viņa ap septiņiem vakarā aizsūsusies atgriezās, es apķēru viņu cieši jo cieši un atvieglotībā nopūtos, jo zināju – mūsu viscaur svētītajā dzīvoklī viņa ir drošībā. Mēs visas tobrīd atradāmies uz pašsacerēta Noasa šķirsta.

„Norīn, kas tad nu? Vai viss labi?” Viņa vaicāja, atbildot uz manu negaidīti stipro apskāvienu.

„Es vienkārši ļoti ilgojos pēc tevis,” atbildēju mammai. Patiesi, šoreiz mani pat īsti neinteresēja, kas ir viņas iepirkumu somā, lai gan arī tovar es tiku pie šokolādes batoniņa „Manija”, taču drudžainajā uztraukumā nespēju to izbaudīt.

„Mammu,” īsu brīdi pēc pamošanās nākamajā rītā es nolēmu viņai atzīties savā varoņdarbā. „Vai zini? Pasaules gals vakar nenotika, jo es ar tantuku Lailu visu dienu lūdzu un domāju labas domas! Pat Katrīnai un Ilzei viss ir labi. Un viņas taču visu dienu bija ārā svilinājušas savas miesas!” Mamma uz mirkli sastinga, taču tad piepeši pievilka mani cieši jo cieši sev klāt un apskāva, čukstot, ak mans dievs, ak mans mīlais bērns, kaut nu mēs ātrāk varētu no šejienes aizbraukt. Es neko nesapratu. Tas, ko mamma teica, likās absurdi.

„Bet tante Laila taču par mums tā rūpējas, mammu! Vai tad mēs varam viņu tā vienkārši pamest?”

Mamma nopūtās un noglaudīja man galvu. „Protams, ka nē. Tante Laila tevi ļoti mīl. Nora, tikai, lūdzu, lūdzu, nestāsti savām draudzenēm par to, ka izglābāt pasauli lūdzoties, labi? Un, atgriežoties skolā, par to arī ne vārda, labi? Ar tik lieliem varoņdarbiem parasti nelielās, tiem jāpaliek klusumā.” Es pamāju ar galvu, un mamma nobučoja man pieri.

Gāja gadi. Nevienam no draugiem par pasaules glābšanu neko nestāstīju, bet, kad pienāca 2012. gada 21. decembris, ko medijos aprakstīja kā iespējamo cilvēces iznīcības dienu saistībā ar Maiju kalendāra interpretāciju, arī es mazliet uztraucos. No rīta lūdzu cerībā, ka spēšu izglābt pasauli, bet vakarā ar draudzenēm dzēru karstvinu, cerībā – ja miršu, tad vismaz mierīga un laimīga. Nākamajā rītā pamodos pagiraina un lēnām sāku aptvert, ka tas bija tikai kārtējais pasaules gals.

Kāpēc es to visu stāstu? Jo pasaule līdz pat šai baltai dienai tā arī neuzzināja, kurš to izglāba 1999. gada 11. augustā, kad Latvijā bija novērojams pilns saules aptumsums. Es netiecos pēc slavas vai sava vārda iegravēšanas pieminekļos vai vēstures grāmatās. Es tikai gribēju jūs mazliet iedvesmot un atgādināt, ka ikviens no mums ir spējīgs uz varoņdarbiem. Kazi, varbūt tieši šajā brīdī kāds no jums glābj pasauli no gala. □

Rolanda Bula, īstajā vārdā Rolande Bebere (1964). Maģistra grāds tiesību zinātnēs. Strādājusi Izdoti astoņi romāni: detektīvromāns *Klusēšanas varā* (Jumava, 2014), satīrisks romāns *Brīvmūrnieka trīs vēlēšanās* (2015), vēsturisks romāns *Atpakaļceļš* (2018) – detektīvromāns *Stopētāju lieta* (2018), mūsdienu romāns *Upes laiks* (2019), detektīvromāni *Sīnāja kalna lieta* (2020) un *Noilguma lieta* (2021), *Fantoma lieta* (2022).

Rolanda Bula

BALSS

To neparasti samtaino balsi šodien atkal sadzirdēju pēc ilga laika, varbūt jau pagājis gads. Jā, tas bija pagājušo vasaru, pilsētas svētkos murdošajā pūlī bīdoties gar cilvēku ķermeņiem, kas pratās atrast vismazāko spraugu, lai piekļūtu tuvāk daiļamatu izstrādājumiem no māla, vilnas, klūgām un koka. Es spītīgi iezemējos asfaltā par apgrūtinājumu apkārt defilējošajiem pilsētniekiem un viņu viesiem, manas ausis centās uztvert balss atrašanās vietu. Nenopeilēju. Minūti, varbūt pat divas veldzējos unikālajā sievietes tembrā, man bija vienalga, ko viņa pirks vai nepirks, es baudīju skaņas melodiskumu un dzidrumu. Un tad viņa, es gribēju teikt – balss – pazuda kā putns krūmā. Snaikstījos meklējot balss īpašnieci, bet nekā. Zināju, ka reiz viņu satikšu vaigu vaigā, es jau otro reizi viņu dzirdēju, un sievietei noteikti ir kāda saistība ar mūsu pilsētu. Būs vēl citi pilsētas svētki, tirgus diena, lielveikala iepirkšanās tūre un vēl taču bija vismaz teorētiska, lai arī pamazām izsīkstoša iespēja iespēju satikt paziņu izstādē vai muzejā.

Man ir izteikta audiālā atmiņa. Tas nozīmē, ka atceros sarunas biedra pirms pieciem desmit gadiem teikto teju vārds vārdā, pat intonāciju. Dažreiz tas lieti noder, lai jautrā kompānijā un garastāvoklī atcerētos, kādu senu joku, piemēram, toni, ar kādu vidusskolas laikā klasesbiedrene atteica špikeri. Ja ļautu

izvēlēties, es labāk gribētu vizuālo atmiņas tipu, man tas šķiet izdevīgāks un sievišķīgāks. Tad nebūtu tās mulsinošās situācijas, kad atņemtu nepazīstama cilvēka sveicienu un lauzu prātu – kas viņš tāds ir. Par sievietēm īpaši neiespringstu, nav vērts, jo iepriekšējās satikšanās vietas amplitūda ir pārāk plaša. Ar vīriešiem ir grūtāk – man uzreiz jādomā, vai neesmu šo cilvēku kādreiz cietumā sēdinājusi, jo tādas nu reiz bija mana izmeklētājas darba blaknes. Ievērojamāko klientu sejas vaibstus atceros, tas mierina. Pazīstu vēl pāris kriminālpolicistus, kuriem tāda pati liga – pārsteidzoši precīzi atceras kādu nozagto mantu sarakstu, personas kodus un ko tik vēl, bet sejas nē. Es zinu – ja prasis, ko atceras no piedzīvotās laupīšanas krogā, audiāliķis vēstīs, ko dzirdējis, vizuāliķis varēs sastādīt fotorobotu, bet tie, kas kinestētiķi, tie izstāstīs notikuma gaitu, kur kas gājis, kuram rokas bija pa gaisu un kuram pēc tam kājas gaisā. Ir tikai jāprot pareizi pajautāt, vieniem – ko redzēji, otriem – ko dzirdēji, trešajiem – kas ko darīja. Ja nelaimējas un lieciniekam ir emocionālais uztveres tips, tad gan – zeme atveries! Prasīsiet, ko redzēja, dzirdēja, kas ko darīja, atbilde būs par savām emocijām. Es biju mierīgs / mierīga, tad es tā uztraucos, uztraucos, asinsspiediens paaugstinājās, ieniezējās kreisā pēda, mute izkalta, atcerējos par neizslēgto gludekli un vispār man diēta – sirdsapziņu grauza apēstie čipsi.

Pirmo reizi to sievieti dzirdēju frizētavā un man bija liegta iespēja viņu aplūkot kaut uz brīdi, jo manās skropstās žuva iekallēta krāsa, sēdēju, sažmiegusi acis ciet. Pie blakus galdiņa ierunājās kāda pienākusi sieviete, in-

teresējās par iespēju safrizēties. Balss medaīni sanēja kā bites liepziedos, ikdienišķie vārdi izklausījās kā teātra divas galvenais monologs, un man bija vienalga, kādā valodā tas izskan. Frizierīte Vika sievieti atraidīja, es tā arī nepaspēju viņu ieraudzīt. Tikusi pie košākām skropstām devos mājās un domāju par sievieti. Nezinu nevienu aktrisi vai televīzijas divu ar tik harizmātisku balsi. Diezin, kāda viņa ir? Varbūt sievietei ir draugs vai vīrs, kas iemīlējās, izdzirdot balsi? Vai viņai no tās dabas dāvanas dzīvē ticis kāds labums? Vai bija iespēja, ko neizmantoja vai novērtēja par vēlu? Vai balss pietāv viņas izskatam, vai seja augums saderas ar balsi? Nevar būt, ka viņa ir neglīta, vai nekopta, nē, noteikti nē...

Pamazām piemirsu par to balsi frizētavā, līdz pēc pusgada bija tie pilsētas svētki. Todien mainīju plānus, nevairījos burzmas, vēl stundu klīdu pilsētas centra ielās, ieklausīdamās ļaužu čalās. Savas ausis sajutu kā milzu lokatorus, kas pat apaudzēti ar smalkām spalviņām labākai uztverei. Tad skaļrunī sāka spiegt kārtējais nācīgas mierinātājs, slavējot pašvaldības ieguldījumu pilsētas pastāvēšanā, liekot noprast, ka arī diena sākas pateicoties mēram, kas izkarina sauli. Latviešiem trīs lietas liktenīgas, man noteikti būs vēl viena iespēja satikt balss īpašnieci – tā es nospriedu, dodoties mājup.

Tagad, izdzirdot to balsi tepat aiz muguras sava mikrorajona veikaliņā, es sapratu, ka diena ir izdevusies. Viņa nekur nesteidzās un laikam sarunājās ar vīru vai draugu.

– Tu domā, mums pietiks ar vienu likumu kupātu? Pagājušo reizi garšoja pēc “žēl, ka beidzās”.

– Pietiks. Mums vēl cepetis jāpabeidz, – atbildēja piesmacis baritons, kas man uzreiz neiepatikās. Partneri tik pasakaina balss, bet viņš žņaudzas par kaut kādām jēlām desiņām.

Pagriezios. Beidzot es ieraugu glāsmainā tembra īpašnieci. Sieviete varbūt drīz būs četrdesmit, izskatās labi, vienīgi noguruma izteiksme skatienā. Gaiša seja, lielas acis un jutekliska mute, mati vaļēji slīgst pāri pleciem. Labi, sportiski ģērbusies ar modē nākušu zamsādas somu uz rokas. Vidēja, pat trausla auguma. Dīvaini, jo gaidīju jaudīgāku torsu – plaušām ir jārada gana liels gaisa

spiediens, lai balss saites sāktu vibrēt (tieši šis gaisa spiediens rada balsi). Ikdienišķa pilsētniece. Tas, kam tie kupāti jātaupa, arī ikdienišķs, varbūt elektriķis vai remontmeistars, jo no kabatas rēgojas pāris skrūvgriežu.

Viņi tērgā par sieru rītdienas brokastīm, es domās pateicos vīrietim par viņa mazrunīgumu, jo tad vairāk varu dzirdēt unikālo balsi. Es gribu uzrakstīt stāstu par balsi, bet man gribas kādu reālu zibsnī iztēles ierosai, kādu noslēpumu, kas tiktu atklāts tikai man.

Saņemos, mani seas vaibsti ir jau atraduši izteiksmi, kas, manuprāt, izsauc citu uzticību.

– Labvakar! Es klausos jūsu balsī un baudu, jums ir unikāla balss, tik skaista!

O, ir patīkami iepazīties advancētā līmenī. Sieviete ir patīkami pārsteigta, bet samulsusi, nodzindzina klusus smieklus un gaidoši paveras manī.

– Atļaušos pajautāt, vai jums darbs ir saistīts ar balsi? Ne katram radio diktoram tāda dabas dāvana.

Kupātu žmoga paceļ skatienu uz tirdzniecības zālītes putuplasta griestiem, īsu brīdi viņa sejā domīga izteiksme, tad viņš iesānis paskatās uz mani ar apmierinātu skatienu. Es saprotu – viņam vakariņās būs kupāti, cepetis vēl atlicis un arī sieviete tāda, kam uz līdzenas vietas izsaka komplimentus.

– Ai, nē, man darbā vispār nav jārūnā, lai gan esmu liela plāpa. Es esmu grāmatvede. Mums ģimenē sievietēm labas balsis, vecmamma dziedāja Teodora Reitera kori, ja tādu zināt. Un mamma kultūras nama ansamblī. Es jau sen nē, man trīs bērni.

It kā galvenais ir pateikts, vismaz sievietei tā šķiet. Mēs sasmaidāmies, kā pieklājas atkāpjamies, izliekamies pētām preces. Cilāju veļas pulvera pakas un slepus pavadu pāri ar acu skatienu. Viņi turpina pamatīgi iepirkties, varbūt man tikai izliekas, bet sieviete tagad runā mazliet skaļāk, gandrīz ar iedvesmu. Manas ausis, protams, atkal ir lokatori, apauguši ar maigām spalviņu antenām.

Esmu pie tēju plaukta, kad man blakus pēkšņi stāv viņa.

–Asja. Mani sauc Asja. Ziniet, jaunībā studiju laikā strādāju par sekretāri. Un tad viens pui-

sis pa telefonu iemīlējās manā balsī. Vakaros stundām runājām pa tālruni, par visu ko, es arī, protams, samīlējos, sasapņojos. Satikāties pēc mēneša, jauks, bet – nekā, klātienē viss verdošais kļuva remdens, laikam abi bijām iedomājušies citu tēlu. Paldies, ka pienācāt. Man tik sen likās, ka manī nav nekā īpaša, nekā nav...

No aizplauktes parādījās kupātu žmogs un saruna vairs nevedās.

Pa ceļam uz mājām satiku kaimiņieni. Zinu, ka atkal būs tās sarunas par neko, par sūdu un baltmaizi.

– Kā tev iet?– kaimiņiene vienmēr jautā prasīgi un man liekas, ka gaida episki garu atbildi.

– Iet labi. Katru dienu kaut ko meklēju. Šodien atradu brīnumaino balsi, –ar tīksmi kaitinu ziņkāri un tikai man vienai ir saprotams, cik svarīgi var būt atrast balsi. □

Ilze Godlevskis. *Neredzēti dziļumi (Unseen Depths)* 2023. 55×70×30 cm. Poliestrs, viskoze
Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

Rakstniece Līga Rimša dzimusi 1945. gadā, Ventspilī. Pēc kara gadiem nācies daudzkārt mainīt vecākus un dzīves vietas, dzīvot bērnu namos un internātskolā.

Rakstījusi grāmatas *Vēlos būt par deputāti, Ko nezina sfinksa* (2020), *Nātrēs brienot* (2021), *Saulespuķe* (2022), *Mazo somiņu laiks* (2024) un *Brašais Čieps* (2025).

Līga Rimša

CIRKS

Pēc pieciem, aiz loga sāk sabiezēt tumsa. Vēja šūpotie ābeles zari met uz stikla dīvaiņas ēnas. Tās šūpojas un lokās, kā ūdenszāles dīķa ūdenī. Istabā ievārījumam sagriežto ābolu smarža nomākusi flokšu vāro aromātu. Cimos atbraukusi vecmāmiņa izprašņā mazmeitu par nākotnes nodomiem. Viņu interesē, ko mazmeita domā darīt, kad pabeigs skolu. Ies studēt, vai meklēs darbu. Meita, pāri vāzē ieliktajiem ziediem, dusmīgi skatās uz mani. Viņa zina manas domas šajā jautājumā, tāpēc atbilde skan izaicinoši.

– Es būšu modele. Slavena.

Jūtu, ka tūlīt sāksies kārtējais strīds. Modele! Kas tas par darbu? Lai vispirms izstudē un iegūst kārtīgu profesiju.

– Vai negribi būt balerīna? Slavena. – Mans jautājums skan ironiski.

Skaidroju, ka pat tad, ja viņa uzvarētu visos konkursos un kļūtu par modeli, tas tikai tāds brīža darbs vien būs.

– Kamēr esi jauna un skaista, labi. Bet kad kļūsi vecāka un podestam nederēsi, ko iesāksi tad? Kārtosi bezdarbnieces pabalstu?

Mizojamais nazis pārāk skaļi atsitas pret ābolu šķēlēm pilno bļodu. Mana mamma, pielikusi pirkstu pie lūpām, dod mazmeitai zīmi klusēt. Redzot, ka esmu to pamanījusi, pastiepj roku pēc ābola. Vainīgām acīm paskatās uz mani.

– Kuš, kuš, beidziet ķīvēties. Viņa pārāk jauna, lai apsvērtu nopietnus nākotnes plānus. Vēl simts reizes varēs pārdomāt... Atceries sevi bērībā.

Es atceros un pasmaidu. Mammai taisnība. Meitas plāni līdz skolas beigšanai var vēl simts reizes mainīties, līdzīgi kā man toreiz.

* * *

Man bija četri gadi, kad mani pirmo reizi aizveda uz cirku. Tas manī palika viena no spilgtākām bērības atmiņām. Toreiz mammai bija jābrauc uz trīs gadiem stažēties Londonā. Biju atstāta tēta un omītes uzraudzībā. Reizēm mamma atbrauca uz Rīgu, lai mūs apciemotu un savām acīm redzētu, kā man klājas. Vai tētis un vecmāmiņa tiek galā ar viņiem uzkrautajiem pienākumiem. Šie apciemojumi man nozīmēja lielus svētkus.

Pēc trīs gadu līguma beigšanās, mamma atgriezās Latvijā. Man palika septiņi gadi un bija jāsāk iet skolā. Tad arī notika pirmā saruna par manu nākotni. Uz jautājumu, par ko vēlos kļūt, man vienmēr bija viena atbilde: par balerīnu vai cirkus mākslinieci. Paziņoju, ka vispār neiešu skolā, ja man neļaus mācīties baleta studijā vai cirkus skolā. Gribēju

klūt par zvēru dresētāju, trapeču vingrotāju vai balerīnu. Man likās, ka savu panākšu. Vecāki par to negribēja ne dzirdēt, bet manas mammas mamma, tagad manas meitas vecvecmāmiņa, mani atbalstīja. Varbūt viņa tikai izlikās, ka ir manā pusē.

Omīte, tētis un es sagaidījām mammu lidos. Biju pirmā, kas ieraudzīja viņu lielajā cilvēku pulī, kas aizpildīja uzgaidāmo zāli. Viņa ar acīm meklēja vīra garo augumu un vecmāmiņas rudo matu kodaļu. Es, no visa spēka, sāku māt ar roku. No tālienes mamma izskatījās pavisam jauna. Tikai, kad tikšanās brīdī tā mani apskāva, ieraudzīju pa sejas grumbiņām, kā maziem kanāliņiem, ritam prieka asaras. Vecmāmiņa, turot mani pie rokas, arī ar mutautiņu slaucīja asaras. Zināju, ka viņa mani mīl, varbūt pat vairāk nekā mamma un tētis. Pretēji vecākiem, viņa man neko neliedza.

Labi atceros, kā toreiz, kad pusdienas bija paēstas, pieaugušo sarunas novirzījās uz jautājumu par manu izglītību. Vasara gāja uz beigām, vajadzēja izvēlēties skolu, kurā mācīšos.

– Par ko tu gribi dzīvēt klūt? – Omīte pirmā uzdeva šo jautājumu.

Man tas bija sen izlemts.

– Par akrobāti cirkā vai balerīnu – paziņoju ar tādu pārliecību, ka nevienam nenāca prātā manus vārdus apšaubīt. Turpat, nelielajā istabā, sāku rādīt, ko biju iemācījusies bērnu dārzā. Metu kūleņus, taisīju tiltiņu un špagatu. Mana mīļā vecmāmiņa bija sajūsmā par manām spējām.

– Tas bērns tiešām ir talantīgs. Rīt pat vedīšu uz baleta studiju, lai var sākt mācīties. Aiziesim arī uz cirku. Domāju, ka tur viņu noteikti uzņems. Es pati kādreiz esmu redzējusi, kā tur uzstājas mazi bērni – entuziasma pilnā balsī viņa mani atbalstīja. Mamma bija noskaņota skeptiski, neticot, ka mani varētu kaut kur uzņemt.

– Ir ļoti daudz talantīgu meiteņu, kuras arī grib klūt par baletdejotājām vai aktrisēm, bet tikai retā par tādu klūst. – Viņa centās mūs pārliecināt. Tomēr, mēs abas stingri pastāvējām uz savu. Beidzot viņa piekrita laist mūs izmēģināt laimi. Es no lieliem priekiem nevarēju rimties – es būšu cirka akrobāte vai

slavena balerīna. Pašā skatuves vidū, spožas gaismas apspīdēta. Visi man skaļi aplaudēs, kliegs „bravo” un „bis”. Biju tik ļoti iejuties slavenības tēlā, ka nevilus visu vakaru sapņaini smaidīju. Acu priekšā iztēlojos savu spožo nākotni.

No rīta agri uzcēlušās un paēdušas, kopā ar omi devāmies ceļā. Mamma kategoriski atteicās nākt līdzi. Es aizmirsu pateikt, ka neskatoties uz vingrošanas nodarbībām bērnu dārzā, biju nedaudz apaļīga. Ne gluži resnule, bet nekāda „bada pātāga” – arī nē. Kad bijām atradušas Pionieru pili, kas toreiz bija iekārtota Prezidenta rezidences daļā, devāmies uz bērnu baleta studiju.

Zālē kāda slaida sieviete vidējos gados, trenkāja četras meitenes pirmsskolas vecumā. Pie sienā iestiprināta stieņa turoties, tās ritmiski cilāja kājas mūzikas pavadījumā. Pasniedzēja, pret mums pagriezusies, nedaudz nervozi jautāja:

– Jūs kādu meklējat?

– Jā, – sākumā, ne pārāk droši, atteica mana pavadone. – Gribu savu mazmeitu pierakstīt studijā. Pie kā man griezties?

Sieviete pārsteigumā aizmirsa aizvērt muti. Tad, attapusies, paskaidroja:

– Te bērni sāk nodarboties no trīs, vēlākais – piecu gadu vecuma. – Viņa paskaidroja un līdzjūtīgi paskatījās manā virzienā.

– Ja vēlaties nedaudz korigēt meitenes svaru vai stāju, jums vajadzētu viņu pierakstīt vingrošanas pulciņā vai akrobātikas studijā.

Sašutuma pārņemtā vecmāmiņa, neuzskatīja par vajadzīgu paskaidrot, ka līdz šim tieši ar to esmu nodarbojusies. Apcirtusies uz papēža, mani aiz rokas līdz vilkdama, viņa izsteidzās no zāles. Atskatījusies, es vēl redzēju, kā mazās meitenes turpina locīties, nepievēršot uzmanību notikušajam.

– Nekas, nekas, – uz ielas iznākusi, purpināja viņa, – mēs viņām vēl parādīsim.

Nezinu ko un kam viņa gribēja parādīt... Man bija acīm redzams, ka balerīna no manis neiznāks. Galvu nokārusi, vilkos pa ielu.

– Beidz pinkšķēt, tūlīt iesim uz cirku. Tur tādas brašas meitenes noteikti pieņem. – viņa centās mani uzmundrināt.

Vajag tīkai vingrot, ēst vitamīnus
un viss būs kārtībā.
2025. a/e
40x30cm

**Ingmārs Usas. *Vajag vingrot, ēst vitamīnus un viss būs kārtībā.* 40×30cm (2024) a./e.
no sērijas *Vecums. Sievietes mūžs***

Skat. Baibas Magdalenas Eglītes rakstu 78. lpp.

– Labi, – nedroši piekritu, sapratusi, ka tagad jau vecmāmiņa būs tā, kura neatkāpsies.

Kad pienācām pie cirka ēkas durvīm, tās bija slēgtas. Dienas izrāde bija beigusies, bet vakara – sāksies pēc vairākām stundām. Mana neatlaidīgā ceļabiedre sāka klauvēt pie slēgtajām āra durvīm. Sākumā tā delikāti, ar pirkstu kauliņiem. Kad neviens neatsaucās, sāka bungot uzstājīgāk, ar dūrē savilkto roku. Parādījās avenu krāsas livrejā ģērbts šveicars. Pavēris durvis pāris pirkstu platumā, paziņoja, ka kases tiks atvērtas pēc stundas.

– Man vajag direktoru, – lepni izslējusies, cienījamas kundzes balsi, paziņoja vecā sieviete. Pašapzinīgā stāja atstāja iespaidu. Durvis atvērās, ļaujot mums ienākt spilgti apgaismotajā gaitenī.

– Direktora nav uz vietas, – vainīgā balsī steigās paziņot kalpotājs, – arī vietnieks ir izbraucis. Redzot draudīgi sarauktās uzacis nepazīstamās ienācējas sejā, iztapīgi piebilda:

– Ir manēžas administrators.

– Labi, ved mūs pie viņa, – piedodošā balsī noteica omīte.

Man sāka nākt smieklī, visu to noskatoties. Lūk, kam vajadzētu uzstāties cirkā! Kalpotājs izvedis mūs cauri zālei, norādīja uz neliela auguma vīriņu manēžas malā, kurš lielā liekšķerē slaucīja zemē sabirušos zirgābolus. Darbu padarījis, nolika malā savus darbarīkus un pārsedza arēnu ar sarkanu paklāju, kas līdz tam saritināts bija gulējis manēžas malā. Pagaidījušas, kad vīrietis ar iespaidīgo apzīmējumu „administrators” pabeidz darbu, tuvojamies rampas malai.

– Labdien, labdien! – viņš pirmais sveicināja mūs. – Ko dāmas vēlas?

No viņa sasvīdušās sejas, kas laistījās tikpat spoži, kā plikais pauris, ko skaisti ierāmēja sprogainu matu oreols, staroja labvēlība. Tās gaismā pat prožektorī liktos nobālam, ja vien tie šajā brīdī degtu. Redzēju, ka vecmāmiņai patīk šis, labsirdīgi smaidošais vīrietis. Viss viņas manierīgums mirklī noslīdēja, kā zīda tīkls no nāras astes. Man blakus atkal bija tā pati vecmāmiņa – vienkārša un laipna kā vienmēr.

– Redziet, es te atvedu pie jums savu mazmeitiņu. Viņai ļoti patīk cirks, jau no mazotnes sapņo kļūt par cirka mākslinieci. – nedaudz piemeloja mana patronese. – Jums jau te bērni arī piedalās izrādēs. Meitene prot visādus akrobātikas trikus. Ja viņai dotu iespēju...

Balss kļuva arvien klusāka.

– Jā, es visu saprotu. Patreiz neviena no priekšniecības nav uz vietas. Vai, kamēr gaidāt, negribat ieskatīties cirka aizkulisēs? – vīrietis negaidot mainīja tematu. Es no prieka gandrīz palēcos un piekritoši māju ar galvu. Sev veltīto, omes nosodošo skatienu, izlikos nemanām. Veikli pārmetos pāri rampas malai un jau biju manēžā. Vecmāmiņai neatlika nekas cits, kā, atbalstoties uz vīrieša galanti pasniegto elkoni, pārtusnīt pāri arēnas nožogojumam.. Tālāk mūsu ceļš veda uz cirka iekšējām telpām.

Tūlīt aiz biezajām kulisēm, kas aizsedza izeju arēnā, degunā iecirtās nepatīkama dzīvnieku smaka. Gaiss likās biezs no dažādo izgarojumu sajaukuma. Bija jūtams sviedru, mēslu, jēlas gaļas un citu smaržas kokteiļi. Neviļus aizspiedu degunu.

– Tāda ir mūsu ikdiena. Nāciet tālāk, parādīšu jums dzīvniekus. – Aicināja pavadonis.

Gājām garām plēsīgo zvēru krātiņiem, putnu novietnēm un citu radību un radībiņu būriem. Skats drīzāk uzdzina skumjas, nekā iepriecināja. Viss bija daudz vienkāršāks un neglītāks, nekā redzamais izrādes laikā.

– Zirgi mitinās pagalmā, staļļos. Vai tur arī iesim? – laipnais vīrietis šķelmīgi smaidīja. Vecmāmiņa noraidoši kratīja galvu, tēloti ķeroties pie sirds. Arī man bija pazudusi vēlēšanās ilgāk kļīst pa smirdošajām, pustumšajām telpām.

– Labi, vedīšu jūs atpakaļ, – saprotoši teica manēžas uzkopējs, – tikai pa citu ceļu.

Tālāk jau gājām pa tīrāku koridoru. Gaiss bija svaigāks, tikai nedaudz sviedrus smaržas sevī uzsūcis. Viss kļuva skaidrs, kad mūsu gids pielika pirkstu pie lūpām, par zīmi lai uzvedamies klusi. Tad pavēra kādas zāles durvis. Pirmais, ko jutām – bija karstums un sviedru smaka. Tad redzējām ar dažādiem sporta rīkiem un trenāžieriem piekrautu zāli. Batuti, kāpnes, matraču kalni. Boksa cimdi un

smagumu cilāšanai paredzētie stieņi ar galos uzskrūvētiem diskiem. Pie griestiem piestiprināmas virves un trapeces. Visa šī inventāra jūkļa vidū, daži pieaugušie un bērni, centīgi mocīja savus ķermeņus. Daži vingrinājās bīstamu triku izpildīšanā. Visi sasvīdušos, pelēkos treniņtērpos ģērbti, bez spožuma, spilgtām arēnas krāsām.

Kad treniņu zāles durvis palika aiz mums, atgriezāmies manēžā. Tās saimnieks, uzraugs un apkopējs – modernā vārdā saukts par „menedžeri”, sāka savu stāstu.

– Cirks – tā ir īpaša, noslēgta pasaule, kurā reti iekļūst kāds no malas. Arī ļaudis šeit ir īpaši. Cirka mākslinieks piedzimst, uzaug, no vecākiem mācās savu amatu. Pastāv daudzas slavenas cirka mākslinieku dinastijas. Viņu darbs ir smags un mūžs reizēm pārāk īss. Bet katram no viņiem savs arods jāmacās visu mūžu, jo repertuārs ir jāmaina, jāatjauno. Jānoslīpē iegūtās prasmes, jāapgūst jaunas. Ir jāiepatikas skatītājam, jāprot izraisīt viņā smieklus, bailes, sajūsmu. No cirka nemēdz aiziet, no cirka iznes... – paskatījies uz mani, viņš aplusa, teikumu nepabeidzis. Vecmāmiņa uzmeta man pārbiedētu skatienu. Saruna aprāvās.

Es biju visu sapratusi. Cirks nav tikai spoža prožektoru gaisma un sajūsminātas publika aplausi. Tas ir nepārtraukts, smags un bīstams darbs mūža garumā. Skatījos uz laipno pusmūža cilvēku, gribēdama uzzināt ko vairāk par viņu pašu.

– Vai jūs arī kādreiz esat uzstājies manēžā?
– It kā manas domas uzminējusi, iejautājās vecmāmiņa.

– Mēs ar sievu bijām trapeču vingrotāji. Uzstājamies pārī. – vecais vīrs skumji nokāra galvu. – tagad viņa guļ paralizēta pēc neveiksmīga kritiena treniņu laikā. Viens es nevaru mūsu numuru izpildīt, bet sagatavot aizvietotāju prasītu gadiem ilgu darbu. Tādēļ man piedāvāja šo vienkāršo darbu ar skaļo nosaukumu. – viņš jautri pasmējās, bet vecmāmiņa tikai nopūtās, to dzirdot. Bijušais trapeču vingrotājs piebilda:

– Mani šis darbs apmierina, varu to padarīt jebkurā laikā, bet brīvos brīžos būt pie sievas. Viņas nelaime ir visu mūsu kopēja nelaime. Cirka ļaužu saimē pieņemts rūpēties vienam par otru, kā īstai ģimenei pieklājas.

Atvadījušās no manēžas saimnieka, izgājām uz ielas. Pēc šīs tikšanās sirdī nepalika tās aizvainojuma vai rūgtuma sajūta, kā palika pēc baleta studijas apmeklējuma. Bet bija nedaudz skumji. Par vecā trapeču vingrotāja un viņa sievas likteni, par mana, spožiem viņiem izrotātā, sapņa sagrāvi.

* * *

Atmiņās viesojoties pagātnē, nepamanīju, kā pie galda sēdošie vēro mani. Attapusies, pasmaidīju. Viņi gaidīja manu lēmumu.

– Labi, esmu ar mieru. Lai izgaršo darba sviedrus līdz uzvarai vai sakāvei. Pabeigt augstskolu var arī neklātienē, ja pietiks spēka un apņēmības īstenot savu sapni. □

Foto: Latvijas Noklusētā Pagātne Nr. 4, 2025

Vēsturnieks un pedagogs Valdis Klišāns (1964) ir daudzu vēstures mācības grāmatu autors, kurš laiku pa laikam par brīvu velti piedāvā savas zināšanas un pārdomas arī ārpus skolas sabiedrisko sakaru vietnē Facebook.

Izlūdzos atļauju dažas no viņa pērlēm piedāvāt arī Jaunās Gaitas lasītājiem.

Skat. arī viņa rakstu „Kā veidojās Ukraina, Krievija un Baltkrievija”: https://jaunagaita.net/jg309/JG309_Klisans.htm

(jž)

Valdis Klišāns

REFLEKSIJAS

2025. g. 31. augustā

Refleksija par vēstures skaidrojuma vienkāršā un ļaudīm saprotamā valodā un akadēmiskās pētniecības attiecībām/problēmām, ko rosināja paanalizēt kāda vakardienas diskusija. Rakstu šo ar cerībām, ka diskusijas partneris to uztvers tikpat viegli kā es – ar humora piedevu.

Tie, kuri mācījušies klasisko antīko vēsturi, zinās stāstīt, kas bija militāri konservatīvā Sparta, kādi bija Atēnu „demokrāti” Perikls un Dēmostens, ko domāja un kā rīkojās maķedoniešu valdnieks Aleksandrs Lielais, zinās paskaidrot, ko gladiatoru cīņās nozīmēja īkšķis uz leju vai augšu utt. Modernā zinātne saka, ka vairums no tā lielākoties ir mīti, jo, piemēram, Periklu, Dēmostenu un Aleksandru aprakstošais Romas grieķis Plūtarhs dzīvoja teju 500-400 gadus pēc minētajiem varoņiem. Tas ir tikpat, cik mūs, 21. gadsimta sākuma cilvēkus, laiks šķir no Kurzemes un Zemgales leģendārā hercoga Jēkaba Ketlera. Protams, ir arī citi, hronoloģiski tuvāki avoti un tomēr, mūsu klasiskie priekšstati veidojušies tieši Plūtarha darbu ietekmē. Taču tagad pievēršamies Latvijas vēsturei!

Kādā vēstures mācību grāmatā rakstīts:

„1219. gadā Tērvetes zemgaļu valdnieku Viestartu sāka uztraukt Austrumzemgales politiskā centra – Mežotnes – biedrošanās ar Rīgas kristīgajām varām – Rīgas bīskapu un ordeni. Kad Viestarts ar savu karspēku devās padzīt kristiešus no Mežotnes, zemgaļu pils vecākie Madis un Gailis lūdza vāciešiem pamieru.”

Pagaidām pietiks ar šiem diviem teikumiem.

Mani, rakstot tekstus jauniešiem, nomoka jautājums, kā šo informāciju interpretēt zinātniski korekti, bez mītiem un fantāzijām?

Nopietni un ar humoru, rakstītu tā:

„Kā vēsta hronika, kuras autors precīzi nav zināms, iespējams, tas bijis hronikā minētais Henricus de Lettis, ko nezinām, kā pareizi atveidot latviski, kurš varēja būt gan latgalis, gan igaunis, līvis vai vācietis, kura vēstījums ir dikti apšaubāms, jo savā rakstu darbā viņš ļoti iespaidojās no Bībeles Vecās Derības sižetiem, stāsta, ka kāda etnosa, ko latīniski

sauc Semigalli, bet augšvācu Semegalen (etnosa nosaukums precīzi nav zināms, iespējams – ziemgaļi, kas dzīvoja baltu kopības ziemeļos vai baltu zemgaļi – zemā gala iedzīvotāji) un viņu redzamākā persona, ko hronika latīniski apzīmē kā Vesthardus, bet augšvācu valodā Vester, un ko mēs nezinām, kā šīs skaņas izrunāja 13. gadsimtā, kurš valdīja kādā vietā, ko latīņu tekstos sauca par Thervetene, bet augšvācu valodā par Terwetein, par ko mums nav ne mazākās nojausmas, kā to verbāli dēvēja 13. gadsimtā, un, ko hipotētiski šodien saucam par Tērveti, ja pievienojamies 19. gadsimta Dobeles mācītāja Augusta Bilenšteina teorijai, ka hronikās minētā vieta Thervetene identificējama ar Cukurkalnu. Šīs personas Vester jeb Vesthardus vara 13. gadsimtā, iespējams (jo neko daudz nezinām par Semigallen sociālo struktūru – iespējams, t.s. „kara demokrātiju”, iespējams kādreiz t.s. agro feodālismu) bijusi šim „Vester”, lai gan nevar noteikt viņa sociālo statusu, jo saskaņā ar „agrā feodālisma teoriju” viņš bija valdnieks, bet saskaņā ar kara demokrātijas teoriju – varu sagrābis vietējais harismātiķis jeb „bandīts”, kurš devies pret hronikā minēto vietu „castrum Mezoten”, ko daudzi pētnieku identificē kā mūsdienu Mežotni, lai gan nezinām, vai tā tur patiesi bija, kā to izrunāja 13. gadsimtā. Pie Mezoten sākās sarunas ar hronikā minētajiem „seniores”, kas saskaņā ar vienu teoriju, varēja būt vietējās elites pārstāvji, gan vienkārši gados veci cilvēki (seniores) vārdā Made et Gayle, ko nezinām, kā izrunāja 13. gadsimtā.”

Ja kas, šo rakstot, apjomā sevi ļoti ierobežoj!

2025. g. 15. decembrī

Spontāna refleksija par dažādu tautu politisko trimdu domānot.

Lasu par skandālu, kas pirms dažām dienām izraisījās starp krievu politiskās emigrācijas pārstāvjiem – Vladimiru Kara-Murzu no vienas puses un Gariju Kasparovu no otras. Cēloņi – dažādas pieejas, kā cīnīties pret Putina diktatūru – militāri ar ieročiem rokās Ukrainas pusē vai legāli – cerot uz „vēlēšanām” un „labo krievu” miermīlīgiem protestiem. „Kam pieder Krīma”, ir šī konflikta atslēgas vārdi. Domāju, ka sava loma konfliktā ir arī emigrantu cīņai par Rietumu grantiem. Ta-

gad daži politologi prognozē belarusu emigrācijas aprindu iekšējās cīņas saasināšanos pēc politiskās trimdas (Babariko, Koļesņikovas u.c.) atbrīvošanas. Pirmajā brīdī gribas iesaukties: „Kāds sviests, kas ir jūsu galvenais ienaidnieks?! Kāpēc jūs esat trimdā?!” Tomēr tad atcerējos kādreiz sensenos laikos lasīto par Krievijas revolucionāru trimdu Rietumos – sociāldemokrāti boļševiki pret meņševikiem, labējie eseri pret kreisajiem eseriem un abi kopā pret abu šlaku sociāliem utt. Boļševikam viņa paša partijas meņševiks bija lielāks ienaidnieks par carismu. Tomēr tas viss bija nieks, salīdzinājumā ar poļu un lietuviešu „šļahtas brīvības” garā audzināto trimdu Francijā un ASV 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. Un nesen, gatavojot savu mācību grāmatu, nācās saskarties ar latviešu ulmanistu un latviešu sociāldemokrātu nesamierinājām pretrunām 50.-70. gados, dzīvojot Rietumos, tobrīd gan vieniem, gan otriem bez vismazākajām cerībām redzētreiz Latviju. Šīs pretstāves atbalsis sajutu, reiz pavadot nedēļu Garezerā vēl 1998. gadā.

Manuprāt lielisku skaidrojumu trimdas izmisuma fenomenam dod dziedātājs Mariss Vētra savos *Karaļa viesos*:

„Zviedrija riebās. [...] Nav tiesa, ka Zviedrijas latvieši būtu vārgi un izplūduši sīkos strīdos. Vārguļoja tikai tie, kas savā trimdas tukšumā gribēja būt lieli un tvarstijās mākoņos. Ar dūmiem tie rakstīja mākoņos patriotiskus saukļus un saindēja gaisu līdz ienaidam. 'Es – ne tu; manas domas – ne tavas!' ir mazvērtības tukšuma aizsargs katram, kam pazuduši pamati. Lai nelidotu mākoņos, ir jāstāv uz zemes. Lai atrastu zemi, nevar skatīties gaisos. [...] Zemei ir jāpieliek rokas un jāstrādā.

Jo lielāka bēglim bija ģimene, jo vairāk rūpju – jo ātrāk aizmirsās gaisi un atradās pamati. Atrodot zemi, pazuda tukšums, un bēglis bija lepns uz izturīgām, iedzimtām saknēm. Ir izņēmumi, bet to nav daudz. Ir koki ar tārpju apgrauztām saknēm. Tie nelapo, kaut viņus pārstāda vislabākajā zemē. [...] Darbs bija dzenulis, kas atrada pamatus. [...] Zviedrijas karaļvalsts mūs saņēma ļoti laipni, vēl laipnāk – izvadīja. Ar pateicību jāpiemin skaistā zeme. Šo zemi varētu iemīlēt, apbrīnot

un cienīt ar sirsnību, ja viņa nebūtu neitrāla. Neitralitātei nav sirds, tai ir tikai prāts. Riebās!”

Mēģinu iedomāties, ka dzīve trimdā jebkuras tautas pirmajai paaudzei psiholoģiski ir tikpat briesmīgi bezcerīga kā dzīve okupētājā dzimtenē. Un tā arī skatos uz šiem konfliktiem, domājot, nedod Dievs, būt pašam šādā situācijā!

2025. g. 22. decembrī

Refleksija par laika-cilvēka mūža attiecībām un senčiem.

No rīta, lauku mājas virtuvē sēžot, meditatīvi atcerējos savas vecmammās stāstus par Pirmo pasaules un Neatkarības karu, ko viņa, jauna meitene būdama, pieredzēja, dzīvojot kaut kur starp Bebreņi un Kaldabruņu. Toreiz, 70. gados, viņa atcerējās notikumus burtiski pa dienām un datumiem. Reiz sarunās ar sava vecuma kaimiņiem visas kaut ko kopīgi sprieda par senajiem „turku karu” laikiem, par ko viņām kādreiz 20.-30. gados bija stāstījuši vecāki vai vecvecāki. Diemžēl, es jauns un ērcīgs tinis būdams, to visu laidu gar ausīm, interese par vēsturi tobrīd aprobežojās ar grāmatām un kino.

Vecajā virtuvē brokastis ēdot, padomāju, ka šāda mutvārdu vēsture ilgst gandrīz pusotru gadsimtu, protams, ar nosacījumu, ka ir ilgdzīvotāji vecvecvecāki un ir jaunieši, kas klausās un vēlāk stāsta saviem bērniem un mazbērniem. Manas vecmammās vecmamma (viena no astoņām) teorētiski varēja būt piedzīvojusi Napoleona karu laiku, Kurzemes un Vidzemes zemnieku brīvlaišanu. Savukārt viņas vecmamma (man 1 no 32) – Lielo ziemeļu karu, Johanu Patkulu, Kārli XII, Saksijas Augustu un Pēteri I. Viņas vecmamma – Zviedrijas karu ar Poliju-Lietuvu, Sigismundu III un Gustavu Ādolfu. Nākamā vecmamma – Luterisko reformāciju un Livonijas sabrukumu, viņas vecmamma – pirmos Livonijas landtāgus un Lietuvas kristīšanu, viņas vecmamma Rīgas bīskapa un pilsētas karus ar teitoņiem, lietuviešu karagājienus un Rīgas pils celtniecību, bet viņas vecmamma varēja būt personiski pazīstama ar Rūsiņu, Visvaldi vai kādu no Rīgas pirmajiem bīskapiem. Kāda no vec...mammām noteikti viņus pazina un sastapa, jo lielākā daļa 13. gadsimta Baltijas sieviešu bija manas un visu mūsu

vecvec...mammās, tāpat kā vīrieši – vecvecvec...tētiņi. Vienlaikus jāatzīmē, ka vēsturē senču skaita ģeometriskās progresijas formula nestrādā. Reālajā dzīvē, cilvēkiem dzīvojot lokālās kopienās un ierobežotos reģionos, senču dzimtas koks pārklājas un atkārtojas dažādās dzimtās, viens cilvēks var būt gan mātes sencis, gan tēva sencis, ko izraisīja neizbēgamās laulības tuvāku un tālāku radnieku starpā, vairākas sievas vai vīri u.c. faktori.

P.S. Rīta pārdomās neņēmu vērā ne daudz īsākos cilvēku mūža garumus līdz 19. gadsimtam, ne migrācijas no citām zemēm. Lasīju, ka ēdot nav labi domāt sarežģītas lietas.

2025. g. 30. decembrī

Sarunājoties par vēsturi dažādās pieaugušo auditorijās, nācies pabrīnīties, cik ilgtspējīga izradījusies atsevišķu marksistisku dogmu dzīve. Reizēm tās neapzināti pauž pat ļoti nacionāli un patriotiski noskaņoti cilvēki. Par to nav īpaši jābrīnās, jo vairākas paaudzes bija spiestas skolā vēsturi iepazīt tikai un vienīgi marksistiskajā mērcē. Savukārt mūsdienā jaunajai paaudzei, pat topošajiem vēsturiniekiem, par t.s. marksistisko un PSRS šovinistisko vēstures procesu interpretāciju vairs nav nekāda priekšstats, te domāju historiogrāfijas kategorijā. Tad nu nolēmu par šo nedaudz izpausties *Nezināmajā vēsturē* – atbilstošāku vietu neatrast. Pie sevis nebēdīgi padomāju, interesanti, kādu atzīmi par šo rakstiņu būtu ielikuši mani kādreizējie kompartijas vēstures, marksistiskās filozofijas un zinātniskā komunisma pasniedzēji?!

Atļaušos ielikt vienu pagarāku citātu no raksta:

„Boļševiki savā ideoloģijā sākotnēji sevi pozicionēja kā Krievijas impērijas noliegumu un pretstatu. Ļeņina valdība uzskatīja, ka vēsture savā tradicionālajā interpretācijā kā mācību priekšmets un zinātne ir kaitīga pagātnes paliekai, kas bremzē ceļu uz komunistiskās sabiedrības būvniecību. Stāsti par kultūrām, to mijiedarbību, reliģijām, kariem, dinastijām un valdniekiem, pēc Ļeņina un viņa domubiedru domām, nepalīdz izprast pašu galveno – šķiru cīņas fenomenu un sabiedrības šķirisko raksturu. Boļševiku valdības

Autors Valdis Klišāns
Izdevējs Zvaigzne ABC 2018

tautas izglītības komisārs Anatolijs Lunačarskis jau 1918. gadā pavēlēja likvidēt vēsturi kā mācību priekšmetu, tā elementus iekļaujot apvienotā humanitāro un sociālo mācību priekšmetā – sabiedrības mācībā. Jaunā integrētā priekšmeta uzdevums bija veidot marksistisku pasaules redzējumu, visu sabiedrību vērtēt no šķiriskuma un marksistiskās dialektikas pozīcijām. Vēsture vairs kalpoja tikai kā piemēri vienas vai citas marksistiskās un ļeņinskās dogmas pierādījumam. Vēstures piemēri parasti tika ņemti no Eiropas vai pasaules vēstures, jo Krievijas vēstures marksistiskā interpretācija vēl nebija izstrādāta. Tomēr vairums pedagogu nebija sagatavoti šādas marksistiski integrētas pieejas realizācijai, pat tie, kas ar sirdi un dvēseli bija boļševiki. Tāpēc jau 20. gadu pirmajā pusē PSRS valdībā vairākkārt tika apspriests mācību saturā valdošais haoss, ziņojumi par vēstures zināšanu absolūtu trūkumu, par to, ka skolēni vairs nezinot, kas bija agrāk – verdzības vai feodālā iekārta. Lai gan vēsture kā priekšmets vēl kādu laiku netika atjaunots, boļševiku valdībā arvien uzstājīgāk skanēja doma par

nepieciešamību izstrādāt marksistisku Padomju Savienības vēstures koncepciju. Jau 1923. gadā sabiedrības mācības saturā iekļautais vēstures saturs tika sakārtots hronoloģiskā secībā.”

2026. g. 5. janvārī

Amatieriska politikas vērotāja asociatīva refleksija

Tālajos padomijas laikos, studējot vēsturnieku pirmajosursos, neformālās kursabiedru sarunās spriedām par to, ir vai nav bijis PSRS-Vācijas pakta slepenais pielikums. Tie, kas klausījās Rietumu radiobalsis, nešaubījās par tāda eksistenci, tie, kuri klausījās, bet neieklausījās tur teiktajā, un tie, kas klausījās mazāk vai nemaz, apgalvoja, ka pakta pielikums esot sazvērestības teorijas piekritēju izdomājums. Tikai pamuļķīši ticot šīm naivajām pasacīnām. Kad jautājumu par protokoliem uzdevām mūsu Latvijas vēstures docentiem, saņēmām skaļas lamas par padomju studentu necienīgu stāju un vēl visādiem buržuāziskajiem grēkiem, tomēr biedrene, pamatīgi izbļautījusies, tā arī skaidri nepateica, ka slepenais protokols nav bijis. Taču pats svarīgākais bija mūsu diskusiju argumentācija – notikumu hronoloģiskā gaita telpiskajā dimensijā. Polijas sadalīšana pēc stingri definētas līnijas, oktobra līgumi, vācbaltiešu aizbraukšana, sarkanarmijas bāzes, Ziemas karš Somijā, Rumānijas sadalīšana un Lietuvas iemaiņošana. Neatkarīgi no tā, ir vai nav atrasts protokolu oriģināls, spriedām, notikumu loģika liecina, ka tādām bija bijis jābūt. No šodienas viedokļa, protams, varam pasmaidīt par tā laika naivumu, taču bija depresīvie un stagnātiskie 1982.-1985. gadi, bijām kā mucā auguši un pa spundi baroti.

Vērojot pasaules politikas notikumus no 2025. gada sākuma, sevišķi kopš Ankoridžas randiņa, Ukrainas sarunu farsa, Grenlandes iekāres, naftas atradnēm un naftas firmām, kā arī pēdējo dienu Trampa superizrādei Venecuēlā, pārņem ļoti līdzīgas sajūtas. Tās sevišķi pastiprinājās pēc atvaļinātā ģenerāļa un ASV spēku Eiropā bijuša komandiera Bena Hodžesa intervijas *Times Radio*:

< <https://youtu.be/tZPnauAqvSw> >

P.S. Ļoti vēlētos šoreiz kļūdīties, gribētu pat būt pieskaitīts neargumentētas sazvērestības teorijas piekritēju pulkam! □

Atis Rozentāls

NO KAUTIŅA LĪDZ RITUĀLAM. LATVIJAS NEVALSTISKIE TEĀTRI

Joprojām ir dažu valsts teātru direktori, kuriem gribētos, lai, vērtējot teātrus Spēlmaņu nakts skatē, nevalstiskos teātrus aizvēktu atsevišķā nominācijā. Iemesls šādai rīcībai ir gan zināms snobisms un pārliecība, ka valsts teātri ir profesionāli, gan tas, ka mazajā formā nevalstisko teātru sniegums ik pa brīdim nonāk līdz balvai, kā tas gadījās pagājušajā sezonā, triumfējot mūzikas izrādei *Alfas*, kas tapusi *Dirty Deal teatro*.

Man gan ir nācies reizi pa reizei aizrādīt nevalstiskajiem, kurus reizēm sauc arī par neatkarīgajiem (ņemot vērā Valsts kultūrkapitāla fonda konkursu finansējumu, par šo jēdzienu mēdz diskutēt), ka viņu formas un satura meklējumi varētu būt vēl drosmīgāki un dzi-

ļāki. Taču nav noliedzams, ka pat tad, ja ne vienmēr rezultāts ir uzreiz balvas vērts, meklējumi notiek tādos virzienos, kādos *lielie* teātri neriskē doties.

Svētās Mizas pielūgsmē

Vecums un nāves tuvums nepavisam nav tēma, no kuras baidītos latviešu teātris. Pavisam nesen Latvijas Nacionālajā teātrī notika pirmizrāde lietuviešu dramaturģes Daivas Čepauskaites lugai *Kad atkal būsim jauni*, kuras varoņi sastopas pie kapiem, tāpat Latvijas leļļu teātra repertuārā iekļauta izrāde *Vientūlība*, kas arī skar vecuma un vientulības problemātiku. Un pietiekami daudz piemēru ir arī senākā un nesenākā vēsturē, kaut vai Anšlava Egliša *Bezkaunīgais vecis* Nacionālajā teātrī. *Dirty Deal teatro* gadījums ir atšķirīgs viena iemesla dēļ. Izrādes forma ir „pieņemšanas ceremonija”, un tā veidota kā nedaudz ironisks rituāls par godu Svētajai Mizai. Kā vienlīdzīgu veidotāju komanda nosaukta vesela dažādu profesiju radošo personību parāde – Mārcis Broks, Dace Everss, Ģirts Krūmiņš, Edgars Mākens,

Skats no izrādes *Vecajo kults*. Aktieri Mārcis Broks (no kreisās), Ģirts Krūmiņš un Dace Eversa.

Foto Sarma Emīlija Tukāne

Katrīna Neiburga, Iveta Pole, Ilmārs Šlāpins, Regnārs Vaivars. Izrādē piedalās trīs aktieri – salīdzinoši jaunais Mārcis Broks, Ģirts Krūmiņš vai Regnārs Vaivars, kā arī Dace Eversa. Izrādei nav lineāra sižeta, tā kombinē rituālas darbības, personiskus stāstus un sarunas, video iestarpinājumus ar šķietami klātienē notiekošu Zoom konferenci. Pieļauju, ka Ģirta Krūmiņa un Regnāra Vaivara dublēšanās vienā no lomām ietekmē arī izrādes noskaņu un atsevišķas epizodes, kur ir runa par autobiogrāfiskiem faktiem. Manis redzētajā izrādē Ģirts Krūmiņš atzina, ka nevar spēlēt sākotnēji izrādē rādīto ainu, kurā sarunājas pa telefonu ar māti, jo viņa decembra beigās ir mirusi. *Vecājo kults* ir neparasta pieredze pat rūdītiem teātra skatītājiem, tā nav viendabīga izrāde, bet tās forma, nedaudz iesaistot arī daļu no skatītājiem, neapšaubāmi intriģē.

Buršanās kā terapija

Formas ziņā tradicionālāka ir cita *Dirty Deal teatro* izrāde *Raganas*. Tās pamatā ir Dainas Tabūnas 2023. gadā izdots romāns, kas nominēts Eiropas Savienības Literatūras balvai

un Latvijas Literatūras gada balvai. Skatuves variants tapis romāna autorei sadarbībā ar režisoru Martu Elīnu Martinsoni. Vēstījums arī šajā gadījumā ir viegli ironisks un ved Sandijas Dovgānes atveidoto varoni sevis meklējumos pēc piedzīvotām neveiksmēm personiskajā dzīvē, kā vienu no veidiem apsverot arī dažādas maģiskas darbības. Taču izrādās, ka vairāk par tām jaunajai sievietei palīdz literāra darbība, uz papīra pārceļot iztēles ainas, kurās sievietes rīkojas pretēji sava laika kārtībai un uzskatiem, nonākot raganu statusā. Māksliniece Kate Krolle skatuves centrā novietojusi milzīgu segu, kuras pārvērtības ļauj uzburt dažādas ainas. Līdztekus galvenajai varonei visus pārējos tēlus iemieso divi aktieri – Alise Dzene un Rihards Zelezņevs, kuram nākas iejusties pat sieviešu lomās. Izrādes intonācija ir atbruņojoša, jo, lai gan tajā var saskatīt arī izteikti feministiskus vēstījumus, vienlaikus izrādes veidotāji vīriešu un sieviešu novērtējumā nevelk košas sarkanās līnijas. Modelējot dažādus stāstus par pagātni, galvenā varone caur tiem atspoguļo arī savas – mūsdienu sievietes – sajūtas un emocijas. Bet maģiju un buršanos taču var uztvert dažādās nopietnības pakāpēs.

Skats no izrādes *Raganas* ar nedaudz ironisku buršanās atainojumu. Lomās Sandija Dovgāne (no kreisās), Alise Dzene un Rihards Zelezņevs.

Foto - Aivars Ivbulis

Izrādē *Viss bumbās* bingo bumbiņu šaušana notiek visai neparastā veidā, izmantojot sadzīves priekšmetus. Piedalās aktieri Reinis Boters (uz grīdas) un Jānis Kronis.

Foto - Agnese Zeltiņa

Dod pa purnu

Ja *Raganas* ir uzskatāma par lielā mērā sieviešu izrādi sievietēm (kaut ne visnotaļ), tad teātra *Kvadrifrons* fiziskā teātra izrāde *Sēri krāca ūdens vilņi* ir veltījums izteikti maskulīnai pasaulei. No Andreja Pumpura eposa *Lāčplēsis* izmantotais citāts izrādes nosaukumā jau signalizē par to, ka stundu garajā izrādē divu vīriešu cīņa nav tikai individu attiecību noskaidrošana, bet skatāma plašākos kontekstos. Scenogrāfes Ingas Siliņas diezgan neitrālajā spēles laukumā atrodas dīvāns, kas šķietami vedina un domām par sadzīvīgu situāciju, tomēr pirmais iespaids ir mānīgs. Skatītājam ir jābūt gatavam, ka teksta šeit nav, ir tikai rūpīgi iestudēta un horeografēta divu vīriešu cīņa. Ja sitieni ir marķēti un nenotiek pa īstam, tad, ķermenim atsitoties pret elastīgo, tomēr pacieto grīdas materiālu, dzirdamie būkšķi tomēr liecina par reāliem triecieniem ķermenim. Tādējādi režisora un horeogrāfa Rūdolfa Gediņa izrāde, kurā viņš pats cinās ar aktieri Āri Ma-

tesoviču, kļūst arī par gluži personisku fizisku izaicinājumu. Taču skatītājs, no būkšķiem ik pa brīdīm viegli saraujoties, var šajā cīņā nebeidzamajā gaitā saskatīt gan globālus karus, gan konkurenci un cīņu par ietekmi, gan konfliktus visdažādāko iemeslu dēļ. Izrāde diezgan maz saka priekšā, bet dod skatītājam brīvību tās tēlos saskatīt to, ko nu pats spēj izdomāt. Es pats to skatījos ar zināmu emocionālu distanci, bet redzēju arī skatītājus, kuri bija patiesā sajūsmā, kas nozīmē, ka šis cīņas stāsts ir vai nu trāpījis personiskā pieredzē, vai precīzi atspoguļo kādas nenoformulētas sajūtas.

Laimē priekšnesumu

Izklaides, improvizācijas un tomēr arī nelielas smeldzes deva gaida ikvienu, kurš apmeklēs *Kvadrifrona* iestudējumu *Viss bumbās*. Amizantā kārtā šīs izrādes norise un garums iepriekš nav prognozējami, jo daudz kas atkarīgs gan no skatītāju izvēlēm, gan nejaušības, griežot laimes ratu. Izrādes

iecere veidojusies, sekojot līdzīgai sabiedrības pieprasījumam pēc dažādām loterijām, un kādu brīdi Superbingo vadītājas gods bijis uzticēts arī Kvadrifrona aktrisei Ancei Strazdai. Arī šinī gadījumā nosaukta izrādes veidotāju plejāde, nenorādot, ko kurš dara – Klāvs Mellis, Anta Aizupe, Ance Strazda, Reinis Boters, Jānis Kronis, Valters Karlsons, Aleksandrs Lisovs, Elīna Pērkone un Ilona Zariņa. Aktieri no šī saraksta ir četri – Aizupe, Strazda, Boters un Kronis. Jau no paša sākuma skatītājs var limitēt savu iesaisti interaktīvajā pasākumā, jo, ja anketu neaizpilda, tad tehniski nav iespējams, ka jūs izlozēs. Šoreiz gan izrādes šarms slēpjas tieši tajā apstākļī, ka anketas aizpildījušos skatītājus var izlozēt, un tad viņiem ir divas izvēles – griezt laimes ratu vai uzreiz pieteikties finālam, kurā nokļūst četri dalībnieki.

Izrādes struktūra līdz ar to sastāv no gataviem moduļiem, kuru secība nav prognozējama. Laimes ratā izlozētas tiek nevis fiziskas balvas, bet tematiskas etiķes, un arī šeit slēpjas āķis. Ir iespēja, ka kādu no ainām aktieriem nāksies izspēlēt vairākkārt (manis re-

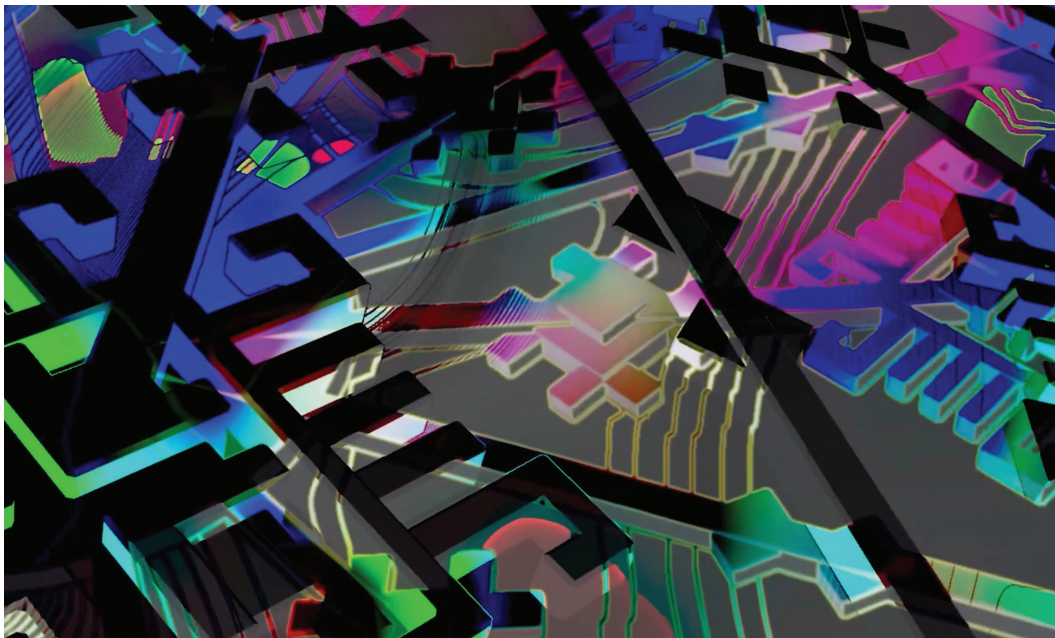
dzētajā izrādē pat trīsreiz), bet citas tā arī paliks neredzētas. Spēlējot otro vai trešo reizi, aktieri improvizē, jo nākas otrreiz griezt jau pārgrieztu lenti vai strausiem trīs reizes dēt olas. Var bez problēmām ar putekļu sūcēja un plastmasas ūdens tvertnes palīdzību organizēt bingo bumbiņu izlozi vienu reizi, var arī divas, bet trešajā piegājienā bumbiņas jau ir izmētātas pa grīdu un nav salasāmas. Šis ir jautrs un atraktīvs priekšnesums, kurā skatītāji piedod aktieriem dažādas novirzes no scenārija un pavada laiku izklaidējošā atmosfērā, tomēr izrādē ir iemontēti arī nedaudz smeldzīgi bērnības stāsti par ilgām un fantāzijām, kas tā arī nav piepildījušās. Katru reizi, kad kāds no skatītājiem izvēlas nevis griezt laimes ratu, bet nokļūt finālā, viens no aktieriem savukārt dalās savā nedaudz traumatiskajā bērnības pieredzē, un, kaut no pieaugušo skatpunkta šīs drāmas ir traģikomiskas un naivas, nav pamata apšaubīt, ka bērnības perspektīvā šāda pieredze noteikti šķita ļoti sarūgtinoša.

Viss bumbās interesantā veidā pilda izklaides funkciju, izrādei netrūkst izdomas un asprā-

Kauja bez teksta starp Rūdolfu Gediņu (no kreisās) un Āri Matesoviču gan ir iestudēta un faktiski horeografēta, tomēr tā ir nopietna fiziska slodze.

Foto - Agnese Zeltiņa

Ilze Briede. *Kāvi*. Kadrs no video *Living Archive* (2025)

Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

tības, ir pat striptīzs, un šāds formāts šķiet īpaši piemērots korporatīviem pasākumiem.

Vēl cita pieredze

Raksta noslēgumā gribu pieminēt laikmetīgo deju, kas šogad svin 30 gadus, kopš varam runāt par to kā paliekošu kustību Latvijā, pateicoties horeogrāfes Olgas Žitluhinas iniciatīvai, jo, ja nebūtu Olgas, visticamāk, nebūtu arī laikmetīgās dejas horeogrāfu izglītības Latvijas Kultūras akadēmijā. Šo gadu laikā šīs dejas virziens nav ieguvis pastāvīgu trupu un pastāvīgu rādīšanas vietu, tā saucamā dejas māja arī ir drīzāk pasākumu kopums, nevis institūcija ar skaidru statusu. Taču nevar noliegt, ka Valmierā un tagad arī Rīgas cirkā dejas kopienai ir vismaz iespēja samērā regulāri parādīt jaunākās un arī iepriekš radītās izrādes un piedalīties to apspriešanā. Laikmetīgā deja nelaimīgā kārtā ir daudzu cilvēku apziņā kaut kas tik abstrakts, ka var saprast zināmas bailes no tā, ka „es jau te neko nesapratīšu” – lielākā daļa šo izrāžu tiešām ir bez ļoti konkrēta sižeta. Gan Valmierā, gan Rīgā parādītā Olgas Žitluhinas dejas

izrāde *#piecērt8000* gan pierādīja, ka emociju līmenī visu var saprast arī tā – ja dejotāji ir personības un viņu sniegums atspoguļo ne tikai tehnisku meistarību, bet arī emocionālu precizitāti. Mēs redzējām cilvēkus, kuri joprojām viens otru saprot no pusvārda, šai lokā ietverot ne tikai dejotājus, bet arī mūziķus Juri Kaukuli un Kasparu Tobi, kā arī gaismu mākslinieku Oskaru Pauliņu. Rīgas cirka, tāpat kā Valmieras teātra atvērtība sadarbībai nozīmē izpratni par to, ko skatītāja pieredzes bagātināšanai var dot laikmetīgā deja. Tā joprojām nebūs ļoti regulāra pieredze – teiksim, Rīgas cirkā nākamais dejas priekšnesums – dejas organizācijas *Tuvumi* darba *Species Shifter* pirmizrāde par cilvēka pāreju no bioloģiskās uz tehnoloģisko pasauli levas Gaurilčikaites-Sants horeogrāfijā tiek plānota vien 16. jūlijā. Taču jau nospraustā ceļa karte liecina, ka vismaz kādi konkrēti projekti atradīs ceļu pie skatītāja.

Atis Rozentāls ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors un *Jaunās Gaitas* redkolēģijas biedrs.

Māra Rāviņa

KO NOZĪMĒ BŪT LATVIEŠU IZCELSMES MĀKSLINIEKAM

Starptautiskā laikmetīgās tekstila un šķiedras mākslas izstāde *Daba, esība un tehnoloģija* (*Nature, Being & Technology*) no 7. novembra līdz 7. decembrim 2025. gadā notika pazīstamajā kultūras iestādē „Cotton Factory” Hamiltonā, Ontario, Kanādā. Piedalījās 29 izcili laikmetīgie mākslinieki no 16 valstīm – Latvijas, Igaunijas, Lietuvas, Norvēģijas, Polijas, Ukrainas, Serbijas, Francijas, Kurdistānas, Irānas, Krievijas, Amerikas Savienotām Valstīm, Meksikas, Jamaikas, Taizemes un Ķīnas.

Izstāde bija galerijā blakus galvenai izstāžu zālei, kur vienlaikus bija skatāmi starptautiski atzītā latviešu tekstilmākslinieka Egila Rozenberga darbi izstādē *Laika Zīmes* (*Signs of the Times*). Izstādes *Daba, esība un tehnoloģija* 29 mākslinieki savos darbos atspoguļoja tematiskus elementus, kuri atrodami Egila Rozenberga mākslā: dabiski materiāli / moderni materiāli, rokas darbs / mehānisks apstrādājums, jauns / pārstrādāts, tradicionāli procesi / moderni procesi.

Sākotnējā ideja par šo starptautisko laikmetīgās tekstila un šķiedras mākslas izstādes izveidi pirmo reizi tika apspriesta starp latviešu-kanādiešu tekstilmākslinieci Ilzi Godļevsku un kanādiešu mākslas mecenātu un nekustamo īpašumu uzņēmēju Robertu Zaidleru (Robert Zeidler), kad viņi tikās 2018. gadā Rīgā, Latvijā, Rīgas tekstilmākslas triennālē.

Roberts Zaidlers ir gadsimta sākumā celtas kokvilnas rūpnīcas „Cotton Factory” īpašnieks Hamiltonā, kuru viņš pārveidojis par kultūras un radošo centru ar mākslinieku darbnīcām, radošajiem uzņēmumiem un galerijas telpām, un kur notiek izstādes un pasākumi.

Kad Latvijas vēstniecība Kanādā meklēja telpas, kur rīkot Egila Rozenberga izstādi *Laika*

zīmes (*Signs of the Times*) pēc tās veiksmīgās norises Otavā, Kanādā, Roberts Zaidlers piedāvāja galerijas telpas šai izstādei savā „Cotton Factory”, kā arī papildus telpas grupas izstādei *Daba, esība un tehnoloģija* (*Nature, Being & Technology*), studentu laikmetīgās tekstilmākslas izstādei *Nākotnes* (*Futures*) un simpozijam par laikmetīgo tekstila un šķiedras mākslu *Mainīgās ainavas* (*Changing Landscapes*).

Mākslinieku grupa North Baltica Contemporary Arts (NoBa) tika izveidota, lai organizētu šīs izstādes un pasākumus. Tās dibinātāji ir Ilze Godļevska, Māra Rāviņa, Elizabete Ludvika, Diāna Atvara Kravis un Jānis Ivsiņš. *Daba, esība un tehnoloģijas* mākslas darbus no vairāk nekā 300 iesniegumiem izsludinātā starptautiskā konkursā novērtēja un izvēlējās žūrija.

Izstādē 29 mākslinieki no 16 valstīm

Izstādes *Daba, esība un tehnoloģijas* mērķis bija prezentēt plašai publikai ievērojamu latviešu laikmetīgo tekstilmākslinieku darbus līdzās ar kanādiešu un citu valstu laikmetīgo tekstilmākslinieku un akademiķu darbiem. Izstāde un simpozījs piedāvāja unikālu iespēju pulcēt cilvēkus no dažādām kultūras vidēm, ar dažādām interesēm un arī pieredzi, lai no jauna izpētītu laikmetīgās tekstila un šķiedras mākslas pasauli, gūtu iedvesmu, veicinātu radošu, stimulējošu starpkulturālu un starppaaudžu sarunu, veidojot jaunas saiknes un sadarbību pozitīvā, intīmā un atbalstošā vidē.

Izstādes tēma – daba, esība un tehnoloģija – tika uzskatīta kā iespēja dot ieskatu mākslas prakses pašreizējā virzībā: kā mākslinieki ietekmē cilvēces kultūru, izmantojot daudzveidīgas materiālas struktūras un inovācijas, un kā industrija un digitalizācija maina mūsdienu tekstilmākslas ainavu un sabiedrības uztveri par sevi.

Izstāde pauda tehnoloģijas integrāciju tradicionālās rokdarba praksēs, pārveidojot un attīstot tekstilmākslas (jeb šķiedru mākslas) valodu, ieviešot novatorisku, jaunu interpretāciju par mūsu būtību, identitātes izjūtu, attiecībām ar tradīcijām, vēsturi un dabu –

Kristina Austi (Lietuva) *Hybrid II* (2023) 165×187 cm. Žakarda audums, kokvilna, poliestrs, viskoze

kā mēs saistāmies ar radošiem procesiem un viens ar otru šajos strauji mainīgajos laikos.

Izstādē piedalījās pieci latviešu mākslinieki ar saviem darbiem:

Rolanda Krutova *Resurgo* (no latīņu valodas *resurgō* – „es atdzimstu”) (2023) uzrunā eksistenciālas bažas par haotisko, tukšo pasaules stāvokli, kas attālina no mūsu patiesā „es”, no mūsu spējam sapņot, apstāties, saglabāt atvērtu sirdi un saskatīt brīnumaino un skaisto dabā. Mākslinieks apraksta *Resurgo*: „Tas ir veltīts cilvēka saiknei ar dabu, cilvēces izcelsmei. Bieži savos darbos izmantoju savu senču dārzu, kurā sajūtu skaistuma un ilgu klātbūtni, kurā mēģinu iemūžināt atmiņas par ģimeni, savijot ziedu, koku un dārza pavedienus. Pēc daudziem gadiem esmu nonācis pie atziņas, ka ir tikai viens dabisks un līdzsvarots veids, kā būt: būt tuvāk dabai. Pat ja tas ir tikai kopjot un rūpējoties par mazu, mazu dārzu starp betona ielām un māju sienām.”

Ievas Krūmiņas darbs *Vientulība* (2019) pēta reālās telpas vientulības jēdzienu, ikdienas stresu, ko rada atrašanās svešu cilvēku pulī. Turpretim virtuālajā telpā mēs varam justies brīvāk, būdami kopā ar tūkstošiem citu cilvēku, kuri viens otru meklē, lai savstarpēji sazinātos. Viņas darbi ir radīti no pārstrādātiem, vienreizlietojamiem materiāliem, piemēram, polietilēna atkritumu maisiņiem. Mākslinieces darbos izpaužas jautājums – kādus materiālus un idejas, ko radījusi viņas paaudze, pārņems un kā pārveidos nākamā?

Vitas Plūmes žakarda audums, vīra portrets melnbaltos toņos, *Patterns of Thought* (*Domu Musturi*) (2025) apskata, kas tas ir, kas nosaka, kas mēs esam, kas mūs veido un kas ir kultūras informācijas un motīvu nesēji. Izmantojot ģimenes, cilvēku, dabas, pagātnes attēlus, modeļus, simbolus un dokumentus, viņas austie darbi ir metaforas personiskajai un kultūras identitātei, parādot personības nestabilitāti, maskēšanu un pastāvīgo transformāciju.

Ilzes Godļevskas darbs *Unseen Depths* (*Neredzētie dziļumi*) (2023) iedziļinās astroloģiskās enerģētiskās būtības noslēpumos, atklājot intuīcijas un tehnoloģijas vienotību, kur gan cilvēka prāta, gan industriālo rūpnī-

cu sistēmas ieņem un pārveido informāciju taustāmā formā. „Šis darbs pēta astroloģiskās ūdens zīmes – attēlojot Vēža aizsargājošo dabu, Skorpiona iekšējās zināšanas un Zivju apgaismoto brīvību. Izcelsme no instinkta, meditācijas un intuitīvas eksperimentēšanas, emociju dziļumi tiek pārveidoti par maigu skulptūru, kas izraisa vēlmi pieskarties.”

Living Archive (*Dzīvais arhīvs*) (2025) Kavi (Ilze Briede) videodarbs izseko senās tradīcijas, kultūras identitātes un digitālās transformācijas savstarpējās attiecības. Balstoties uz latviešu tautas mantojumu, darbs pēta, kā simboli, ģeometrija un materiāli, kas reiz bija iestrādāti funkcionālos priekšmetos un koka skulptūrās, var saglabāties mūsdienu kultūrā, pateicoties tehnoloģiskajai iztulkšanai. Iedvesmojoties no Visvalda Ozola koka skulptūrām Kanadas latviešu centrā Toronto, tautas motīvi tiek pārvērsti trīsdimensiju digitālās ģeometrijās. Pārejot no materiālās telpas uz virtuālo, šis darbs tradīciju uztver kā dzīvu arhīvu, kas saglabā kultūras atmiņu, vienlaikus ļaujot to pārinterpretēt un transformēt, izmantojot mūsdienu tehnoloģiskās izpausmes.

Izstādes *Daba, esība un tehnoloģija* mākslas darbu bagātīgā daudzveidība atklāja laikmetīgās tekstila un šķiedru mākslas dziļo, plašo attīstību un meistarību, atsaucoties uz skaidri redzamām mākslinieku tradicionālām amatniecības zināšanām un prasmēm, lietišķo tehnisko inovāciju apgūšanu, materiālzinātni, profesionālām pētījumu metodikām savos radošos procesos un dizaina originalitātē.

Līdzīgi Kavi (Ilze Briede) darbam, kurā tradicionālie simboli tiek pārinterpretēti, izmantojot jaunas tehnoloģijas, kurdu mākslinieka Roda Medhat piekārtais neona kilims *Hanging Kilim II* (2025) pārveido kurdu paklāja dizaina motīvus, izmantojot neofutūristiskas tehnoloģijas, saglabājot tekstilmateriāla maigumu, to vienlaikus pārvēršot gaismā, apvienojot iedomāto un reālo, kur tradīcijas un inovācijas saplūst. Tā kultūras relikvijas tiek pārveidotas gaismas formā.

Pētot tēmu par patiesām cilvēku savstarpējām attiecībām, tehnoloģijas arvien pieau-

gošo ietekmi mūsu ikdienas dzīvē, Katerinas Ablamskajas (Krievija/Serbija) gobelēns *Hole* (2023) izgatavots no džutas un pārstrādātiem materiāliem, vadiem un elektroniskajiem savienotājiem, atspoguļo viņas pieredzi par zaudējumu un meklējumiem mūsu jaunajā realitātē.

Franču māksliniece Brigitte Amarger savos darbos atkārtoti izmanto iepriekš lietotus materiālus kā rentgena attēlus, drukātas shēmas, kabelus, kā arī fragmentus no saviem iepriekšējiem darbiem, pārvēršot atkritumus par resursiem. Tie ir stāsti par atmiņām un metamorfozēm. Viņas darbs *Encoded Nature* (2025) ir metaforiska apvienība, kas pēta un apšaubā robežas starp cilvēcisko un mākslīgo, ar lēno amatnieku roku darbu un digitālo plūsmu ātrumu.

Kristīnas Austi (Lietuva/Norvēģija) darbs *Hybrid II* (2023) ir auster ainavas attēls starp atmiņu un iziršanu. Atgādinot tradicionālos vēsturiskos gobelēnus, tas izšķīst atvērtos pavedienos, atklājot trausluma un pārvērtības sajūtu. Daba pretojas ierobežojumiem, bet digitālie tīkli uzbrūk. Apvienojot ar roku austos un algoritmiskos procesus, darbs pēta spriedzi starp klātbūtni un zaudējumu, organisko un tehnoloģisko.

Kadi Pajupuu (Igaunija) „Multiweave” tehnoloģijas radītais darbs *Listed Souls* (2023) ir iedvesmots no ģimenes ierakstiem, tabulām, rūpīgi ar roku rakstītām piezīmēm, kuras atrodas nelielas baznīcas arhīvos Dienvidigaunijā, kā arī no grāmatām, kuras piepildītas ar īsām piezīmēm par cilvēkiem, kuri reiz dzīvoja.

Plaši apmeklēts simpozījs

Mainīgās ainavas (*Changing Landscapes*) simpozījs noritēja 2025. gada 22. novembrī Cotton Factory, piedāvājot izpēti un dialogu par tekstila/šķiedru mākslu un tās plašāko ietekmi uz kultūras un laikmetīgās mākslas attīstību. Simpozijā piedalījās ap 65 cilvēki un bija iespēja sekot līdz simpozijam virtuālajā tiešraidē. Simpozija iesākumā mākslinieki radīja savas prezentācijas, daloties ar savu radošo procesu un personīgo skatījumu uz to, kā tekstil/šķiedru māksla saistās ar viņu dzīvi.

Vita Plume (Latvija/Kanāda) radīja savu darbu kolekcijas, stāstot kā tekstila tehnoloģijas un tehnikas tika izmantotas, lai interpretētu viņas latviešu un kanādiešu identitāti. Fuzzy Mall Art (Kanāda/ASV) stāstīja par saviem lielformāta portretiem, kuri veidoti no pārstrādātiem audumiem, pieminot tehnoloģijas neizbēgamo ietekmi uz sabiedrību un viņa paša radošo procesu.

Yunting Lee (Ķīna/Kanāda) tēmā „Lēns darbs ātrā laikā” stāstīja par savu vizuālo ceļojumu sevis atklāšanā, konceptualizējot to ar analogo pikseļu palīdzību, kur radošā procesā katras lentes ar roku veidotais locījums pārstāv atmiņas fragmentu, un šūšanas process kā intīms roku darbs ar prātu un sirdi, vadoties pēc senās ķīniešu filozofijas Tian Ren He (cilvēka un dabas vienotība).

Kristina Austi (Lietuva/Norvēģija) stāstīja par savu radošo procesu, kas iesaista Baltijas folkloru, mitoloģiskas figūras un mūsdienu hibrīda formas, izmantojot aušanu gan kā vizuālo valodu, gan metodi, lai veidotu daudzslāņainus stāstus, apvienojot ar rokām zīmētus motīvus, AI (MI) radītus attēlus un digitālo stellu tehniku.

Jacobo Alonso (Meksika) savās daudzslāņu filca skulptūrās pievēršas ķermeņa izpētei caur dažādu disciplīnu pētījumiem un skatītiem.

Kadi Pajupuu (Igaunija) iepazīstināja ar savu „Multiweave” aušanas sistēmas attīstību, kas iedvesmota no 3D drukas, daloties ar studentu un mākslinieku projektu attēliem.

Diskusijā spriež par tekstilmākslas attīstību

Pēc prezentācijām notika „apaļā galda” diskusijas, kuras vadīja Ilze Godļevska. Pirmā tēma bija *Mainīgās ainavas. Kas ir mūsdienu tekstilmāksla? Kā tā ir attīstījusies?* Sarunās piedalījās Beatrijs Sterk (Nīderlande), Maja Gecic (Serbija), Jonatan E. Jurkowski (Polija). Tika apspriesti jautājumi par tekstilmākslas / šķiedru mākslas definīcijas attīstību ārpus „amatniecības” prakses konteksta, ņemot vērā, ka arvien vairāk laikmetīgās mākslas mākslinieki savā radošā procesā

sā izmanto tekstilu/šķiedras materiālus un prakses un tekstilmākslinieki pēta un integrē jaunas tehnoloģijas savos darbos. Piemēram, māksliniece un pedagoģe Maja Gecic savā darbā *Tapetum Lucidum* (Gaismas gobelēns) (2025) apvieno digitālo animāciju, 3D simulāciju un skaņu lai pārveidotu gadu gaitā izstrādātos personīgos tekstilmateriālu rakstus par digitālām tekstūrām. Attēli atkārtotas, mirdz un elpo, pārveidojot funkcionālo dizainu par poētisku atmiņu.

Otrā apaļā galda tēma bija *Tekstilizstrādājumi dažādās vietās un telpās*. Sarunās piedalījās Suzanne Carte (Burlington Art Gallery galvenā kuratore), Nithikul Nimkulrat (Taizeme/Kanāda) (māksliniece, grāmatas *Crafting Textiles in the Digital Age* autore, pedagoģe), Deborah Wang („Design TO” mākslinieciskā direktore un kuratore). Sarunas atklāja, kā dažādi dizaineri un iestādes attiecas pret tekstila un šķiedras mākslu un kā izmanto tekstilizstrādājumus.

Pēc šīm diskusijām Ieva Krūmiņa (Latvija) virtuāli prezentēja savus darbus un dāsni dalījās pieredzē, kā viņas radošais process palīdz atrast līdzsvaru mūsu nepareģojamā, mainīgajā pasaulē. Viņas delikātie, skaistie un detalizētie darbi ir veidoti no ikdienā sastopamiem materiāliem.

Simpozījs noslēdzās ar Ilzes Godļevskas vadītu radošo darbnīcu, kurā cilvēki varēja eksperimentēt ar dažādiem materiāliem, lai taisītu objektus, kas atspoguļo viņu pašu attiecības ar tehnoloģijām. Pēc tam bija iespēja visiem kopīgi apmeklēt izstādi *Daba, esība un tehnoloģija* un Egila Rozenberga izstādi *Laika zīmes*.

Izstāde *Daba, esība un tehnoloģija* un simpozījs *Mainošās ainavas* deva latviešu izcelsmes māksliniekiem iespēju dalīties ar saviem radošiem procesiem, kā arī izpētīt, ko nozīmē būt latviešu izcelsmes māksliniekam un līdz ar to atklāt, kas vieno vai atšķir latviešu izcelsmes mūsdienu māksliniekus plašākā internacionālā laikmetīgās mākslas kontekstā.

Izstādes bija labi apmeklētas. To veidotājiem, sponsoriem un atbalstītājiem tika veltītas iedvesmojošas atsauksmes un sirsnīga pateicība.

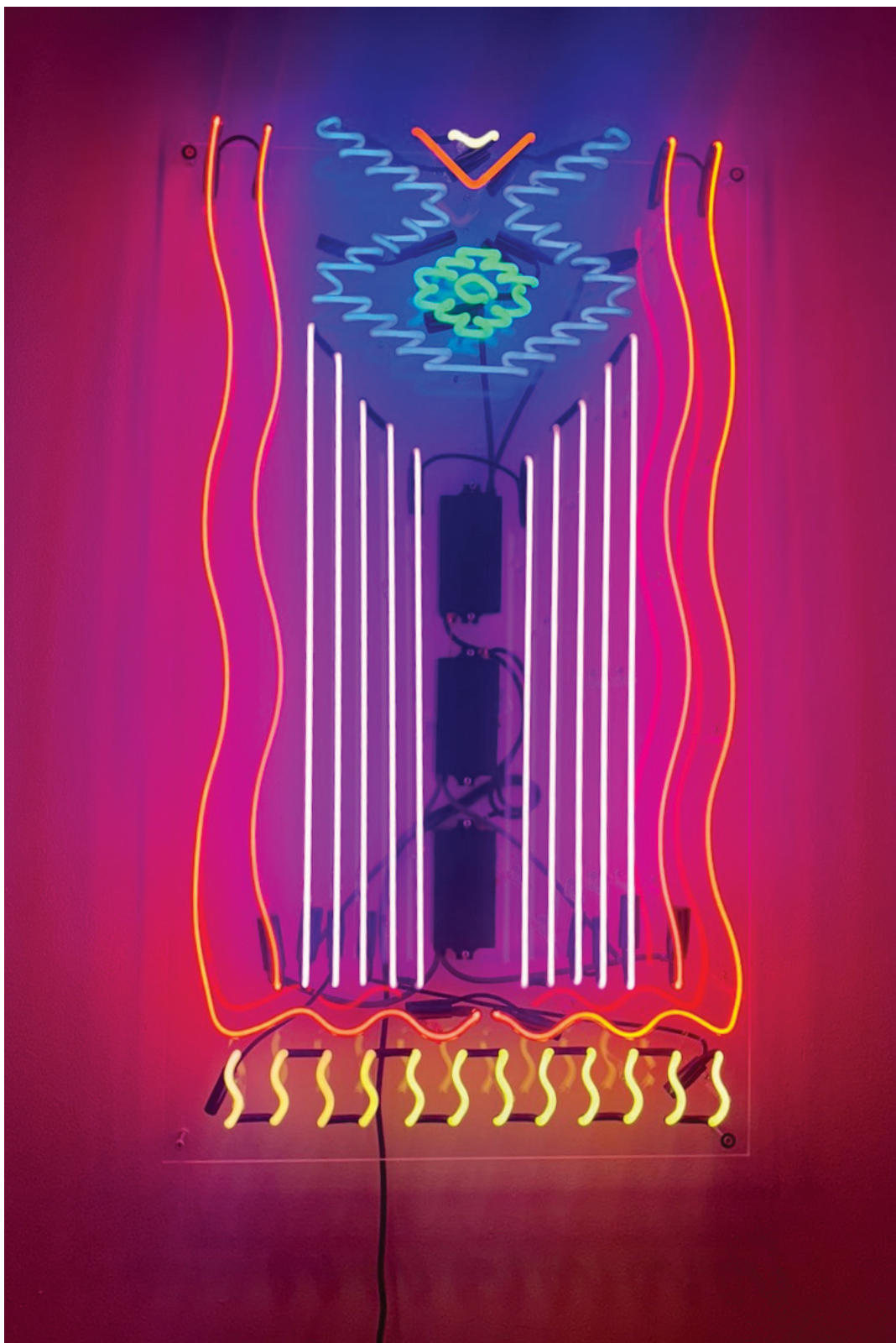
Tuvāku informāciju par *Daba, Esība un Tehnoloģijas* izstādi un simpoziju *Mainošās Ainavas* var atrast NoBa Instagrama platformā

<<https://www.instagram.com/noba.contemporary>>

un mājas lapā

<<https://www.nobacontemporary.com/>>.

Raksta autore Māra Rāviņa ir NoBa vicepriekšsēde, izstādes *Daba, Esība un Tehnoloģija* (*Nature, Being & Technology*) kuratore.

Roda Medhat (Kurdistāna). *Hanging Kilim 2* (2025) 61×107 cm. Stikls, neons, un akrils.

Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

Baiba Magdalena Eglīte

INGMĀRS USAS. VIŅŠ SMEJAS VAI RAUD?

„Par ko tu smeijies? Vai varbūt raudi?” es jautāju gleznotājam Ingmāram Usas (1970.), ļaujoties viņa gleznas *Jūlija liturģija* pretrunīgajā atbalsī manī. Neteikšu, ka man patīk izjūtu kopums, kas uznirst, vērojot atbaidošo monstru, kas šķiet izaudzis no milzīgās izvadproduktu kaudzes, ar svētlaimīgu izteiksmi raugāties debesīs, kur pašam uzaudušies smagu mākoņu apšaubāmie spārni... Bet svētlaimes izteiksmi alegoriskā monstra sejā rada sulīga arbūza negausīga testēšana. Arbūzs ir tik salds un lipīgs, tik gards, tik sulīgs, tik iekārojams, ka kontrolēt pašam sevi ir neiespējami. Sarkana, bieza salda sula šķīst uz visām pusēm, dāsni nolīst zemē, kur mētājas aizgrauzti arbūza gabali..., bet man kļūst baisi. Vai tiešām mēs, commedia dell'arte civilizācija, esam tādi? Liekulīgi, nepieēdināmi patērētāji, agresīvi un nespējīgi..., kad ķermenis milzīgs, bet galva un locēkļi kā mazam bērnam?

„Jūlijs, karstais lipīgais mēnesis. Bērnībā Liepājas tirgū ieradās tumšie tirgotāji no Kaukāza ar arbūzu kravām, un laimīgi bija tie bērni, ko pasauca palīgā izkraušanai. Par to varēja izvēlēties un saņemt algā vairākas šīs milzu ogas.

Arbūzs nav vienkāršs auglis. Nē. Tā ir mīkstā miesa, krustā sists cukurs, laicīgās svētlaimes relikvija ar melnām sēklām kā grēku sarakstu. Tās šķīda uz visām pusēm, jo splaudījāties mēs jautrības un laimes pārņemti. Un vēlme pēc VĒL! Un tikai vēlāk saprotam, šī nav tikai barība. Šī ir arī Pieredze, kas iezīmē robežu starp patēriņu un paškritiku. Bērni melnās sēklas izspļauj ar smiekliem. Pieaugušie tās pedantiski iztīra, apēd gardumu ar baudu un klusumā.

Tāda neliela filozofiska ironija par dzīves stila, vecuma un attieksmes maiņu. Jo vecāki kļūstam, jo vairāk pieņemam diskomfortu kā normu. Pat arbūzā. Un Sarkanais Saldaiss cukurs, tas nav tikai

pārtikas produkts. Tas lip pie pirkstiem kā apvainojums par pēcpusdienas grēku, kas vaino indivīdu par prieku, ko tas piedzīvojis. Kad arbūzs tiek iegriezts un sula notek pār virtuves galda malām, mēs klusībā dziedam psalmu „Ēd, mans bērns, jo sezona ir īsa, bet cukurs nebeidzams.”

Te nu mākslinieka paša nevainīgais stāsts par gleznas izcelsmi. Bet glezna runā savējo. Tā pārsniedz individuālas pieredzes atziņu robežas un kļūst par globāla mēroga sardoniskiem smiekliem... Nevienu mākslinieks nekritizē un nevaino. Tikai pasniedz spoguļi. Katram un visiem kopā.

Ingmārs Usas. *Jūlija liturģija* (2025) 205×160 cm a./e.

Sevi viņš uzskata par Klaunu. Izstudējis visus senos *commedia dell'arte* tēlus, sev viņš izvēlējis Arlekīnu, kura tēls var simbolizēt kosmiskas skumjas, spēles ar Nāvi un postulēt „ES NESOLU, KA TEV PATIKS VISS, KO TU REDZĒSI” ...

„Klauns ir dvēseles ķermis, mans alter ego”, saka mākslinieks. “Viens no maniem pirmajiem gleznu tēliem. Arlekīns. Tapis kā atbilde „... kā man riebjas tā Tava māksla, Ingemār!”.

Mākslinieka dzīvoklī vesela siena atvēlēta Arlekīna portretiem. Arlekīna dvēseles stāvokļiem. Ar āksta cepuri galvā. Ar skumjām acīs un melnām asaru straumēm pār rūpīgi nogrimētiem vaigiem. Iekomponēti tondo formātā tie sev atvēlēto telpu piepilda ar daudzveidīgām minora spektra emocijām.

Bet pie pretējās sienas nežēlīgs pavecas sievietes portrets. Skolotāja. Tādas skolēni dēvē par knīpstangām. Sadēdējusi pati savā perfekcijā un priekšrakstu izpildē, aiz cietās sejas paslēpusi absolūti visu, un no visa atteikusies, viņa sevī nes mazāko klašu skolniecīņa stindzinošās bailes...

Un tepat vairāki ne mazāk nežēlīgi sieviešu tēli. Tie pieder pie jaunākās gleznu sērijas *Vecums. Sievietes mūžs*, kas tapusi vērojot savu 90 gadīgo mammu, un droši vien turpināsies, vērojot sevi.

Interesanti, ka visās kompozīcijās dažāda vecuma sievietes demonstrē (uz salmiņa vai kociņa) uzdurtu milzīgu mušu. Laika gaita ir nežēlīga un Ingmārs Usas nav glaimu gleznotājs.

Mākslinieks ir seno kultūru mitoloģijas un simbolikas izzinātājs, tālab arī skatītājs tiek aicināts meklēt atbildes savā pieredzē jeb senos priekšstatos.

Tomēr atstājot mušas daudzveidīgo simboliku otrajā plānā, viņš nežēlīgi secē visas tās ārējās izmaiņas, ko sievietes ārienē iekodē gadi. Varētu šķist, viņš zobojas, izsmej... Nebūt nē. Viņš uzskatāmi pauž nežēlīgo patiesību. „Dzīve ir forša pamatlieta, bet beidzas ar nāvi. Tas ir izzīņas ceļš, kas noved pie filozofiskiem jautājumiem, bet ko nevar noiet, jo mūžs ir pa īsu.”

Vēl viena tēma rosina mākslinieka iztēli. *Divcilvēks*. Dubultgalvu un dubultdvēseļu saimnieks. Vairāk kā 60 tušas zīmējumos Divcilvēks nav Siamas dvīnis. Tas ir cilvēkveidīgs radījums ar divām galvām uz diviem kakliem, bez acīm un bez ausīm. Toties divām mutēm. Tāds pagēr no dzīves divreiz vairāk. Viņš ir produkts. Laikmeta produkts.

Jā, Ingmārs ir filozofs. Dzīves lielo likumsakarību formulētājs glezniecības valodā. Un profesionālā kultūrā. Pirms studijām LMA glezniecības nodaļā beidzis koktēlniecības nodaļu Liepājas Lietišķās Mākslas vidskolā, viņš uzskata, ka gleznai jābūt atbilstošai rāmim, un savus darbus viņš greizsirdīgi vēlas redzēt sev apkārt, jo gatavojas personalizstādei Cesvaines pilī nākošajā pavasarī. „Man patīk, ka darbs pieder man pašam. Gribētu, lai nebūtu vajadzības kādu no tiem pārdot. Katrs ir izdzīvots, tā ir mana dzīve, mana dienasgrāmata.”

Viņš nenosoda un neiznīcina, neslavē un necildina. To viņš atstāj skatītājam. Savās gleznās viņš noformulē procesa rezultātus. Un savu slēpto mīlestību, līdzietību un sāpi. Viņš aicina skatīties dziļāk, izpētīt telpisko vēstījumu fonā, kur atklājas viņa pietāte pret 16. g.s. renesanses autoru, īpaši nīderlandiešu mākslas mantojumu. Rūpīgi izstrādātās detaļas ieved skatītāju telpas un mākslinieka personības dziļuma noslēpumos.

Ingmāru gribas dēvēt par eksistenciālu domātāju, kurš meklē vispatiesāko domas formu. Galvenais ir doma! Un tā ne vienmēr ir vizuāli estētiska. Bet ja nav domas, tad mākslīgums in your slas darbā atklājas tikai profesionāls amats. Un humors arī ir gudrības forma.

„Kā tu vari izturēt šo gleznu nežēlīgi emocionālo vēstījumu savā dzīvojamā istabā?” jautāju māksliniekam.

„Pajautā to manai sievai.”

Jautāju Inesei. „Laikam esmu pieradusi”, viņa atbild. „Un man patīk, jo redzu arī kādu viņa personības daļu bildēs. Ar citām es nespētu un negribētu sadzīvot”.

Mākslas zinātniece Baiba Magdalena Eglīte strādā Pasaules latviešu mākslas centrā Cēsīs.

Kārlis Kanderovskis

PILOŠĀ ZEMAPZIŅA

PĒTERA KĀRKLIŅA SIRREĀLISMS

Es satiku Pēteri Kārkliņu Čikāgā pirms trīspadsmit gadiem, krietni pirms pārcēlos uz Latviju un vēl pirms tika atvērta pirmā PLMC galerija Cēsīs. Tajā laikā es īrēju nelielu galeriju un mākslas darbnīcu slavenajā Flatiron Arts ēkā Vikera parkā, vienā no netaudzajiem Amerikas rajoniem ārpus Ņujorkas, kur jūtama tā pati dzīvā, radošā enerģija.

Tur pārceļoties, es pamanīju viņa vārdu ēkas īrnieku norādēs. „Viņš noteikti ir latvietis,” nodomāju. Kāda iespējamība?

„Kas ir Pēteris Kārkliņš?” es jautāju saviem jaunajiem kaimiņiem.

„Viņš mums nekad nerāda savus darbus,” teica viens.

„Neviens nekad nav redzējis viņa darbnīcas iekšpusi,” piebilda otrs. „Viņš naktīs nemaz neguļ,” sacīja trešais.

Pēteris bija pazīstams ar to, ka naktīs pilnā skaļumā klausījās Māleru, Brukneru, Vasku un Bēthovenu. Viņam bija vientuļnieka reputācija. Kaimiņi raksturoja viņu kā impulsīvu, noslēgtu, varbūt pat nedaudz biedējo-

"Ja ieskatīsies pietiekami dziļi sevī,
tu atklāsi biedējošu universālumu."

-Pēteris Kārkliņš

šu. „Viņš izstādās īstās galerijās, viņš ir pārāk labs mums pārējiem,” man teica kāds.

Galu galā es tomēr iepazinos ar Pēteri, pat redzēju viņa darbnīcu no iekšpuses. Viņš dalījās ar mani savā mākslā, un mēs kļuvām par draugiem. Mēs runājām latviski, lai gan viņš pats Latvijā nekad nav bijis.

Mēs runājām par mākslu, par to, kā viņa dzīvi pilnībā mainīja vācu gleznotāja Maksa Ernsta retrospektīvā izstāde Čikāgas Mākslas institūtā 1961. gadā. Viņam ir ļoti spēcīgi viedokļi par mākslu: „Rotko nav nekas labs,” viņš man reiz teica, teju ķecerīgs apgalvojums, taču pilnīgi atbilstošs Pēterim, kurš ļoti augstu vērtē dominikāņu mūka Meistera Ekharta mācību. („Būt tukšam no lietām nozīmē būt pilnam ar Dievu.”) Lai gan viņš sauc Andrē Bretonu par „augsto priesteri”, Pēteris pats sevi īsti neuzskata par sirreālistu, viņam tuvāks ir paša apzīmējums „poētiskais imidžists”.

1952. gadā mākslas kritiķis Harolds Rozenbergs ieviesa terminu „action painting” (“darbības glezniecība”), lai aprakstītu tādu mākslinieku kā Frenca Kleina un Džeksona Polloka darbus.

Pētera pieeju varētu saukt par „action drawing” – darbības zīmēšanu.

Viņš saka: „Zīmējumi notiek man. Es sāku zīmēt, un tad fiziski reaģēju uz savām mazaizām kompozīcijām, es lokos, kustos, rucu un stenu. Paldies Dievam, ka to daru naktī, kad neviens neredz, citādi domātu, ka esmu pilnīgi traks... Es neveidoju kompozīcijas intelektuāli – es tās veidoju ar ķermeni. Es lokos, kustos, ļaujos līnijām; ja šī līnija mani velk pa labi, tad eju turp, pēc tam atpakaļ pa kreisi, šūpojos augšup un lejup kā bokseris ringā.”

Pēteris dokumentē šo procesu – vietu, laiku un reizēm pat skaņu celiņu – mazās piezīmēs uz savu zīmējumu aizmugures.

Pēteris bieži ar lepnumu runā par savu vectēvu, Latvijas armijas leitnantu Arnoldu Landovski. Vienu reizi viņš man pieminēja, ka pats ir piedzimis Mocarta dzimšanas dienā 27. janvārī, gandrīz tajā pašā stundā, kad sarkanā armija atbrīvoja Aušvici. Mēs runājām par pēckara Vācijas šausmām. Viņa gimenes laiks Zedorfas bēgļu nometnē bija

īpaši smags, salīdzinot ar daudzu citu pārvietoto latviešu pieredzi.

Viņš stāstīja, kā bērnībā, pirmoreiz ierodoties Čikāgā, viņu biedējis „El” vilciena rēcošais troksnis virs galvas, un par garo ceļu no Elisas salas pāri Amerikai. Viņš atcerējās, kā, raugoties ārā pāri Amerikas ainavai, viņam šķitis, ka, salīdzinot ar pēckara Vāciju, šeit ir tik daudz gaismu, „it kā zvaigznes būtu nokritušas no debesīm.”

Viņš man stāstīja par bērnības nakts murgiem, drudža sapņiem un to, kā četros gados gandrīz nomira no difterijas. Kāds vācu ārsts, kā viņš saka, „izvilka mani no zārka”. Kopš tā laika Pēteris ir cienījis visus ārstus, cieņa, kas vēlāk viņu satuvināja ar kubiešu – amerikāņu psihiatru, ar kuru viņš izveidoja ilgas un auglīgas draugu atiecības; šīs attiecības viņam palīdzēja pārvarēt iekšējās bailes un saglabāt radošu, produktīvu dzīvi.

Man mieru dod doma, ka šovakar, tālajā Čikāgā, Kārkliņš ieslēgs Vaska mūziku, paņems savu skiču bloku un atkal locīsies, kustēsies, rūs, stenēs un zīmēs.

Pēteris Kārkliņš ir viens no visapgarotākajiem māksliniekiem, kādu man jebkad ir bijusi privilēģija pazīt.

Man ir liels gods iepazīstināt Latvijas sabiedrību ar viņa darbiem.

Pilošā zemapziņa: Pētera Kārkliņa sirreālisms

PLMC Sīpoliņa galerijā. Lielā Skolas iela 6, Cēsis, LV-4101.

Izstāde apskatāma līdz 2026. gada 10. maijam.

Kārlis Kanderovskis ir Pasaules latviešu mākslas centra kurators

REALITĀTES SKARBIE VAIBSTI

Linda Nemiera. *Aizliegtais grāmatu klubs*.
Romāns. Zvaigzne ABC. 2025

Esmu sekojusi Lindas Nemieras rakstītājas azartam no laika, kad viņas fantāzijas žanrā radīto romānu pāradresēju izdevniecībai Zvaigzne ABC, kur Linda sastapa savu īsto redaktori un noslīpēja savu īpašo rokrakstu, prasmi rakstīt raiti, aizrautīgi, nepretendējot uz Murakami lomu latviešu literatūrā. Savulaik izlasīju romānu par Rīgas raganām un pārliecinājos, ka vēlme maksimāli salikt romānā iegūtās zināšanas par Rīgas namu arhitektūru un vēsturi bremsē sižeta virzību, sastindzina gan galvenos tēlus gan papildpersonāžus. Piedāvājums uzrakstīt pārdomas par romānu *Aizliegtais grāmatu klubs* bija izaicinājums, vai ierastais *denbrauniskais* paņēmieni iegrimt enciklopēdismā atkal gūs virsroku.

Tālab tišuprāt nelasīju jaunākā romāna anotācijas, lai ar nezinātājas skatu iejustos rakstnieces fantāzijas pasaulē. Re, uzreiz sastapos ar cita veida žanru! Tam ir attāla līdzība ar Stīga Larsona literārajā aprītē ievesto meiteni ar pūķa tetovējumu. Lindas psiholoģiskajā trillerī pūķenes ir piecas un vietējās dzīves mīklas viņas gana grūti, gana liču loču stīgas ejot, visnotaļ loģiski un mērķtiecīgi saauž vienotā audeklā.

Piecas grāmatmīles dzīvo nelielā Vidzemes pilsētiņā. Līdzās mežs, idiliskas ainavas, sadzīviska tīrība un tīkamas savstarpējās attiecības. Tā ir dzīve, pēc kuras mēs tiecamies. To otro – pretējo eksistences pusi labprātāk izdzīvojam grāmatās. Sieviešprāt pasaule varētu vienmēr no rīta izgaismoties rāmā labskanā, ja vien daži it kā nejauši un savstarpēji it kā nesaistīti notikumi neapzīlbinātu acis. Un piecas dāmas sāk līmēt kopā it kā ikdienišķās, izteikti personīgās un profesionālajā darbībā piedzīvotās mazās novirzes.

Mazpilsētiņā kā it visur gadās šādas tādas neparastības, it kā neizskaidrojamas dīvainības, it kā novirzes no normas, par kurām varētu nedomāt, nepievērst uzmanību, bet ti-

kai pulciņā pačalot. Romānā vainīgas ir grāmatas, kas aizved piecas varones citādā iztēles un domu pasaulē, kur mīklas minēt palīdz arī dāmu profesijas. Taču ar šīm īpašībām vien nepietiek, romānā izveidots grods sociālo un politisko notikumu kritikas slānis, kas saaužas ar kriminālromāna cienīgu intrigu.

Agnese kā īsta aroda meistare sāk meklēt likumsakarības attiecībā uz pazudušajiem cilvēkiem un jo īpaši sāpīga ir brāļa neloģiskā pazušana. Varone atceras, ka nekas nevar pazust bez pēdām. Kaut kur kaut kas atrodas. Ja vien ir laba redze, treniņš un motivācija. Motivācijas romāna varonēm ir pārpārēm. No nelielas sniega pikas tiek velts aizvien milzonīgāks sniegavīrs. Velšana liek lasīt ar neatslābstošu interesi, sekot otrā plāna tēlu līdzdalībai notikumos un norādēs. Kā arvien Lindas literārajos darbos tīkama ir valodas dinamika, notikumu negaidītie pavērsieni un satraukums, ko rada tēlu vizualizācija.

Grāmatas pēcvārdā Lindas amata brālis rakstnieks Modris Pēteris atzīmē: „Sižets ne tikai ievieļ lasītāju notikumu gaitā, bet uzjunda ziņkārī, kas mudina pašam meklēt atbildes uz visām mīklām. Atsauces uz nacistu un PSRS zinātnieku pētījumiem militāro

tehnoloģiju jomā norāda meklējumu virzienus un padara aprakstītos notikumus ļoti reālistiskus.” Un patiesi romāna grodākās vietas sākas ar simtgadīga zinātnieka vienatni, elēģiskām pagātnes atmiņām un negaidītu viesi, kurš simtganieku aizved uz viņa veco darba vietu. Vecais zinātnieks sajūt savu vērtību un seko bijušajam audzēknim, arī jau septiņdesmitgadniekam Celmam. Meža dziļumos noslēpusies kādreizējā PSRS kara izmēģinājumu bāze mūsdienās ir pārprofilējusies. Te sastopas ārvalstu pētījumi, latvieša izcili noslēpumainā Edvarda Liedskalniņa mītiskās zināšanas, būvējot korallu pilsētu Miami, arī Mstislava Keldiša pētījumu baisā robeža, kuru viņš nevēlas pārkāpt un pats labprātīgi pieliek punktu savai dzīvei. It kā zināmi fakti, taču romāna dzīpari savijas neierastās krāsu kombinācijās, atklājot mūsdienu zinātnes pētījumu un izmēģinājumu skarbo vaibstus. Nežēlību un bezpersoniskumu lieko atklājumu vārdā. Un noklusējumu par saņemtiem atklājumiem.

Romānā „Aizliegtais grāmatu klubs” darbojas vairākas vēstures personas, tiek atainoti reāli pētījumi. Dabiski, ka man radās vairāki jautājumi un galvenais no tiem – cik daudz patiesības un izdomas savīts kopā? Atbilde atradu Lindas biogrāfijā. Romānā izvēlēta tēma gan tieši gan pastarpināti sasauca ar Lindas pēcvīdusskolas profesijas izaicinājumiem un meklējumiem, kas apliecināja augstu ticamību. Kādā intervijā Linda stāsta: „Mana amata nosaukums bija ļoti smalks – Gaisa spēku štāba operatīvās daļas plānošanas speciālists. Bet pārsvarā darbs bija saistīts ar NATO instrukciju tulkošanu – tulkoju, kā pareizi lietot NATO telefonus, no kuras puses jāiekāpj helikopterā, kā pareizi dzīvot NATO paspārnē... Biju lietvedītis ar ļoti svarīgu amata nosaukumu. Nostrādāju divus gadus. Vispār man ļoti patika, jo bija lielisks kolektīvs, jauki cilvēki, atmosfēra, attieksme citam pret citu. Tur armijā bija liela kopības sajūta un sajūta, ka dari darbu visas Latvijas un tās sabiedrības labā.”

Piecas romāna grāmatmīles pakāpjas augstāk par vienkāršu dzīvošanu klusā provinces pilsētīnā. Jo šodien nekur vairs nav provinces, arī šajā romānā sastopas pasaules mīklas un noslēpumi, kas ietekmē cilvēka veselību, drošību, izdzīvošanu, mīlestību un laimes mirklus. Galveno romāna personu zināt-

kāre un atraktīvā domāšana, citāda skatījums gan uz Otrā pasaules kara gan pēckara gadiem, gan uz šodien un visvienkāršāko ikdienas radīja sajūtu, ka mēs katrs varam savu iespēju, prātu un mīlestības vārdā darīt labu savai valstij, savai zemei, savai tautai. Arī atainojot intriģējošu skarbu realitāti un riskantas tēmas ar nemierpilnu gaišumu.

Eva Mārtuža

MAZO FORMU MEISTARSTIĶI

Jānis Rokpelnis. *Nomods*. Rīga: Neputns, 2025.

Kāpēc radās vēlme atgādināt, ka latviešiem īpaši tikama ir mazo formu lirika, kuru pamatu pamats ir dainu četrindes un beidzot ar haiku pakāpdarinājumiem? Viens no iemesliem ir noturīga tradīcija, pat ļoti spēcīga no laika gala, kad dainas atkāpās ēnā, paveicot ceļu tai dzejai, kuru lasām vismaz pēdējos 150 gadus. Jānim Rokpelnim līdz 150 gadiem vēl gana ko dzīvot, taču īsformā tapušās dzejdomas sen jau pārsniegušas šo skaitli. Arī *Nomods* ir īso distanču skrējējs. Varbūt olimpiskais? Mazliet ironiski skan, taču, kā smeijies, autors pats uzprasās izcelt viņa dzejas pašironisko toni, salīdzinājumus, dzīves dzejiskā izteiksmē iesmejamus vērojumus.

Grāmatā *Vārdu noslēpumi* par personu vārdu skaidrojumiem un vēlāk atkārtotajā izdevumā *Mīlestībā dzimis vārds* to autors Gunnars Treimanis meklējis īsus, kodolīgus dzejoļus ar pabeigtu asprātīgi elegantu domu un nonācis pie secinājuma, ka visprecīzāk sievietes raksturo dzejnieks Jānis Rokpelnis. Vai *Nomods* joprojām kodolīgi atklāj mīlas daudzšķautnību? Vai varbūt zaudējumu sāpju iespaidā izplēnējusi ir visdziļāko jūtu vārdu daudzveidība? Kādas ir variācijas, un vai mīlas rainiskā mīla spēj ilgt dzejas mūža garumā arī mūsdienās? Autors šo īpaši jūtīgo tēmu izstāsta caur rozēm grāmatas trešajā sadaļā par ziediem un to noziegumiem, izrādās par ziedu noziegumiem var dziedāt.

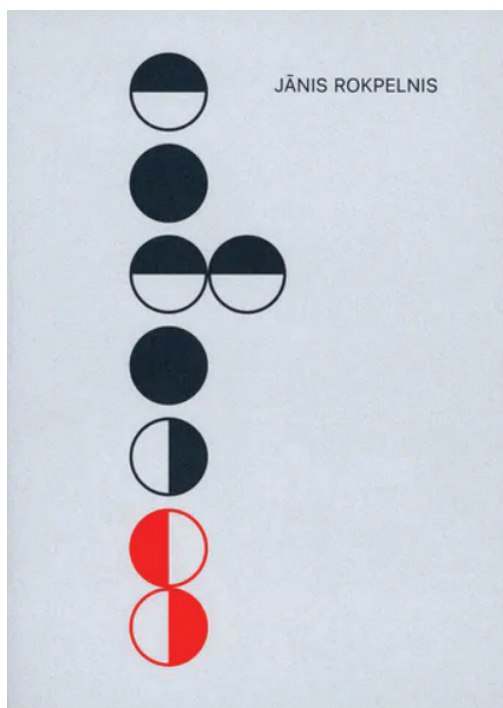
Īpaši par rozēm. Dzejnieks lūdz neatstāt viņu aci pret aci ar rozi, jo rozes mēdz gaudot un nav neviena, kas varētu „nogriezt rozes skaļumu” (48.,49.lpp.), lai tā graciozi grozās uz autora kapa. Rozes daudzveidīgās iespējas atklājas visā sadaļā, man patika retoriskais jautājums, kāpēc rozēm būtu jāzied uz ceļa. Skaistā paradoksi šajā sadaļā ir īpaši iespaidīgi, lēnām pārejot putna tēmā un kā visā krājumā ikreiz attopoties pie aizmūža marmora kapenēm.

*rozi var nokaut roze
nevis dārznieka šķēres
bet gribu es sevi nozagt
no visām ziedlapu bērēm* (53. lpp.)

Pirmā sadaļa aizved uz posta vietu, kur ik mirkli var uzrasties ogles un atdzīvoties uguns vieta, kur neviens neuzzinās sērkokļa viedokli par uguni, kur sienas tik plānas, ka jāklūst klusam kā pelītei. Tā ir skumju savādota savdabīga oda garīgam tukšumam jeb hruščovenes skartam mājoklim, kur nodziest elektrība, vēss pagrabs un „melni sagērbusies tumsa/ uz tava sliekšņa kājas slauka” (19.lpp.) Šajā sadaļā fascinē dzejnieka jūtīgums, vēsi ironiskais vēstījums, uzburtie ikdienas tēli, kas pārtapuši laikmetam raksturīgās gleznās. Rokpelnis eleganti apvieno un sintezē gūtos ikdienas iespaidus, tos nepretstatot, vien atkailinot ar patiesības pieskārienu, tādējādi padarot ikdienu ne vien par izteiksmīgu, bet arī nekaitrīgu mākslas tēlu.

*lielā splāvienā mītu
tajā bez mītas iros
tomēr pat splāvienā šajā
atspīd pa saules zaķim
ko pasaulē gaistošajā
acs saķer* (21. lpp.)

Otro sadaļu vēlējot nodēvēt par dziesmas savādo varu, jo autoraprāt vienmēr pastāv iespēja nedziedāt barā (35. lpp.) Te groteska Rokpeļņa dzeja ir izkopta līdz lielai pilnībai, taču tā neaizvairo mūziku. Kaut kad tālajā 1986. gadā pirms un pēc intervijas televīzijā es vedu mājās toreiz jau stipri slimo un pusaklo Arvīdu Griguli. Ceļš gana pagarš. Sāku viņu iztaujāt par dzejniekiem. Lūdzu noraksturot. Skarbi viņš izteicās par Rokpelnī: „Rokpelnis zina vārda jēgu, bet bez saprašanas, kas vārds.” Izklusējās kā pretruna; zina jēgu, bet nesaprot vārdu. Rau, laiks ir aizritējis! Dzeja raksta savu vēsturi, atliek ti-

kai ieklausīties papīra mēmumā (33. lpp.) un „arfa pilna ar straumēm / kas nāvi traumē” (30. lpp.) Dzejniekam ir daudzveidīgi, kodoļīgi, asprātīgi īsdzejoļi, ar skaidru iekšējo ritmu un īsta dzejnieka radītām atskaņām, vārdu spēlēm un saspēlēm, spraigumu un grodu pamatu. Īsdzejas formu meistarīgi reiz izmantoja A. Neibarts, Kn. Skujenieks, L. Briedis, M. Čaklais. Te vietā ievietot Rokpeļņa retorisko jautājumu: „kādēļ jūs mani barat / ka nedziedu barā”? Dzejnieks nekad nav un nebūs baram piederīgs, viņš vienmēr „ne visai priecīgi”, taču vientuļi kvieks (35. lpp.)

Kas notiek, ja nāvei sadod pa purnu? Rokpelnis to piesola un nāve ir ne tikai krājuma pēdējā, bet visa darba caurviju tēma. Kāds ir tas purns? Kā Rokpelnim? No dzejas pirmsākumiem man pievilcīga šķita Rokpeļņa drūmi smīnīgā sejas izteiksme. Tā saskanēja ar manu dvēseles stāvokli, kuru veiksmīgi klāja gaišs, uzticīgs, visiem pretimnākošs smaids. Jo to prasīja gan dienišķais darbs TV, gan slēpjot patieso, politiski baiso dzejas spēli. 1985. gadā TV kultūras redakcijā man bija jāizvēlas raidījumam par grāmatām un rakstniecību *Burtnieks* vadītājs. Uzmanību Klāvu Elsbergu, taču viņš jau bija atdevies radio, Leonu Briedi kā politiski nelabo garu noraidīja uzreiz un neļāva pat runāt par šādu piedāvājumu. Dienasgrāmatā esmu atradusi ierakstu par Rokpelnī, pat centusies toreizējam redakcijas vadītājam pierādīt, ka Rokpelnis

zina drēbi, viņam ir laba dikcija, prasme veikli izteikties un arī izskats pieņemams TV ekrānam. Neļāva. Arguments? – Viņš visus un visu piesmejot. Arī pats sevi savā dzejā. Un ko domāties – arī *Nomods* viņu nežēlo, kad tiek dots pa purnu nāvei. Jā, nāves tēma krājumā ir valdošā: „jo velti taujāt ugunskuram / kā paglābt māju” (9. lpp.) „zārks vēl šalc priedē / lai mani tas neizbiedē”(100. lpp.) Varbūt estētiskāk būtu teikt – „katrs cilvēks ir uzmetums” (88. lpp.)

*kamēr esmu ar jums
nāve skumst
vienīgi jūs varat kavēt
man aizklūt bez klūdām līdz nāvei
vienīgi jūs esat klūda
kurai pāri tikt nāvei par grūtu*
(101. lpp.)

Savulaik 1986. gadā Maskavā notika varen plašs literatūrai veltīts kongress. Galvenais referents par latviešu literatūru bija Māris Čaklais. Kā arvien iespaidus pierakstīju dienasgrāmatā. Man šķita, ka Māris ir tīšuprāt netaisns, uzsverot, ka latviešu literatūrā maz literātu, kas var strādāt 20-25 gadus dzejā. Desmit gadu laikā viņi izsmēļ savus garīgos krājumus, taču tā nedrīkstētu būt, viņiem (Rokpelnim, Briedim, Bērziņam) desmit radošie gadi var būt ne tikai spēks un arī sarūgtinājums, bet arī viņu vājums, jo viņi vēl neapzinās, ka pēc šiem dzīves desmit gadiem viņus vairs nenosaukt par jaunajiem neatkarīgi no tā, ka viņi literatūrā ir ienesuši svaigu stilistiku, modernu domāšanas veidu. Divas dzejas grāmatas un tēmas sāk atkārtoties, dzeja atražo pati sevi. Tajā kongresā nē reti izskanēja doma, ka otrajām grāmatām likumīgi jāiznāk samocītām un nebrīvām, jo iekšējās recenzijas prasības ir tik daudzveidīgas, ka autors „pilnīgodamies” tām par patikšanu, pazaudē savu paša toni.

Pareģojumi reti mēdz piepildīties. Ja nu vienīgi to interpretācijas. Rokpelnim aiz muguras pulka izcilu, augsti novērtētu un godalgotu grāmatu, savas jaunības trakulīgās pastaigas pa reāliem un sirreāliem dzīves jumiem, meklējot „Pelēkā asfalta etnogrāfiju” vai Dieva esamību cilvēkā, rakstot nežēlīgo grēksūdzi romānā *Muzejs* utt. Viņam nav izdevies atražot savu pirmās, otrās, entās grāmatas tolaiku dvēseles skrāpējumus. Palicis tikai viens grēks: Rokpelnis ir šīks un ele-

gants gan redzējumā, gan valodā, to viņam nevar atņemt. Un šajā brīdī atskan: „paldies ka varu murkšķēt” (44. lpp.)

Rudens bezvējā, kad Cēsu ielās lēni plīvo košraibās lapas, esmu sastapusi šo vīru ar mazliet noliektu galvu un iekšup vērstu padrūmu izteiksmi sejā. Un man šķiet, ka viņš iejuties savā jaunajā amatā kā rakstīts grāmatā *Nomods*: „mans amats ir plīvot / kā gaisss nemanāmam (22. lpp.).

Eva Mārtuža

„SVEŠUMA SAJŪTA ŠEIT IR PARASTAIS STĀVOKLIS”

Vilis Kasims. *Svešuma grāmata*.
Romāns esejas. R., Latvijas Mediji, 2025

Viļa Kasima *Svešuma grāmata* vismaz daļēji ir autobiogrāfiska teksts. Arī man ir gadījies rakstīt šo to autobiogrāfisku (ja neņemam vērā to, ka autors, lai ko viņš rakstītu, no sevis valā tikt nespēj, tāpēc jebkuru tekstu kaut kādā mērā var uzskatīt par autobiogrāfisku, tas nekas, ka reālo faktu tur ir maz) – lielākoties mazus pasūtījuma tekstiņus „kā es tolaik dzīvoju un ko es toreiz domāju”. Un – mūždien ceļā patrāpījies viens un tas pats klupšanas akmens: labi, pieņemsim, es pats uzskatu, ka man ir paveicies pavārties šādos tādos elles katlos, kas pats par sevi ir traki interesanta nodarbošanās, tāpat arī iemest aci dažā paradīzes kaktā, bet vai vēl kādam tas ir vai vismaz varētu būt interesanti? Tak katram pašam savi elles katli – kālab gan viņam būtu jālozē vēl pa manējiem? Protams, no jebkuras esamības var izfiltrēt laukā visvisādas anekdotes un vēl hiperbolizēt uz vella paraušanu, bet kā tādā gadījumā tur paliek ar saistību ar realitāti? Un kur nu vēl nemitīgi prātā vibrējošā doma, ka rakstnieks, lai ko viņš teiktu, melo, grib viņš to vai negrib, ap-

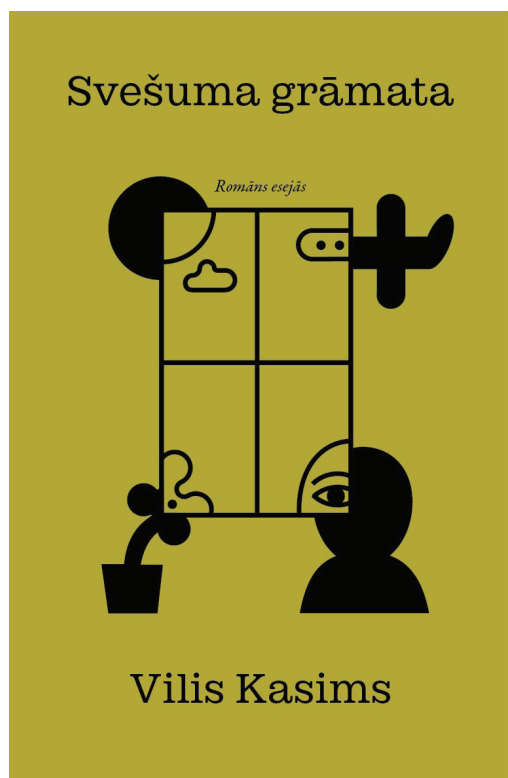
zinās, ka melo, vai neapzinās. Realitāte neeksistē, precīzāk, eksistē gan, taču vien tik īsu mirkli, ka spēj vien drusku paņirbināties smazenēs, bet teksts – tas jau ir tīras iztēles auglis (kaut vai tā elementārā iemesla dēļ, ka ne pēc viena teksta realitāti nav iespējams rekonstruēt). Utt., bet tālāk mēs nonākam pie klasiskās tēzes par to, ka domāšana ir bagātāka par valodas piedāvātajām iespējām.

Dīvainā kārtā mana attieksme pret citu autoru autobiogrāfiskajiem tekstiem ir atšķirīga. Viegli izskaidrojama ir gluži cilvēciska ziņkāriba – kas tad īsti tam tipam ir aiz ādas, ko viņš tādu piedzīvojis, kas nav trāpījis man, un kādā ziņā es viņu esmu pārsplāvis. Tālāk – katram lasītājam piemītošā, kaut arī bieži noliegtā tieksme identificēties visdažādākajās variācijās no „ko es pasāktu viņa vietā?” līdz gandarījumam „nu, vai nav viens muļķis – sastrādājis acimredzamas muļķības un tagad grauž sev iekšas laukā?” Vēl tālāk – „aculiecinieka” pozīcija: „ko tas autors var muldēt, es arī tur biju, to redzēju, es labāk zinu, viss bija pavisam citādi.” Galu galā – kāda suņa pēc man to sviestu vajag

lasīt, dzīvo kā mucā, vaimanā par sagrieztu pirkstu, bet visa pasaule tak tai laikā griežas ar kājām gaisā? Vēl arī nianse – vai autors pateicis visu (nākamo jautājumu – kas tad ir šis „viss”? – labāk gan izmest no galvas, citādi var iebrukt neesošu atbilžu purvā līdz ausīm) un, ja nav, tad kas ir tas, ko viņš uzskatījis par vajadzīgu noslēpt? Un – ko tas patoloģiskais melis ir noslēpis, kurus cilvēkus apmelojis, kurus – nepamatoti ierakstījis eņģeļu kārtā?

Ar šo ievadu es gribēju uzsvērt, ka autobiogrāfiskie teksti nebūt nav tik vienkāršs žanrs, veidots pēc principa „padzīvoju tā, padzīvoju šitā, apēdu to un pārslimoju veģetatīvo distoniju ar neārstējamu depresiju piedevām”. Piebilde par *Svešuma grāmatas* žanru – autors to nokrustījis par romānu esejās. Diez vai liela jēga gari un plaši teoretizēt, kas ir romāns, kas – eseja un ko nozīmē jēdziens „romāns esejās”. Nu jau vairāk nekā pusgadsimtu pat viskonservatīvākie un definētkārākie literatūrpētnieki vairs nezina, ar ko romāns atšķiras no esejas, precīzāk, 20. gadsimta otrajā pusē aizvien vairāk romānu sāka atgādināt esejas, ko par šiem potenciālajiem romāniem varētu sarakstīt (bet parasti nesaraksta) interpretētāji.

Un tā tad – *Svešuma grāmatā* iemītis kāds „es”, kuram, pieņemsim, ir attāla radniecība ar tās autoru Vili Kasimu (liekas, autora vārds tekstā nekur nepazibinās, pat paziņas viņu neuzrunā par Vili. Viņš dzīvo. Tā pavisam vienkārši – dzīvo tik nost – Zaļupē (droši vien autora bērnības valstības Ungurpils projekcija), Rīgā, Londonā, Barselonā, atkal Rīgā, pa druska atkal Zaļupē. Stāsta par gluži ikdienišķām padarīšanām, kas protagonistam nemaz tik ikdienišķas neliekas, stāsta par draugiem un mirklīgi pazībošiem paziņām, kuri kaut kādu iemesla dēļ iemājojuši viņa atmiņā uz laiku laikiem, stāsta par būšanām un nebūšanām ar savām draudzenēm, stāsta par tēva nāvi, stāsta par meitas piedzimšanu, stāsta par sapņiem par rakstniecību un darbu pie pirmās grāmatas... Stāsta atklāti? Šoreiz nepievērsīsim uzmanību gluži cilvēciskai padarīšanai – ja reiz viņš sastrādājis kādus grēka darbus, skaidrs, ka nav ne mazākās vēlēšanās tos publiskot (tas nekas, ka pasaules literatūrā ir ne mazums piemēru, kad autors vienā rāvienā iekāpj klasiķu plauktiņā tieši ar to, ka nevis slēpj, bet

Iepriekš izspīlē savu grēcīgumu, kas, uzmanīgāk ielūkojoties, bieži vien nav nekas cits kā alerģija pret sociālo normu un priekšrakstu spiedienu). Istenībā lieta ir drusku sarežģītāka, un saistībā ar *Svešuma grāmatu* līdz tai aizrauties nav nemaz tik vienkārši. Protagonists ne tikai dzīvo, bet arī reflektē, un refleksijas viņa esamībā ieņem krietni nozīmīgāku lomu nekā pati dzīvošana. Teiksim, Barselona. Šajā Barselonā ne mīnas no Dalī, Pikaso, Miro, Gaudi (Svētās Ģimenes baznīca vienubrīd gan tiek garāmejojot piesaukta, bet jau tad, kad Barselonas posmam ir pielikts punkts) vai vismaz futbola muzeja, kurš esot visaktīvāk apmeklētais Barselonas muzejs. Ir tikai neapturama refleksiju plūsma par sevi, nepārejošo svešuma izjūtu un savu tābrīža draudzeni Nuriu, ja nu vēl vienīgi drusku par rakstniecību.

Jau grāmatas nosaukums vēsta, ka tajā uzmanības centrā ir tieši šī svešuma izjūta. Pirmajā acu uzmetienā ar svešuma izjūtu saistās jau gadsimtiem populārais atsvešinātības jēdziens, kuram ērti var piemeklēt visdažādākās interpretācijas atkarībā no interpretētāja gaumes un erudīcijas un kas jo sevišķi aktualizējās 20. gadsimtā, t. i., laikā, ka tiecās saplūst romāna un esejas žantri. Taču tā gluži nav. Iespējams, visprecīzāk to formulējis pats autors kādā intervijā: „Kādā brīdī sapratu, ka mana stāsta galvenais vienojošais elements patiesībā ir nevis tēva loma un pārmaiņas tās uztverē, bet gan iekšējā svešuma sajūta, piedzīvojot šīs un citas pārmaiņas dzīvē, mēģinot atkal un atkal pierast pie sava jaunā „es”. *Svešuma grāmatas* sākumā ir kāda it kā nenozīmīga, tomēr, manuprāt, šai gadījumā teksta izpratnei svarīga epizode. Bērnībā protagonistis bieži gājis pa kādu Zaļupes meža taku, kas viņa atmiņā pēcāk pārkvalificējusies bezmaz par „svētvietu”. Pēc gadiem viņš šai vietā atgriežas un ierauga, ka vairs nav ne takas, ne meža. Kas noticis? Zaļupes apkaime labiekārtojot pārveidota? Bet varbūt bērnības taka atmiņās zaudējusi saikni ar realitāti un pārtapusi par kaut ko pavisam atšķirīgu? „Svētvietā” pastāv tikai atmiņā, bet ar realitāti tai nav nekāda sakara? Atbildes nav, tomēr jautājums stāv kā stāvējis. Šī doma vijas cauri visai *Svešuma grāmatai*, nemitīgi atkārtotām visdažādākajās variācijās. Līdzko tu esi sevi sapratis vai vismaz tev liekas, ka esi sevi sapratis,

tu jau esi pavisam cits cilvēks. Ja arī paradīze pastāv, tā meklējama tikai atmiņās, kas ir reti neuzticama padarīšana. Tā nav klasiskā atsvešinātība no pasaules un ļauiem, drīzāk atzišanās nespējā „noķert pašam sevi”, ja nu vienīgi atmiņās, kurām, vēlreiz, nu nekādi nevar uzticēties. Atmiņā „pagātne kļūst atkal sveša, atkal pirmreizēja, atkal vilinoša”. Šai būšanai vēl pievienojas absolūtā nenoietiktība, šaubas – nevis par to, kas notiek vai kas tiek darīts, bet gan par to, kā to pateikt vārdos. Vai vispār ar vārdiem ir iespējams tuvināties tai ģirboņai, kas ir apziņa? Un, ja arī reizumis izdodas, atklājas, ka „visas agrākās atbildes bija izrādījušies viltus aizsegi”.

Interesanti, ka apziņas/atmiņas ģirboņai kaut kādā mērā pakārtojās arī *Svešuma grāmatas* sižets un struktūra. Tajā aprakstītās norises nebūtu grūti pārtapināt pilnībā lineārā vēstījumā, sākot no bērnības atmiņām līdz mūslaikiem. Taču autors nemitīgi lēkā pāri laikiem – no Londonas bez piepūles var nokļūt Zaļupē un pēc mirkļa atgriezties atpakaļ, no Barselonas – Rīgā. Atmiņās viss ir vienlaicīgs, atmiņas deformē realitāti, un šī īpatnība tad arī ir *Svešuma grāmatas* struktūras pamatā.

Beigu galā vēl viens citāts: „Svešuma sajūta šeit ir parastais stāvoklis, kas to padara gandrīz nemanāmu un tāpēc patīkamu.” Arī doma par „parasto stāvokli” atkārtojas vairākkārt – protagonistis visur jūtas svešs, Rīgā, Londonā, Barselonā un pat Zaļupē. Loģiski, ka rodas jautājums – vai svešuma sajūta ir kaut kas ļaundabīgs, ar ko noteikti vajadzētu cīnīties? Vai varbūt tā ir pavisam dabiska un jebkuram no mums piemītoša sajūta – justies svešam, nepiederīgam, būt ārpus visur un ar jebko? Nākas vēlreiz atkārtot – ir jautājumi, uz kuriem bezjēdzīgi meklēt atbildes.

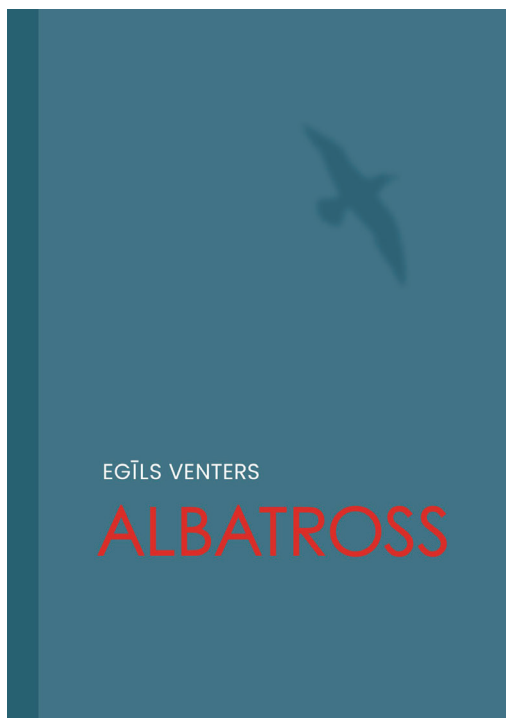
Guntis Berelis

MAZO ROMĀNU LAIKS

Egīls Venters. *Albatross*. Dienas Grāmata, 2025., 230 lpp.

Laiks, kurā dzīvojam, ir īso tekstu laiks. Ne tikai īsziņas *WhatsApp* platformā vai citur, bet arī teksta garums datora ekrānā nedrīkst būt pārāk garš, jo lasītājs var kļūt nepacietīgs, un neizlasīt līdz galam vai arī nerasīt nemaz. Laikmeta raksturīga iezīme ir rakstītāju cīņa par lasītāju uzmanību, kur lielākas priekšrocības bauda īsāki teksti. Varam novērot, ka arī mākslas teksti kļūst lakoniskāki un koncentrētāki. Minēto tieši pēc īsuma redzam Egīla Ventera prozā, šis autors vienmēr savā rakstībā iecienījis lakoniski aforistisku izteiksmi. Īso tekstu tradīcijā tapusi arī Ventera jaunākā – mazo romānu grāmata, kura ietver trīs mikroromānus. Grāmata *Albatross* pārliciecināši rāda, ka nav nepieciešams liels teksta apjoms, lai izteiktu lielu domu, vai, Ventera gadījumā, sajūtu, sāpes un ilgas.

Visos trīs romānos protagonistis ir pusmūža vīrietis ar neatrisinātu problēmu vai tumšu noslēpumu pagātnē un milzīgu mīlestības un laimes deficītu. Pirmais romāns vēsta par Maksi, kurš iestrēdzis savas melnbaltās padomju izcelsmes purvājā, kaut arī jaunībā viņam ir bijusi iespēja īsu mirkli just brīvās pasaules vējus. Teksts ar milzu soli no pagājušā gadsimta beigām iekāpj jaunā gadu tūkstoša otrās desmitgades vidū, lai meklētu brīvo albatrosa lidojumu, izrautos no purva, skartu spožo un patieso dzīvi un atgūtu zudušo mīlestību. Albatrosa tēls ir krasā pretstatā ar ķermenī neveiklā vaļa tēlu un rada nesamierināma konflikta sajūtu. Pārrāvums starp pelēki necilo nebrīves sajūtu un albatrosa augsto lidojumu rada bīstama iestiepuma sajūtu vēstījumā, kas draud ar plīsumu vai sprādzienu un likumsakarīgu bojā eju. Dzīve ir *vanitas vanitatum* – niecību niecība – gluži kā pausts 16.-17. gs. glezniecībā par dzīves īsumu un nāves tuvumu. Romāna noskaņu izsaka Makša teiktais: „Toreiz prieks bija uz katra stūra, tagad jāmeklē ar uguni.” (30.lpp.) Prieka apsolījums ir dzīves dzinējspēks, kurš liek meklēt laimi un īstumu, taču, jo aktīvāk cilvēks pēc tās tiecas, jo drīzāk sastopas ar vilšanos, absurdu, neīstumu,

melniem. Slavena autora gleznas viltojums, grupas ABBA virtuālā koncerta mākslīgums, karalienes hologramma un citi sāpīgie dzīves triecieni neatturami velk Makša dzīves līkni uz leju. Beigu beigās nelaimīgais cieš no vainas apziņas par noziegumu, kuru nav pastrādājis. Citiem vārdiem sakot, jo vairāk Maksis pretojas sasmakušajam vienaldzības un nemīlestības purvam, jo nāvīgāk savelkas nīcības žņaugus.

Visi trīs romāni ir mazliet arī detektīvromāni. Tomēr detektīva tēma nav dominējoša, drīzāk tā ir līdzeklis dzīves absurda tēlojumam, kas ir klātesošs it visā Ventera rakstībā. Romānā *Baltais kuģis* sarežģījums sākas strauji un pāraug galvenā tēla Ariela (viņš arī Nauris) izmisīgajos meklējumos pēc izejas un žēlastības. Tāpat kā abos pārējos grāmatā iekļautajos romānos, viss ir slikti un kļūst vēl sliktāk. Ļaundari Kuba un Vega, kuri šajā tekstā ieradušies no citiem agrāk tapušiem Egīla Ventera tekstiem un vienlaikus no datorspēles, ir joprojām tie paši uzjautrinošā izskata lempji, kuri tagad materializējušies atbēres alkstošos slepkavniekos un meklē Arielu par senu tumšu noziegumu.

Visi trīs romāni izteic dzīves zūdamību un absurdu, kuru saasina veltīguma un zaudējuma apziņa. Ko gan vērtā ir dzīve, kurā nav mīlestības un laimes? Tad jau atliek tikai mesties uz galvas jūras melnajos ūdeņos, lai izbeigtu

nožēlojamo fizisko eksistenci. Ja tomēr dzīve turpinās, tad tā noved strupceļā, priekšā uzstādīta 711. ceļa zīme – strupceļš. Teiksiet, ka var jau paiet gabaliņu kājām līdz savam mazajam īpašumam – vagoniņam, kurā slepeni nodoties mīlas priekiem un izlikties par laimīgu un milētu cilvēku. Tomēr izlikšanās un meli samilzušo problēmu nerisina, jo tā ir tik liela, ka pārņēmusi visu dzīvi un pārmācusi debesis. Trešajā romānā *Tenebre* Marčello nodomā: „Tik daudz naida, tik maz mīlestības.” Ieraugot krītošu zvaigzni, viņš vēlas: „Mazāk naida, vairāk mīlestības.” (184. lpp.) Abus minētos īsos teikumus varētu pieņemt par visīsāko visas grāmatas kopsavilkumu, jo patiesi, gan katrs romāns atsevišķi, gan visi trīs kopā sauc pēc mīlestības. Tie runā par labas laimīgas dzīves nespējamību, jo cilvēks ir iestrēdzis nepanesamajā tagadnē kā jaunā murgā, nespēdams vēlreiz satikt nesen sastaptu cilvēku, nevarēdams salasīt tekstu, nespēdams pārvarēt saglumējušo rutīnas un netaisnības plēvi, kas neļauj pieskarties īstajai skaistajai dzīvei un brīvei.

Visi trīs romāni ir saistīti savā starpā un arī ar iepriekšējo autora prozu. Tie turpina zaudētās vai negūtās mīlestības tēmu un neskaidrā sapņa vēstījumu, izplūstot kontūrām un izplatot īpatnēju attālinātības sajūtu. Katrā romāna tekstā laiku pa laikam ierodas tēli no agrākiem paša autora darbiem, piemēram, saules zaķīši, kuri rotājas mīļotās meitenes sejā, atsauc atmiņā zudušo mīlas burvību. Tēli saplūst un pārklājas, jaunības mīlestība īsu brīdi izskatās kā Agneta Feltskūga no grupas ABBA, kura savukārt vairs baudāma tikai kā hologramma uz skatuves. Šie trīs jaunie romāni ir kā vibrācijas, ko sacēluši tauriņa spārni kādā (vai vairākos) autora iepriekš sarakstītajos darbos. Īpašā veidā visos trīs tekstos ienāk reliģiski tēli, liekot lidmašīnai debesis izskatīties kā krustam, parādoties uz baļķu vedēja apgaismojuma kā milzu LED krustam, liekot kristiešu krūža kuģim pieņākt Rīgas ostā, pirmā romāna pēdējai no daļai izskanot kā *Kyrie, eleison*.

Grāmatas teksti kopumā veido spēcīgu vizuālo iespaidu, it kā ar datorprogrammu veidotu video tīrās, nesajauktās krāsās, un atainotu mežu un jūru pie bākas Rojā. Vizuālie tēli liek sastapties ar izmeklētāja haskija acīm, rāda balto kuģi piestātnē un ostu ar baļķu krāvējiem, caur decembra tumsu li-

dojošo baļķu vedēju, gaismas konusus zem ielas laternām un pārējo vizuālo romānu iekārtojumu.

Egīla Ventera jaunie īsromāni nesūta lasītājam dzīvi apliecinošu vēstījumu. Tieši otrādi, grāmatā valda tumša nolemība. Likumsakarīgi jautāt, kas gan saista lasītāju šādos tekstos? Ventera jaunā grāmata uzrunā lasītāju ar noskaņu, jo tam, kurš lasījis agrākos Ventera tekstus, prātā palikusi īpašā *venteriskā* noskaņa. Arī es lasīju šo grāmatu un iegrimu autora radītajā pasaulē, lai to izbaudītu kā debesu ķermenis iespējams izbauda kosmosa izplatījumu.

Laimdota Ločmele

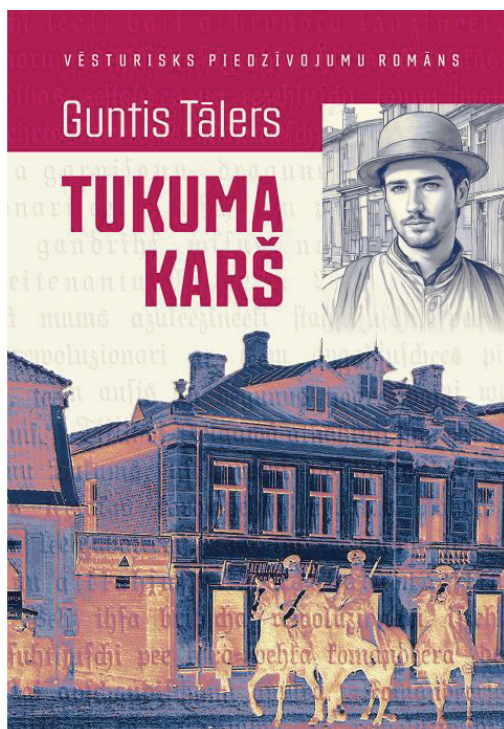
KARAM PA PĒDĀM

Guntis Tālers. *Tukuma karš*.

Rīga: Zvaigzne ABC, 2025., 672 lpp.

Redaktore Bārbala Simsone, mākslinieciskā redaktore Gunta Plotka

Kad pirms dažiem gadiem pamanīju jaunu latviešu daiļliteratūras autoru – Gunti Tāleru –, protams, ienāca prātā bērnībā lasītā Džeimsa Kriša grāmata *Tims Tālers jeb Pārdotie smiekli*, jo uzvārds Latvijā nav nemaz tik izplatīts. Zinot autora dzimto uzvārdu, nav šaubu, kāpēc pseidonīms bijis vajadzīgs, taču interesantāk pastāsta viņš pats: „Kad nu lieta nonākusi tik tālu, ka ir droši zināms – man būs tas gods pievienoties latviešu autoru pulkam, aktualizējas problēma. Autora vārds. Sasodīts! Viens Guntis Zariņš latviešu literatūrā jau ir! Esmu lasījis dažus viņa stāstus, kas publicēti 1989. gada *Avotā*. Dzīva, uzrunājoša, klātbūtnes iespaidu radoša valoda, raits plūdums, savdabīgs stils... Talantīgs trimdas rakstnieks, jūtīga dvēsele ar traģisku dzīves stāstu, kas apraujas, vēl jaunam esot, pāris gadu pirms manas dzimšanas. Varbūt esmu viņa reinkarnācija? [Smejas.] Bet ko man tagad darīt? Nevar taču būt situācija,

ka ir divi rakstnieki ar vienādiem vārdiem un uzvārdiem! Mani taču neuzņems Rakstnieku savienībā! Teiks: „Paga, paga, veco zēn, tu jau vienreiz esi mūsu reģistros ierakstīts!” Sapratu, ka nāksies izvēlēties pseidonīmu. Ziniet, tas nu gan bija īsts murgs! Vairāku mēnešu garumā tapa vesels saraksts ar variantiem, un arī tie visi bija jāsalīdzina ar jau esošajiem autoriem, lai, pasargi Dievs, atkal nedublētos. Un tā ilgu un radošu moku rezultātā ir dzimis Guntis Tālers. Vai uz palikšanu? Nezinu. Pliekšāna kungam arī savulaik bija vesela pseidonīmu kolekcija...” (Lindas Kusiņas-Šulces intervija <la.lv>). Pagarais citāts – lai iejustos Gunta Tālera pasaulesjūtā, kuras nedalāmas sastāvdaļas ir humors, ironija un pašironija.

Guntis Tālers pārstāv autorus, kurus pašus un kuru darbus asociējam ar noteiktām Latvijas vietām, piemēram, Valdis ar *Staburaga bērniem* aizved mūs uz Daugavas krastiem, Pāvils Rozītis ar *Valmieras puikām* atspoguļo 20. gadsimta sākumu Gaujmalas pilsētā, Andris Kalnozols ar darba *Kalendārs mani sauc* galveno varoni Oskaru iedzīvinājis Tal-sus, savukārt Guntis Tālers raksta par Tuku-mu. Apmēram piecos literārās darbības gados sarakstīti un izdoti septiņi romāni un šausmu stāstu krājums.

Jaunais, 2025. gadā izdots romāns *Tukuma karš* sasaucas ar līdzšinējiem Gunta Tālera darbiem, kuru centrā jau ir bijušas de-

tektīvintrigas un arī pazīstamā darbības vide – mazpilsēta Tukums. Autors, izstudējis vēsturiskās liecības – notikumu hronoloģiju, aculiecinieku stāstus un atmiņas (lielākoties tie ir Tukuma mākslas un novadpētniecības muzeja krājuma materiāli), izdevumus, kuros Tukuma karš jau aprakstīts (skat. sadaļu „Avoti un to saīsinājumi” grāmatas 668. lpp.), kā arī dažādas citas publikācijas –, raksta par vēsturiskajiem notikumiem Tukumā, būtībā veido savdabīgu hroniku pa dienām, atklājot, kā veidojās situācija līdz zīmīgajiem Tukuma kara notikumiem (romāna darbība sākas 1905. gada vasaras vidū) un kā no 1905. gada 27. novembra līdz 2. decembrim norisinājās pats karš. Iepazīstam situāciju Krievijas Impērijā un tās attīstību šķietami rāmajā Tukumā. Romānā meistarīgi ievīta gan detektīvintriga, kuras mērogs vēlāk aizsniedzas krietni tālāk par Tuku-mu, gan romantisku attiecību papildlīnija.

Zīmīgi, ka romāns iznāca tieši 2025. gadā – 2025. gada decembrī tēlotajam vēsturiskajam notikumam apritēja 120 gadu. Jau martā tukumniekiem un viesiem tika piedāvāta ekspedīcija „Tukums 1905” pēc romāna „Tukuma karš” motīviem (stāsti, fotogrāfijas un uzdevumi ved no punkta uz punktu), vasarā tā pilnveidota un augustā, kad grāmatu Durbes pilī (ja lasīts romāns, tad skaidrs – kur gan citur?) atvēra, interesentiem bija iespēja doties literārajā pastaigā – apmēram trīs kilometrus garā maršrutā no Durbes pils līdz pilsētas centram. Martā un decembrī Tukuma Pils tornī (Tukuma pilsētas vēstures muzejā) notika diskusijas par 1905. gada revolūciju Tukumā un tajās piedalījās arī romāna autors. Manuprāt, labs piemērs, kā vēsturi, novadpētniecību saistīt ar literatūru un mūsdienīgām sarunu un izziņošanas izklaides iespējām.

Lasot mazliet žēl, ka Tuku-mu nepazīstu tik labi, ka spētu iedomāties katru aprakstīto ieliņu. Autors jau minētajā *la.lv* intervijā: „Pirmās mana mūža atmiņas – nakts un Tukuma centra šaurās, bedrainās ieliņas. Noslēpumaini pagalmu labirinti. Veci, sašķiebušies šķūnīši. Malkas smarža. Divi mēnesnīcas apspīdēti spirta brūža torņi pāri pilsētai kā vareni pasaku milži vai troļļi. Tālumā skan ritmiska dunona, tik varena, ka zem kājām jūtama zemes drebešana. Un vilciena signāлтаures sauciens – zems, vibrējošs, sev līdzī acinošs... Pat šodien, pēc piecdesmit ga-

diem, kad dzirdu naktī šīs tālās skaņas, mani vēl aizvien pārņem tāda mājīguma sajūta, it kā būtu atgriezies atpakaļ bērnībā...” Tukuma vietas un tālaika uzņēmumi – Slocones upe, kādreizējais Tukuma ezers, Mācītājmuiža, Lielais kalns, Lielā iela, Birzgaļa nams, Ekmaņa viesnīca, Viesīgās biedrības nams, Jansona viesnīca, viesnīca „Vindava”, Jorbana nams, policijas pārvaldes ēka, Tukuma vannu iestāde Ūdens ielā, Kapu kalns, Jauntukums jeb Desu ciems, Ilsuma kokzāgētava, Durbes pils un apkārtnē, Rietumu stacija, Gaiļu kapi, Kalna kapi, Freimaņa māja, pilsētas skola, Šimpermana-Kandersona tējnīca, traktieris „Melnais Gailis” u.c., arī citas pilsētas apkārtnes vietas, muižas, pilis, jūras krasts – minēti romānā, iepazīstami detalizētos aprakstos un tēlojumos, kurus tā īsti spēj izprast tikai zinātāji.

Patikami, ka autors neveido notikumu un tēlu melnbaltu parādi, grupējot labos un sliktos, pareizos un nepareizos, jo katrā ļaužu kārtā (šķirā) novērojamas parādības visā spektra plašumā. Īpaša vērība pievērsta latviešu un cittautiešu attiecībām, vācu muižnieku, baronu attieksmei pret vietējiem iedzīvotājiem. Tā kā savējo un svešo dalījuma princips mūždien radījis gan stereotipus, gan baumas un leģendas, grāmatā un tās pielikumos, autora komentāros rodams gan apstiprinājums, gan atspēkojums, jo visi nav metami pār vienu kārti. Kaut vai tāpēc vien ieteicams izlasīt arī visu papildmateriālu, ne vien pašu romānu.

Grāmata papildināta ar notikumu hronoloģiju, vēsturisko personu un romānā darbojošos personu aprakstiem un datiem, turklāt tajā iekļauts arī ilustratīvais materiāls: gan ar mākslīgā intelekta rīku veidotas romāna darbības vietu un varoņu ilustrācijas, gan vēsturisku vietu un personu fotogrāfijas, gan avižrakstu kopijas.

Romāns sarakstīts saistošā un tā darbības laikam raksturīgā bagātīgā valodā, tomēr vietumis padaudz elementāru kļūdu, it kā rakstītājs un rediģētāji būtu ko izlaiduši vai nespējuši vienoties par iederīgāko variantu.

Raiti lasāma grāmata plašam lasītāju lokam, turklāt par vienu no nozīmīgākajiem un traģiskākajiem periodiem Latvijas vēsturē – 1905. gadu, kura ietekmi grūti pārvērtēt.

Sanita Dāboliņa

PĀRDOMAS DETEKTĪVROMĀNU LASOT

Kristīne Lubāniņa. *Pīķa stunda*, Zvaigzne ABC, 2025.

Kristīnes Lubāniņas romāns *Pīķa stunda* ir trešā izdotā grāmata. Jaunā rakstniece sevi konsekventi piesaka detektīvžanrā. Tāpat kā Kristīnes Lubāniņas romānā *Karma atlikumu neizdod*, arī *Pīķa stundā* izmeklēšanu veic policisti – Jēkabs Sils un Kārlis Grava; darbība notiek mūsdienu Latvijā, Upmalē. Meža biežoknī vētrā izgāztas egles saknes bedrē tiek atrasts pastaigai pārāk labi un nepiemēroti ģērbies vīrietis ar vardarbīgas nāves pazīmēm, sākas izmeklēšana. Atpazīt upuri uzreiz neizdosies, jo bedrē jau pabijuši meža zvēri. Kad cilvēks ir atpazīts, atklājas, ka nogalinātajam ir sliktā reputācija, jo šis uzņēmējs „medijs” finansiālās grūtībās nonākušus cilvēkus, piedāvājis aizdot naudu un pēc tam gaidījis iespēju pieprasīt ķilu. Upmalē uzņēmēja kārotais kumoss ir privātpersonu meži. Pavērsiens izmeklēšanā notiek, kad

pazūd tiesu mediķa asistente un vienlaikus draudzene Luīze.

Romāna tēlu pulciņš ir kupls, un katram ir sava vieta, lieko nav. Izmeklēšanas versijas ir loģiskas, sižeta tecējums liecina par autores prasmīti ritināt notikumu kamolu prasmīgi, lasītājam bauda – notikumu ir daudz, tie ir intriģējoši un nav paredzami. Romānu *Piķa stunda* var izlasīt vienā vakarā, jo apjoms nav liels, tāpēc īpaša cieņa autorei par spēju arī nelielā darbā radīt reālistiskas Latvijas lauku sociālās dzīves ainas.

Vainīgo personu lasītājs var nojaust samērā ātri, jo viņš ir vienīgais, kurš tā arī neiederas starp citiem tēliem, un viņa alibi it kā nav vajadzības pat meklēt. Taču nojausma neliedza lasītprīeku, jo sižets ir gana sarežģīts un bez detektīvžanra klišejām. Lasītprīeks radās arī valodas dēļ – visu cieņu autores valodas prasmei un plašumam gan dabas aprakstos, gan apstākļu un situāciju raksturojumos. Līdztekus nozieguma izmeklēšanai risinās četru pāru attiecību stāsti, no kuriem trīs ir veiksmīgi, tikai Jēkaba un Zanes attiecības neiztur pārbaudi, toties kalpo sižeta pīnīnam, turklāt – nevar taču detektīvu pārvērst par mīlas romānu! Ir brīži, kad augot sižeta spriedzei kādam lasītājam pāru spēles un dabas norises var šķist par daudz, tā vietā dažbrīd labāk iederētos izmeklēšanas detalizētāks atspoguļojums, proti, ja nodaļas ir nelielas, tad ne vienmēr tās jāiesāk ar „dabas rindkopu”.

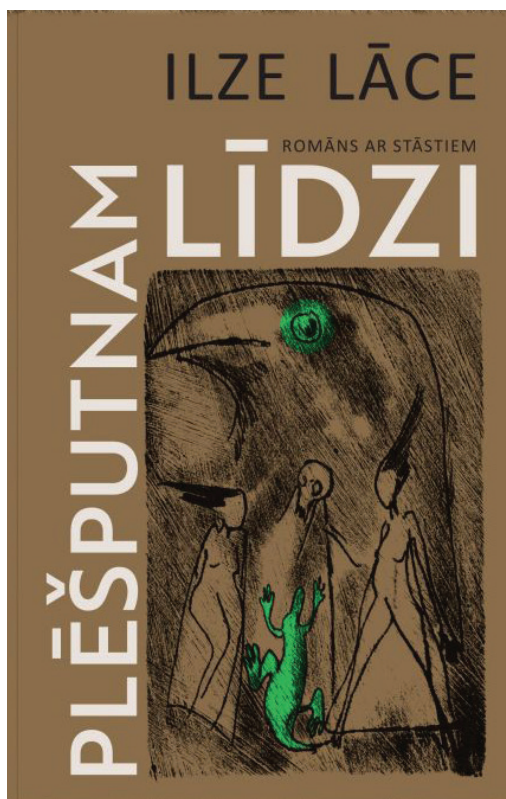
Ja ņem vērā vienu no detektīvromānu iedalījumu veidiem – kas veic izmeklēšanu – tad *Piķa stunda* ir policejiskais romāns, jo izmeklēšanu veic policists izmeklētājs. Mīs Mārpīlai, policistam, detektīvam, ciema pastnieci – lai arī kas veiktu izmeklēšanu, katram no viņiem atšķirīgas iespējas, pilnvaras un robežas. Kristīnes Lubāniņas izvēle par labu policistam liecina par vēlmi radīt reāli iespējamu stāstu, par „šeit un tagad”, kādā no Latvijas Upmalēm un Ezermalēm, kur uzrodas mantkāribas motīvu vadīti tipi, kas sadragā cilvēku dzīves. Policejiskajam detektīvromānam ir savi noteikumi, proti, izmeklēšanai kaut lielos tvērienos jālidzinās reālajam kriminālprocesam, ko nosaka likumi un kriminālistika. Skatoties filmu vai lasot romānu, bieži nojaušam, ka praksē diezīn vai tik gludi viss notiek – policisti vēl nav pabeīguši notikuma vietas apskati, kad viņiem jau zvana par sarežģītu ekspertīžu rezultātiem. (Šīs piemērs

ir par sliktām filmām, ne par *Piķa stundu*.) Un tā rakstnieki un režīsori cenšas izlīst caur adatas aci, lai gan sižets spriegotos, gan reālie izmeklētāji un eksperti, lasot un skatoties, sašutumā neiedzīvotos infarktā. Priekšrocības tiem, kuri paši pārzīna spēles laukumu vai izmanto iespēju konsultēties, vai meklē izziņas avotus. Šķīet, ka *Piķa stundas* autore nebalso par detalizētiem upuru miesas bojājumu aprakstiem, un arī ļoti daudzi lasītāji tikšanās reizēs bibliotēkās nereti norāda, ka ar iztēli viņiem viss kārtībā – skandināvu autoru iecienītās asiņu peļķes, brūču un tajā iemītinājušos sīkāko dzīvības formu apraksti jau ir par daudz. Arī recenzijas autore neuzskata, ka detektīvu rakstniekam romānā jāizkonspektē brošūriņa „Līķa apskate notikuma vietā”, tomēr par pamatnoteikumiem pavisam aizmirst nevar, turklāt nav grūti atrast kādu policistu-konsultantu. Fakts, ka nogalinātā vīrieša apskatē romānā „figurē” tikai brūce, mazliet gandrīz tālākās izmeklēšanas gaitu, lai arī izmeklēšanas sižets ir ļoti pamatīgi un prasmīgi savīts. Nebija skaidrs, kur tā brūce īsti atradās, kādas bija pirmās versijas par brūces rašanos? Lasītājs vairāk iejustos epizodē, ja policisti apspriestu nogalinātā miesas uzbūvi, vecumu, īpašās pazīmes, mēģinātu upuri identificēt pēc pirkstu nospiedumiem. Romānā neattaisnojama ir izmeklētāja neprofesionālā iegriba iesaistīt pēdu meklēšanā paziņu ar suni, jo īpaši tāpēc, ka pats saka – kinologs policijai ir, var izmantot. Lielāka problēma ir eksperts Miks, kurš, iespējams, strādā četrās darba vietās: ir gan patologanatoms, gan tiesu mediķis (lai arī varētu vēl pieņemt, ka Tieslietu ministrijas darbinieks – tiesu medicīnas eksperts Miks – strādā vēl otru darbu slimnīcas morgā par patologanatomu), gan veic augsnes ekspertīzes (to dara Kriminālistikas pārvaldes eksperti), gan DNS ekspertīzes (to dara atkal citas laboratorijas eksperti), gan darbojas ar nogalinātā kurpi un nozieguma ieroci – bulītu (to dara vēl citi eksperti).

Romāna *Piķa stundas* pēcgāršu šie iepriekš minētie krikumi nemazīna, jo gan pamatīgi savērptais, oriģinālais sižets, gan tās autores skaidri un nedidaktiski prezumētās morālās vērtības, par kurām rakstniece iestājas. Izjustā valoda noteikti piesaistīs plašu lasītāju pulku un līks gaidīt veiksmīgi iesāktas romānu sērijas turpīnājumu.

Rolanda Bula

detektīvžanra fanāte, rakstniece

JENOTA SENČA MŪMIJA – KUR TO ATRAST?

Ilze Lāce. *Plēšputnam līdzī*. Zvaigzne ABC, 2024., 155 lpp.

Vai Latvijā ir sastopami jenoti? Droši vien. Ņemot vērā, ka 1948. gadā valstī neapdomīgi tika ievesti 33 jenotsuņi, kam dzīve mūsu platuma grādos iepatikās tik ļoti, ka tie strauji sāka vairoties, tādējādi radīdami lielas problēmas ekosistēmai. Tas nozīmē, ka jenotsuns Latvijā ir sastopams tieši tāpat, kā rakstnieces Ilzes Lāces jaunākajā darbā *Plēšputnam līdzī* (apgāds „Zvaigzne ABC”), kam autore devusi žanra apzīmējumu – romāns ar stāstiem. Par jenotu – šo skaisto dzīvnieku, taču ar atriebīgu rakstutu, autore savam lasītājam liek aizdomāties jau pirmajās lappusēs, lasot stāstu „Rudens. levads”. Te rodama arī atbilde uz jautājumu recenzijas virsrakstā, kur tad īsti meklēt jenota mūmiju.

Skaists, bet atriebīgs – tāds esot jenots un ne tikai tas vien. Citiem vārdiem, āriene disonē ar iekšieni. Vēl citiem – ne viss ārēji pievilcī-

gaiss esot labs. Kaut arī „labais” un „sliktais” ir filozofiskas kategorijas, par kurām, pieļaujot, lielākā daļa cilvēku bieži neprātuļo. Taču tieši par šiem jautājumiem, izmantojot pašas vērojumus, kas izmantoti par iedvesmas avotu lielākajai daļai stāstu, liek aizdomāties grāmatas autore. Par rakstnieces vadmotīvu varētu kalpot viņas atziņa stāstā „Pavasaris”: „Dzīves raibajā tepiķī katrai radībai sava vieta. Kaut vai tāpēc, lai pareizi varētu izbaudīt savu pareizumu.” (90. lpp.)

Grāmatā attēlotā darbība pārsvarā noris citās Eiropas valstīs, ne Latvijā. Lasītājam ne mīkli nezūd klātesamības iespaids; viņam šķiet, ka pats tieši šobrīd konkrētajā vietā atrodas un visu labi pārzina. Vairākkārt autore lasītāju aizved uz kādu „aizmigušu”, citiem vārdiem, pārspīlēti klusu ciematu Vācijā, taču klusums, ja pavērtē cilvēku savstarpējās attiecības, ir ļoti mājīgs. Stāstā „Zuzanna aiziet sūnās” neviļus jāpārdomā par attiecībām ar kaimiņiem. Dzīvodami ilgāku laiku cits citam blakus, no vienkāršiem sābriem dažkārt pārtopam par tuviniekiem, tas ir, ar viņiem satuvināties daudzāk vairāk, nekā ar saviem piederīgajiem, ar asinsradiniekiem. Kā atminams šis noslēpums, ka sākotnēji svešinieki, laikam ejot, emocionālā līmenī saaug kopā daudz ciešāk, nekā vecāki ar saviem pieaugušajiem bērniem? Kāds pēc minētā stāsta izlasīšanas varbūt nodomās, ka te nav runa par ciešām kaimiņattiecībām, drīzāk par stalkošanu. Varbūt, kas to lai zina...

Vairāk pakavēties pārdomās lika stāsts „Rudens II”, kur pamatīgāk atspoguļotas latviešu raksturojošās lietas, kā, piemēram, vilkme sēņot, kā arī dažas no rakstura šķautnēm, par kurām nav jālepojas: „Laikam gadās uzkāpt vienam havajietim uz kājas, jo atskan nikns brēciens: „Uzmanīgāk nevar?!” Tikai pēc dažām sekundēm aptveru, ka tas taču bija skaidrā latviešu valodā. Ak vai, nīgrie latvieši patiešām ir visur, kaut bija licies, ka simt kilometru rādiusā esmu vienīgā.” (131.-132. lpp.)

Savukārt par vistrakākajiem likteņa likločiem, pēc recenzijas autores domām, liek domāt visspilgtākais stāsts grāmatā „Zaglis Kārlis un putnu sieviņa”, kur šķietami nebūtiska epizode Kārlim Lejasrungulim liek mainīt dzīvi. Gadās arī tā!

Taču, ja pavisam nopietni, šī nelielā apjoma stāstu grāmatiņa, kuras nodaļas lasītājs

droši vien uztvers kā atsevišķus, savstarpēji nesaistītus stāstus, izlasāma vienā vai pāris vakaros. Kaut rimti, dažādas dzīvē sastopamas kolīzijas attēlojot, vēstījums piesaista tik ļoti, ka ir grūti no tā atrauties. Autori lieliski padevis gadalaiku attēlojums; tos lasot, šķiet, ka pavisam reāli ir saklausāma rudens lietus pakšķēšana un lāšu atsišanās pret ārpalodzes skārdu, kā arī sasmārzojams kritušo lapu aromāts. Attiecīgi piemeklēti arī stāstu virsraksti, kā, piemēram, „Rudens. Ievads”, „Ziema I”, „Ziema II”, „Pavasaris”, „Vasara”, „Rudens II” un citi. Kādu vairāk piesaistīs Ilzes Lāces prasme saistoši vētīt par

dzīvniekiem un putniem – gan mājas, gan savvaļas. Pie kuriem pieder plēšputns? Pieņemu, vien nedomā lasītāju zinās, kāds ir tā izskats un kur tas meklējams. „Tik daudz visādu putnu! Debesis virs novāktajiem labības laukiem pilnas ar plēšputniem – vanagi un piekūni medī peles, upmalā tādi kā miniatūri pelikāni, gan balti, gan melni. Meža zosis reizēm par atpūtas vietu izvēlas tuvīno pļavu, baltspalvaino ķermeņu simti virto kā dzīvs paklājs.” (8. lpp.)

Lāsma Gaitniece

Pēteris Kārklīšs. Bez nosaukuma. PLMC izstādē „Pilošā zemapziņa”

Skat. Kārļa Kanderovska rakstu 81. lpp.

ZEME, ZEME, KAS TĀ ZEME...

Folkloras pētnieks, filologs, folklorists,
pedagogs un sabiedriskais darbinieks

Austris Grasis (1942.01.VI - 2026.07.II)

1944. gadā Grašu ģimene emigrējusi uz Vāciju un gandrīz 60 gadu Grasis dzīvojis trimdā.

Austris Grasis beidzis Minsteres Latviešu ģimnāziju, studējis Minsteres universitātē mākslas vēsturi un arheoloģiju, Minhenes universitātē Āfrikas etnoloģiju, Eiropas folkloru un etnogrāfiju, Upsalas universitātē ieguvis maģistra grādu filoloģijā, strādājis par baltu valodu pasniedzēju Bonnas universitātē. 1987. gadā dibinājis Latviešu Tautas augstskolu „Abrene” Tūrā, Francijā.

Ar lekcijām par latviešu tautastērpu un valodu, ar koncertiem kopā ar brāli Uldi Grasi apbraukājis visu pasauli – Ameriku, Austrāliju, Eiropu.

2000. gadā Grasis pārcēlies uz dzīvi Latvijā.

2012. gadā Grasis piešķirts Triju Zvaigžņu ordenis, bet 2019. gadā viņš saņēmis Ministru kabineta balvu par nozīmīgu ieguldījumu latviešu kopienas veidošanā un latviskās identitātes stiprināšanā.

Pērn aprīlī Grasis saņēma balvu „Austras koks” par mūža ieguldījumu folklorā.

Runājot par savu motivāciju, Austris Grasis stāstījis, ka galvenais pagrieziena punkts bijuši latviešu Dziesmu svētki Lidsā, Bredfordā: „Man personīgi izšķirošais bija Dziesmu svētki Lidsā, kur bija ar Ķelnes kori. Braucot atpakaļ no turienes, mēs runājām, ka tautasdziesmās tik bieži ir pieminētas bungas, bet neviens tās nespēlē. Nolēmām veidot tautas deju ansambli mūzikas pavadībā. Nodibinājām ansambli ‘Ķelnes prāģeri’. Tas bija izšķirošais brīdis, kad pievērsos aktīvai folkloras apgūšanai un izpildīšanai.”

LSM ziņas

„Mani mīļie, šorīt esmu devies tālu prom. Tomēr vienmēr būšu ar jums kopā. Zeme, zeme, kas tā zeme...”.

NORAI

latviešu rakstniece un kultūras darbiniece

Nora Ikstena (1969.15.X - 2026.04.I)

Miļā Nora, šorīt Tu, paēdusi brokastīnas, klusi pārgāji mūžībā, tik viegli un netverami, kā saule pārstaigā sienas. Un patiesi, ap to laiku mūsu istabas pielija pilnas sen neredzētas, divainas, žilbinošas saules gaismas, tik dāsnas, kāda bija Tava dvēsele.

Nora Ikstena – spožākā latviešu rakstniece gadsimtu mijā. Pasaules klases īsā stāsta meistare. Izcila romāniste, kam struktūras lietas bija iedzimts talants. Dvēselisku dziesmu tekstu autore. Latviešu literatūras vēstniece pasaulē, saknēs uzticīga Latvijai un latviešu valodai, bet ar pasaules mēroga galotni. Tu biji izcila stratēģe, kas noredzēja un virzīja procesus un notikumus Latvijas kultūras dzīvē.

Daugmalē, blakus vietai, kur Daugavas dzelmē nozuda Doles sala, ir pieminēklis, kurā iekalts: „Miļā saule vai atceries jauko Doli.”

Saulainā Nora, aiziedama Tu neesi no mums aizgājusi – Tu vienmēr būsi Daugavas eņģelis, sala pie Ikšķiles Daugavas straumē. Blakus savai mājai Daugavas prospektā, blakus senču ozolam pagalmā. Ūdens mirdzēšanā, šajā tik netveramajā parādībā, Tu paliec ar mums uz mūžiem, gluži kā Tavas grāmatas, to košā, dzīvespriecīgā un pilnmiesīgā pasaule.

Tu cēlies piecos un gaismai austot sarakstīji visas savas grāmatas.

Kad mēs par Tevi domājam, vienmēr sāk smaržot gaisi – pēc vienkāršiem un brīnumgardiem ēdieniem, ko Tu mācēji, kā neviens, pēc Daugavas, pēc Draudavām, pēc meža zemenīšu noras, pēc smilšaina lauku ceļa. Tu biji medmāsa jaunā mirklī, kas nebīstoties asiņu, spēji pārsiet draugiem brūces. Tu biji mīloša sieva. Smalkjūtīgs draugs, kurš atbalsta grūtā brīdī. Tu biji dzīves svinētāja un sabiedrības dāma, skaista sieviete, kas vienmēr ģērbta pēc jaunākās modes. Tu biji sēņotāja ar pilniem gailēnu groziem. Otrā māte savai mīļajai krustmeitai. Vislabākais draugs savam stiprajam tēvam un mātai. Vienmēr garā kopā ar omīti Āriju Veroniku. Sirdī turēji svētu savu mīlo, agri aizsaulē aizgājušo māmiņu.

Tu biji tik daudz, un aiziedama parādies vēl dzidrākā skaidrībā. Tu biji skaists cilvēks un skaistumā aizej. Tu biji saulaina un vēl lielākā saulē aizej. Tu biji līdzjūtīga un mīloša un Dieva neizmērojamā žēlastībā un Mīlestībā tiec uzņemta.

Nekas cilvēcisks Tev nebija svešs. Lai Tava dvēsele, atgriežoties debesīs, gūst mieru, kas augstāks par cilvēku saprašanu. Visdziļākā līdzjūtība Taviem vistuvākajiem...

Nekad nebūtu domājusi, ka man nāksies rakstīt šīs rindas. Un neticu vēl joprojām, un nenoticēšu nekad. Tu esi lielākā puse manas dzīves. Palika tik daudz Tev nepateikta...

Miļā saule, atceries mūžam – jauko Noru.

Ūdens mirdzēšanu.

Tava –

Inga Ābele

ZVAIGŽŅU SIEVIETE KURA KĀPA STIKLA KALNĀ

literatūrzinātniece

Astrida (Barbins) Stahnke
(1935.15.III-2025.15.XII)

Adventes laikā sasniegusi 90 gadus, uz jauniem sapņiem, rakstu un tulkojumu laukiem devusies cienījamā. Astrida Stahnke ir viena no mūsu ražīgākajām un talantīgākajām atdzejotājām un tulkotājām, kas perfekti pārvaldīja gan latviešu, gan angļu valodu. Viņa ir Aspazijas pētniece un lielākā tulkoāja. Viņas tulkojumi saglabā Aspazijas garu un enerģiju, un ieguldījums Aspazijas darbu tulkošanā un latviešu literatūras popularizēšanā cittautiešu lasītājiem ir nepārvērtējams.

Astrida piedzima vienu dienu līdz Aspazijas 70-tajai dzimšanas dienai 1935. g. 15. martā. Būdama maza meitene Latvijā ar lielo dzejnieci viņa nesatikās! Tikai nonākot milzu attālumā viņa atklāja Aspaziju. Izmantojot

savas akadēmiskās zināšanas, Astrida darīja tik daudz, reizēm, pat šķietami neiespējamo! Kad bērni izauklēti, Astrida sāka ar Raini un viņa *Zelta zirga* tulkojumu, un tad, iepazīna, iemīlēja, aizrāvās, pētīja, tulkoja, aprakstīja, dalījās un iepazīstināja pasauli ar Aspazijas darbiem un to lielumu!

Ārija Vanaga

Aspazijas mājas vadītāja

Līdz ar Astridas aiziešanu viņas 90 gadu jubilejas un Aspazijas 160 gadu jubilejas gadā ir apklususi gudra, inteliģenta balss. Balss, kas ļāva ne tikai pasaulei iepazīt Aspaziju un latviešu bēgļu likteni svešumā, bet arī palīdzēja mums pašiem no jauna ieraudzīt mūsu kultūras vērtības. Astrida ir izteikusies, ka viņas mūža lielākā aizraušanās un misija – Aspazijas darbu tulkošana – bijusi viņas Stikla kalns, ceļojums uz Latvijas vēsturi, kultūru, tās personību iepazīšanu. Šis grūtais un sarežģītais ceļojums ir noslēdzies ar vairāku skaistu un vērtīgu grāmatu iznākšanu angļu valodā, kā Astridas apcere *Aspazija. Her Life and Her Drama*, Aspazijas lugu tulkojumi un pat Aspazijas prozas grāmata angļiski, laikā, kad pat daudzi latvieši joprojām nezina, ka ievērojamā dzejniece rakstījusi arī prozu. Jāpiekrīt Latvijas Universitātes pasniedzējai Brigītai Šiliņai, ka, pateicoties Astridas Stahnkes tulkojumiem, Aspaziju var iepazīt visā pasaulē tie, kuri prot saskatīt un novērtēt šāda līmeņa literatūru. Astrida to prata, izceļot Aspazijas spēcīgās personības un sievišķīgā, kaislā temperamenta radītās vērtības literatūras pasaulē, kurā dominē vīrieši. Astrida pati bija spēcīga personība un tajā pašā laikā ļoti, ļoti sievišķīga. Un nebaidījās atklāt savus vissubjektīvākos pārdzīvojumus, piedzīvojumus un izjūtas, trāpīgi portretējot latviešu bēgļu dzīves gājumu savā vērienīgajā sāgā, romānā *Cik gara ir trimda?*

Nu Astridas kāpums Stikla kalnā ir noslēdzies. Lai Raina septiņi melnie kraukļi nekā: viņa turpina dzīvot ne tikai savos bērnos un mazbērnos, bet arī šīs lugas, Aspazijas un Kārļa Skalbes darbu tulkojumos un savos oriģināldarbos. Un to cilvēku atmiņās, kam viņa dāvājusi savu laiku, uzmanību, dzīves gudrību un sirds siltumu, – kā man.

Guna Zeltiņa

teātra zinātniece un kritiķe

Mara Zalite Photography

ULDIS BLUĶIS

(1933.19.II- 2026.20.II)

Ņujorkā dzīvojošais fiziski un intelektuāli aktīvais ķīmijas profesors doktors Uldis Bluķis negaidīti cieta smadzeņu trieku divas dienas pirms savas 93. dzimšanas dienas un pēc trim dienām slimnīcā šķīrās no šīs pasaules.

Dzimis Jelgavā, Uldis ar ģimeni bēgļu gaitās nonāca Vācijā un ASV, studēja ķīmiju Ilinoijas un Kalifornijas Berklejas universitātēs, kur pēdējā ieguva Ph.D. gradu fiziskajā ķīmijā. Vēlāk profesors (tagad emeritus) vairākās Ņujorkas pilsētas augstskolās, mācot ķīmiju un vispār zinātnes un zinātņu vēsturi.

Amerikai un pasaulei – un īpaši Latvijai – Uldis tomēr bija daudz vairāk nekā izcils zinātnieks un profesors. Viņa neparasti apdāvinātais prāts spēja sparīgi izlidot no ķīmijas uz fiziku, zinātņu vēsturi, politoloģiju un – latviešu patriotismu. (Skat. viņa dziļo un plašo rakstu Jaunajā Gaitā – 2002. g.,

nr.229). Jau kopš jaunības bēgļu nometnēs Uldis visu mūžu bija arī entuziastisks latviešu koru dziedātājs un dziesmu svētku dalībnieks. Personīgā dzīvē pa tam vainagojās apprecējot mūsu trimdā uzaugušo literāti un dainu tulkotāju Bitīti Vinkleru.

Pārejot agresīvā cīņā – no 1966. līdz 1991. gadam Bluķis ir aktīvs Amerikas baltiešu organizācijā BATUN (Baltic Appeal to the United Nations), aģitējot ANO dalībvalstu diplomātus atbalstīt Baltijas valstu tiesības atgūt neatkarību un kļūt ANO loceklēm. Kad Latvija kļuva brīva, viņš tika apstiprināts kā mūsu valsts diplomātiskais pārstāvis ANO sēdekļī Ņujorkā.

Kā nopelniem bagāts patriots, Uldis Bluķis ir arī apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Juris Šlesers

Katerina Ablamskaya (Krievija/Serbija). *Caurums (Hole)*, 2023. 75×120 cm. Džutas audums, kokvilna, elektronikas vadi, lurex

Skat. Māras Rāviņas rakstu 72. lpp.

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktore:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
2804 NE 172nd St.
Ridgefield, WA 98642, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokratiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt pie Jura Žagariņa (skat. augstāk).

Nota Bene!

Jauno Gaitu kopš 2023. g. pavasara numura (*JG312*) izdodam tikai e-formātā, vairs ne apdrukāta papīra formātā.

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

**ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ
NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:**

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

**Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna**

S-170 78 Sweden

e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

IN THIS ISSUE

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it, and it will be available for downloading on our website <jaunagaita.net>. The contents will be available there in HTM format as well.

LITERATURE

Poetry is offered by Eduards Aivars (Aivars Eipurs), Martynas Varna (Mārtiņš Links), Anna Auzāne, Zane Daugule, Elīna Līce, Gvido Drage (Redžinalds Grikmanis), Reinis Zvirgzdiņš, and Dainis Deigelis.

Prose is offered by Dainis Deigelis, Dagnija Dreika, Lea Vinks (Linda Vītuma), Lelde Jauja, Patricija Preisa, Džena Andersone, Ilga Justa (Ilga Lēmane), Ilze Muceniece, Inga Raipala, Agnese Zarāne, Rolanda Bula, and Līga Rimša.

HISTORY

Valdis Klišāns is a high school teacher in Rīga, author of many textbooks on the history of Latvia and Eastern Europe. He has a large following on Facebook, and he shares some of his insightful postings under the title "Reflections".

THEATER

Theater critic Atis Rozentāls writes "From Fistfights to Rituals. Latvia's Non-governmental Theater", commenting on productions by *Dirty Deal Teatro* and *Kvadrifons* as well as some recent performances of contemporary dance.

VISUAL ART

Māra Rāviņa of North Baltica Contemporary Arts (NoBa), a consortium of Latvian/Canadian artists, describes an exhibition last fall in Hamilton, Ontario titled *Nature, Being & Technology*. In it, 29 artists from 16 countries all over the world displayed works reflecting the state of Contemporary Art in a broad range of thematic elements, materials and processes. Rāviņa's article is accompanied by many illustrations, including the cover of this issue.

Baiba Magdalena Eglīte of the the Global Center for Latvian Art in Cēsis (PLMC) visits artist Ingmārs Usas at his home and describes his paintings displayed there. "Are you laughing, or are you crying?", she asks. "How can you keep such mercilessly emotional paintings in your living room?"

Kārlis Kanderovskis, the director of PLMC, writes about painter Pēteris Kārklīšs (1945), whom he befriended when they were neighbors in Chicago. An ongoing exhibit of Kārklīšs' work at PLMC is titled "Dripping Subconscious: The Surrealism of Pēteris Kārklīšs".

BOOK REVIEWS

Eva Mārtuža reviews two books: Linda Nemiera's *Aizliegtais grāmatu klubs* (*The Forbidden Book Club*), a novel in the fantasy genre, and *Nomods* (*Wakefulness*), poetry by Jānis Rokpelnis.

Guntis Berelis: Vilis Kasims. *Svešuma grāmata* (*Foreign Book*), a novel in essays on dealing with strangeness.

Laimdota Ločmele: Egīls Venters. *Albatross*, three "micronovels" about a love-lorn man with a dark past.

Sanita Dāboliņa: Guntis Tālers. *Tukumu Karš* (*The War of Tukums*), a historical novel about the Revolution of 1905 as experienced in the town of Tukums, Latvia.

Rolanda Bula: Kristīne Lubāniņa. *Piķa stunda* (*Hour of Spades*), a detective novel.

Lāsma Gaitniece: Ilze Lāce. *Plēšputnam līdzi* (*Along With the Raptor*), a novel in short stories, mostly set in the diaspora.

IN MEMORIAM

We mark the passing of folklorist Austris Grasis, writer Nora Ikstena, translator Astrida Stahnke and scientist/diplomat Uldis Bluķis.